



RAPORT ROZCZNY



2017

Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum



REPORT



2017

Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum

- **Koncepcja, opracowanie raportu na podstawie materiałów zamkowych i wybór zdjęć:** Aleksandra Nawarycz
- **Projekt graficzny, skład i przygotowanie do druku:** Tomasz Ciciński
- **Redakcja:** Anna Włażnik
- **Korekta:** Tatiana Hardej, Małgorzata Sabajtis

- **Autorzy fotografii:** Vytautas Abramauskas, Paul Boissonnas, Anna Czekaj, Tamara Czykatowicz, György Darabos, Tomasz Drapała, Monika Drąg, Elżbieta Dunin-Wąsowicz, Fortepan.hu, Tatiana Hardej, Kinga Fuksiewicz, István Füzi, Dominika Jackowiak, Agnieszka Jędrzejewska-Kurek, Jakub Jurkowski, Mirosław Kaźmierczak, Sylwia Księżopolska, Piotr Kubiak, Bogdan Kuc, Agnieszka Lichacz, Iwona Marciszewska, Szymon Majcherowicz, Gloria Mazurek, Ada Mazyrek, Jean-Marc Moser, Aleksandra Nawarycz, PAP, Małgorzata Pastewka, Zachary Poks, Andrzej Ring, Lech Sandzewicz, Monika Siadak-Wereda, Krzysztof Sitkowski, Marta Smolińska, Andrzej Skorski, Małgorzata Szafrańska, Sławomir Szczocki, Bartosz Tropiło, Zbigniew Waliniowski, Wikimedia Commons

© Copyright by Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum 2018
ISSN 2081-7878

Druk i oprawa
Poligrafus Jacek Adamiak

ARX REGIA® Ośrodek Wydawniczy Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum



Spis treści

Wstęp	4
Inwestycje	6
Wystawy	14
Działalność naukowa	28
Edukacja	44
Nabytki, dary, fundacje	56
Konserwacja	64
Wydarzenia	70
Muzeum dla każdego	86
Informacje	96



Szanowni Państwo,

do lektury raportu poświęconego wydarzeniom 2017 r. w Zamku Królewskim w Warszawie po raz pierwszy zapraszam jako dyrektor tego wyjątkowego Muzeum. Miniony rok zapisał się w historii instytucji znaczącymi wydarzeniami – wystawą *Modernizm na Węgrzech 1900–1930*, zapoznającą publiczność z początkami naddunajskiej awangardy, oraz czterema sesjami naukowymi z udziałem znakomitych osobistości akademickich. Poświęcono je kolejno: 300. rocznicy Sejmu Niemego, dziedzictwu Tadeusza Kościuszki – z okazji Roku Kościuszki, działalności Ludwiki Marii Gonzagi – w 350. rocznicę śmierci królowej – oraz budownictwu murowanemu za czasów Kazimierza Wielkiego. Był to również okres pracy nad udoskonalaniem naszej oferty, coraz szerzej otwierającej się na potrzeby osób niepełnosprawnych i wykluczonych z życia kulturalnego. Za sprawą wizyty prezydenta USA Donalda Trumpa oraz Szczytu Prezydentów Państw Trójmorza wzmocniła się też reprezentacyjna rola Zamku, będąca istotnym składnikiem jego prestiżu. Koniec roku przyniósł także zmiany w strukturze prawnej – 12 grudnia Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego powołał Radę Muzeum, która zastąpiła Radę Pośredniczącą działającą w latach 2011–2016.

Za kluczowe przedsięwzięcie nowej strategii na lata 2017–2019 uznać należy rozpoczęcie prac nad odtworzeniem Ogrodu Dolnego – jego finalna postać dopełni dzieła powojennej odbudowy królewskiej rezydencji. Przedsięwzięcie traktujemy jako ogromne wyzwanie również dlatego, że trwale odmieni ono nadwiślańską panoramę i przywróci zamkowemu otoczeniu zasłużony majestat, a także uzupełni naszą ofertę kulturalno-eduka-

cyjną oraz komercyjną. Projekt Jakuba Zemły i Tomasza Zwiecha z pracowni Ogród, Park, Krajobraz s.c., nawiązujący do XIX- i XX-wiecznych koncepcji, jeszcze w 2016 r. uzyskał pozytywne opinie stosownych decydentów. W marcu 2017 r. zdobył dofinansowanie, w którym 80 proc. stanowią fundusze Unii Europejskiej, a 20 proc. to dotacja celowa Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Dzięki temu wykonawca robót, firma Park-M, już we wrześniu mógł rozpocząć prace przygotowawcze nad założeniem. Planujemy oddać je do użytku latem 2019 r. W grudniu zamkowe ogrody, które w minionym roku doczekały się obszernej monografii naukowej oraz własnego logotypu, dołączyły do prestiżowej Europejskiej Sieci Ogrodów Historycznych. Doceniono też piękno szaty roślinnej nad Arkadami Kubickiego – Zamek Królewski został laureatem 34. konkursu Urzędu m.st. Warszawy „Warszawa w kwiatach i zieleni”.

Pod koniec grudnia zakończyła się niezbędna kompleksowa konserwacja Wieży Zegarowej, dzięki czemu zachodnia fasada gmachu odzyskała reprezentacyjny charakter. Przy gzymsach i na kartuszu pojawiły się złocenia, które dodano w zgodzie z dostępnymi obecnie świadectwami historycznymi. Kontynuowano również prace nad zabezpieczeniem najstarszego murowanego zabytku Warszawy – Wieży Grodzkiej. Odprowadzenie nadmiaru wody gruntowej umożliwiło archeologom podjęcie badań nad posadowieniem fundamentów budowli oraz rejestrację obecnych na niej nawarstwień kulturowych.

Rok 2017 przyniósł 11 wystaw w Zamku i jedną w Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu, a dokumenty z zamkowego Archiwum pokazano także na paryskiej ekspozycji *Życie codzienne na Wyspie św. Ludwika w XIX i w początkach XX w. w Bibliotece*

Polskiej w Paryżu. Wystawę *Modernizm na Węgrzech 1900–1930*, zorganizowaną we współpracy z Muzeum Janusa Pannoniusa w Peczu oraz Węgierskim Instytutem Kultury w Warszawie, zobaczyło 38 tys. osób. Ekspozycja była pierwszą w Polsce tak rozległą panoramą awangardowej sztuki twórców znad Dunaju i godnym zamknięciem obchodów Roku Kultury Węgierskiej w Polsce.

Wspaniale przyjęto też wystawę *Polskie białe złoto. Porcelana z Korca i Baranówki z kolekcji Andrzeja Wasilewskiego*, która uzmysłowiła zwiedzającym, jak wysoki poziom artystyczny reprezentowały najstarsze polskie wytwórnie porcelany. Organizację kilku ekspozycji motywowały okoliczności rocznicowe. Było tak w wypadku wystaw: *Koronacja papieska obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej na Jasnej Górze w 1717 r. i jej jubileusz*, a także poświęconej Legionom Polskim O Niepodległą. Rok 1914 – otwartej w Roku Józefa Piłsudskiego, w dniu 103. rocznicy wyjazdu 1. Kompanii Kadrowej z podkrakowskich Oleandrów.

Dwie wystawy – *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017* oraz *Karolina Lanckorońska. Pamiątki – okruchy przeszłości* – dedykowano wielce zasłużonym zamkowym Donatorkom. Dużą popularnością cieszył się też doroczny jesienny pokaz z cyklu Galeria Jednego Obrazu, który obejrzało 36 788 gości. Tym razem złożyły się na niego dwa dzieła Domenica Tintoretta – *Św. Jan Ewangelista* i *Św. Jan Chrzciel*. Recepcja oferty wystawienniczej przyniosła nam wiele satysfakcji – przy całkowitej frekwencji 681 169 gości w minionym roku ekspozycje czasowe odwiedziły 195 542 osoby.

Zamek pozostaje także czynną jednostką naukową i organizatorem wydarzeń o szerokim zasięgu akademickim, czego dowodem były cztery konferencje: *W trzechsetną rocznicę Sejmu Niemego. 1717–2017*; *Tadeusz Kościuszko. Historia, tradycja, pamięć*; *Ludwika Maria Gonzaga (1611–1667). Między Paryżem a Warszawą*; *Wielkie murowanie. Zamki w Polsce za Kazimierza Wielkiego*. Dwie ostatnie odbyły się w ramach kontynuacji zamkowej serii poświęconej polskim królowym oraz *Colloquia castrensia*. Nakładem Ośrodka Wydawniczego Arx Regia ukazały się zbiory artykułów powstałych na bazie referatów wygłoszonych podczas sesji, które zainicjowały cykle – *Początki murowanych zamków w Polsce do połowy XIV w.* oraz *Maria Kazimiera Sobieska (1641–1716). W kręgu rodziny, polityki i kultury*. Do rąk czytelników trafił także wyczerpujący katalog grafiki portretowej z Zamku oraz Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich – pozycja istotnie uzupełniająca dotychczasowe opracowania naszych kolekcji.

W maju odbył się w naszym Muzeum 20. kongres CODART – prestiżowej międzynarodowej organizacji zrzeszającej kuratorów sztuki flamandzkiej i holenderskiej. Wybitni specjaliści z całego świa-

ta mieli okazję przyrzeć się wyjętym na tę okazję z gablot obrazom Rembrandta *Dziewczyna w ramie obrazu* oraz *Uczony przy pulpicie*. Do elitarnego grona kuratorów dołączyła Alicja Jakubowska, kustosz malarstwa z Ośrodka Sztuki. W tym samym roku – w ramach prezentacji *New Curator in the Spotlight* – na stronie internetowej stowarzyszenia przedstawiono dorobek naukowy Doroty Juszcak, kuratorki malarstwa należącej do CODART od 2004 r.

Solidnym filarem działalności Zamku jest oferta edukacyjna, która rozwija się z uwzględnieniem każdej grupy wiekowej. Z lekcji muzealnych, warsztatów dla grup szkolnych, wykładów dla uniwersytetów III wieku i zajęć cyklicznych skorzystało łącznie 82 881 osób. Z każdym rokiem staramy się dostosowywać do potrzeb odbiorców wymagających szczególnego przekazu. W 2017 r. w witrynie internetowej Zamku zamieściliśmy *Przewodnik po Zamku dla osób ze spektrum autyzmu*, Dział Oświatowy przeprowadził 77 zajęć dla szkół specjalnych i ośrodków szkolno-wychowawczych, opracowano ponadto audiodeskrypcje dwóch przedstawień towarzyszących lekcjom muzealnym.

Dużym uznaniem publiczności cieszyły się cykle wykładów poświęconych relacjom polsko-tureckim, historii i kulturze Iranu, a także zainicjowana jesienią propozycja dla miłośników mody – *Dawne ubiory w muzeum, teatrze, filmie i w odtwórstwie historycznym*.

Liczne grono odbiorców zyskał cykl koncertów *Pierwsze wykonania*, w ramach którego odbyła się m.in. polska premiera pierwszej opery południowoamerykańskiej *La purpura de la rosa*. Nie zawiodła również publiczność 17. Ogrodów Muzycznych, poświęconych tym razem muzyce estońskiej, a także festiwalu łączącego muzykę, teatr i taniec – 8. Królewskich Arkad Sztuki.

Zmiany na ekspozycji stałe skłoniły nas do udoskonalenia audioprzewodników – udostępniłmy najnowocześniejsze na rynku urządzenia, które zachęcają do aktywnego zwiedzania ekspozycji. Z myślą o wygodzie naszych gości przeniesiono punkt wypożyczeń – sprzęt pobrać można w przestronnym wnętrzu dawnego Salonu Książki Muzealnej.

Kilka projektów podjętych w minionym roku wymaga dalszego zaangażowania i twórczej kontynuacji. Zamek Królewski, ważny składnik polskiego dziedzictwa historyczno-kulturowego, z całą pewnością na ten wysiłek zasługuje.

Wszystkim, którzy w 2017 r. wspierali rozwój Muzeum na różnych polach jego aktywności, pragnę serdecznie podziękować.

Wojciech Fałkowski
prof. dr hab. Wojciech Fałkowski

Dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum

1 INWESTYCJE

Rok 2017 to czas inwestowania w wizerunek Zamku godny jego rangi i bogatej historii. U podnóżu zamkowej skarpy we wrześniu rozpoczęły się prace nad odtworzeniem Ogrodu Dolnego – królewski zieleniec odzyskuje swój majestat w nawiązaniu do przedwojennego projektu. Należy przywrócić także Wieży Zegarowej, która przeszła kompleksowy remont. Nowym przedsięwzięciom towarzyszyła kontynuacja prac nad zabezpieczeniem Wieży Grodzkiej.

Ogród Dolny – ostatni etap odbudowy Zamku

Długo oczekiwana rewaloryzacja Ogrodu Górnego, który oddano do użytku w maju 2015 r., nie była wyłącznie metamorfozą estetyczną, ale także wielkim wydarzeniem w powojennej historii Zamku. Przywracając otaczającej gmach zieleni walory reprezentacyjne, zamykamy także wieloletni proces odbudowy królewskiej rezydencji. Ukoronowanie tego wysiłku stanowić będzie odtworzony Ogród Dolny – majestatyczne założenie będące integralnym komponentem zamkowego zespołu.

■ TROCHĘ HISTORII

Kiedy w 1980 r. Stare Miasto w Warszawie wpisano na *Listę światowego dziedzictwa kulturalnego UNESCO*, odbudowa Zamku Królewskiego wraz z ogrodami wyznaczyła ramy czasowe restytucji całego zabytkowego obszaru. Wtedy też przyszłość otaczającej budowlę zieleni nabrała szczególnego, również symbolicznego znaczenia.

Ogród, który odzwierciedlał trudne dzieje Zamku i stolicy, na przestrzeni wieków dopełniał reprezentacyjnego charakteru monarszej rezydencji. Pierwotne założenie ogrodowe powstało już w dobie Piastów mazowieckich, prawdopodobnie poza obrębem murów – na brzegu Wisły. Znaczenie panoramy miasta od strony rzeki wzmocniło się w dobie jagiellońskiej, kiedy na skarpie istniał geometryczny ogród włoski, a u jej stóp znajdowały się sady owocowe. Podczas kolejnych stuleci teren kształtowały gusta i wizje kolejnych władców, a także klęska rozbiorów i XIX-wiecznych zrywów powstańczych. W czasie rozbudowy wazowskiej, podczas której główny korpus Zamku zyskał formę pięcioskrzydłowego gmachu, skarpę wyrównano i otoczono potężnym murem obronnym, a niewielki ogród pielęgnowano zgodnie z trendami sztuki barokowej, zaczerpniętymi m.in. z Wiednia i Florencji.



1 FA. Dietrich, *Widok Zamku od strony Wisły*, 1. poł. XIX w., Muzeum Narodowe w Warszawie 2 Przedwojenny projekt Adolfa Szyszko-Bohusza, łączący ducha baroku z modernizmem

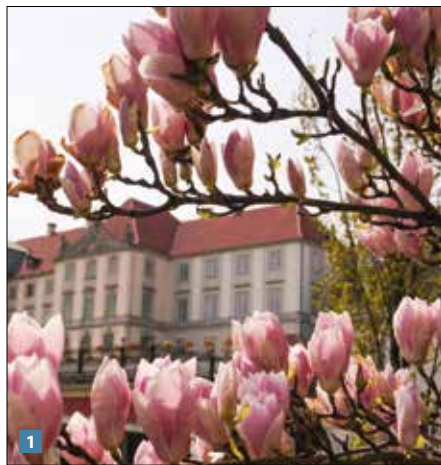


W czasach Jana III istniała tu grota zachęcająca do relaksu w odosobnieniu. Okazałe założenie wzmacniające dostojeństwo budowli miało powrócić w czasach Stanisława Augusta, jednak zamierzeń króla nie udało się doprowadzić do końca. Projekt monarchy utrwalił za to zmianę, która wpłynęła na współczesne oblicze podzamcza – z myślą o ogrodzie u podnóżu rezydencji osuszono część koryta Wisły, co oddaliło rzekę od Zamku. Publiczny park, który dzięki temu powstał tu w XIX w., możemy nazwać zrębem przyszłego Ogrodu Dolnego. Trwałą spuścizną tego okresu są Arkady Kubickiego – pierwotnie tunel nad ruchliwą ulicą, mający poprawić komfort przechadzek. Charakter nadwiślańskiej zieleni zmieniły wydarzenia burzliwego wieku XIX – po powstaniu listopadowym stacjonowali tu kozacy, a dolny ogród był zamkniętym terenem wojskowym. Budowie koszar i stajni towarzyszyła całkowita degradacja drzew.

Marzenie o ogrodzie wróciło razem z odzyskaniem niepodległości. W okresie międzywojennym rozpoczęła się budowa bulwarów, czemu towarzyszyły liczne projekty aranżacji zieleni, m.in. autorstwa zamkowych architektów – Kazimierza Skórewicza, a także Adolfa Szyszko-Bohusza, którego wizję zrealizowano częściowo w 1937 r. W nowym ogrodzie, pomyślanym jako część przebudowy całego kompleksu, koncepcje barokowe łączyły się z modernistycznymi. Na środku znalazł się okazały wgłębnik, a po jego bokach zasadzono cztery symetryczne boskiety grabowe tworzące zielony labirynt. W zamyśle projektanta pojawiły się także fontanny i amfiteatr od strony rzeki oraz dekoracyjne kamienne wazy, ale wybuch wojny udaremnił te plany. Ślady tego założenia zachowały się na powojennych zdjęciach ruin Zamku Królewskiego, a północne nasadzenia drzew z tego okresu przetrwały



1 Powojenny ślimak Trasy W-Z zniszczył symetrię założenia 2 Widok lotniczy na ruiny Zamku wraz z ogrodami, po 1944 r. 3 Śniadanie Europejskie z okazji wstąpienia Polski do UE, 1 V 2004 r.



do dziś. Zasadzone podczas międzywojnia rośliny nie osiągnęły jednak docelowego kształtu, gdyż podczas okupacji miasta staranna pielęgnacja nie była możliwa. Po 1945 r. boskiety grabowe zamieniły się w nieuregulowany gąszcz, a ogród, funkcjonujący częściowo jako zaplecze budowlane przy odbudowie Starego Miasta, uszczuplono w związku z budową Trasy W-Z. Zachowanym drzewom więcej uwagi poświęcono dopiero na początku XXI w., kiedy zaczęto je przycinać.

Oczekujący na restytucję Ogród Dolny od wielu lat był jednak ważnym miejscem na zamkowej mapie wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych i dobroczynnych – to tutaj odbywała się część spektakli w ramach Królewskich Arkad Sztuki, plenerowe atrakcje związane z Nocą Muzeów, piłkarski Turniej Rezydencji Królewskich i Przyjaciół, akcja krwiodawstwa Królewski Dar czy szereg imprez komercyjnych. Wyjątkowym dniem we współczesnych dziejach ogrodu był 1 maja 2004 r., kiedy z okazji wstąpienia Polski do UE zorganizowano tu uroczyste Śniadanie Europejskie.

■ NOWY PROJEKT

W 1989 r., bazując na rozwiązaniach Szyszko-Bohusza, projekt nowego założenia zaczęli opracowywać prof. Janusz Bogdanowski i Dorota Uruska-Suszek. Prace przerwała jednak śmierć architekta w 2003 r. Dwa lata później z koncepcjami poprzedników zmierzili się Jakub Zemła i Tomasz Zwiech z pracowni Ogród, Park, Krajobraz s.c., którzy stworzyli ostateczną koncepcję restytucji Ogródów Zamku Królewskiego. W 2013 r. obszar podzielono na Ogród Dolny oraz Górny, uporządkowano skarpę, a na tarasie ustawiono drzewka w donicach, nawiązujące do XVIII-wiecznego obrazu Bellotta. Gdy po dwóch latach spełniło się marzenie o godnym Zamku zieleńcu nad Arkadami, przyszła kolej na Ogród Dolny.

Od Arkad Kubickiego w kierunku Wisły obszar ten zajmuje teren ok. 1,9 ha. Reaktywowany ogród znacznie wzmocni kulturalno-edukacyjną ofertę muzeum – na podstawie ikonografii z XIX i XX w. przywróci Zamkowi dawne wartości artystyczne i historyczne. Podstawę nowej panoramy poniżej Arkad Kubickiego będzie stanowić urozmaicona, zielona przestrzeń z różnorodnymi założeniami ogrodowymi. Po stronie północnej pozostaną zachowane boskiety grabowe. Po stronie południowej, uszczuplonej o powojenny ślimak Trasy W-Z, utworzone zostaną z konieczności formy roślinne imitujące symetrię założenia ogrodowo-

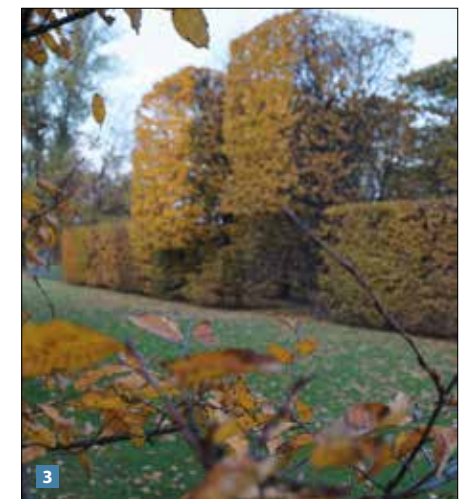


-parkowego. Pojawią się także liczne elementy architektury parkowej: fontanny, szpalery roślinne, ścieżki czy rabaty kwiatowe. Odtworzony ogród, podobnie jak założenie nad Arkadami, będzie dostępny dla każdego – z myślą o spacerowiczach przewidujemy ustawienie kilkudziesięciu ławek. Wzorem koncepcji Szyszko-Bohusza przez ogród przebiegać będą dwie poprzeczne osie, a na środku odtworzony zostanie wgłębnik zakończony półkolistymi schodami. Po bokach trawnik ozdobią m.in. żywopłoty skrywające nisze z posągami.

Oba ogrody stanowić będą interesujące uzupełnienie stylistyki odbudowanego Zamku, który odtworzono głównie w nawiązaniu do czasów stanisławowskich. Spójny program założeń, scalający elementy modernizmu i baroku, częściowo wymuszony jest zmianami krajobrazu uniemożliwiającymi powrót do XVIII-wiecznych rozwiązań. Twórcza adaptacja przedwojennego projektu jest także celowym odwołaniem do okresu, kiedy ogród, odnowiony po stuletniej degradacji, powrócił w dostojnej szacie korespondującej z pięknem późnobarokowej elewacji wschodniej.

■ ZAKRES PRAC W 2017 R.

Po uzyskaniu prawomocnych pozwoleń na podjęcie prac 6 marca zawarto umowę o dofinansowanie projektu *Odtworzenie Ogródów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie* między Zamkiem a Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego (POIS.O8.01.00-14-0001/16-00). Fundusze Unii Europejskiej stanowią 80 proc. tej kwoty, a 20 proc. to dotacja celowa MKiDN. Wykonawca, firma Park-M, rozpoczął prace we wrześniu – zorganizowano plac budowy, drzewa wymagające przesadzenia poddano koniecznym zabiegom pielęgnacyjnym, ruszyły także roboty związane z komorami fontann i przebudową gazociągu. W październiku przeprowadzono konieczną wycinkę części drzew, 15 sztuk przesadzono, zakupiono bloki grabowe do odtworzenia boskietów północnych i zakończono niezbędną przebudowę gazociągu. Sadzenie nowych roślin odbyło się w listopadzie, wtedy też częściowo wymieniono grunt i podjęto działania w zakresie makroniwelacji terenu. W grudniu zaczęły się prace związane z sieciami sanitarnymi, korytowanie nawierzchni pod nowy grunt oraz wywóz ziemi i 200 m³ wapna, które znajdowało się tu od czasów powojennej odbudowy gmachu. Kontynuowano również konstruowanie komór fontann.



4

1 Makroniwelacja terenu 2 Przesadzanie drzew
3 Ostatnia jesień przed rozpoczęciem prac związanych z odtworzeniem Ogród Dolnych 4 W 2017 r. zamkowe ogrody doczekały się własnego logotypu



1 Wiosna w Ogrórze Dolnym 2 Wizualizacja okazałego wgłębnika, fontann i żywopłotów kryjących posągi. Projekt: Jakub Zemła i Tomasz Zwiech 3 Przycięte północne boskiety grabowe – ślad przedwojennego ogrodu

Całkowita wartość inwestycji:
23 123 535,78 zł

Kwota tzw. wydatków kwalifikowalnych, które podlegają dofinansowaniu:
18 775 982,06 zł

Projekt realizowany jest w ramach działania 8.1 osi priorytetowej:
VIII Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020.

Do celów nadzoru nad realizacją projektu powołano zespół specjalistów pod kierownictwem inż. Sławomira Kwiatkowskiego.

Koordinacja prac ogrodniczych: Monika Drag



Renowacja Wieży Zegarowej

Inwestycja w Ogrodzie Dolnym nie była jedynym ważnym przedsięwzięciem związanym z wizerunkiem Zamku. W 2017 r. gruntowny remont przeszła Wieża Zegarowa, dzięki czemu nie tylko znacząco wypiękniał sam gmach, ale i zyskała panorama placu Zamkowego.

Niezbędna renowacja wymagała wieloetapowego przygotowania, które rozpoczęło się jeszcze w 2015 r., kiedy powstał program działań konserwatorskich. Po opracowaniu projektu wraz z kosztorysem 20 kwietnia 2017 r. Zamek otrzymał dotację zagwarantowaną przez premiera prof. dr. hab. Piotra Glińskiego. Po uzyskaniu zgody stołecznego konserwatora zabytków i postępowaniu przetargowym wykonawca – ZKR sp. z o.o. – we wrześniu przystąpił do realizacji projektu inż. Małgorzaty Pastewki oraz firmy Fronton.

Kompleksowa konserwacja objęła naprawy tynków zewnętrznych, oczyszczenie kamienia, odnowienie stolarki okiennej i drzwiowej, a także remont pomieszczeń znajdujących się w Wieży. Na czas prac stanęły wskazówki zamkowego zegara – jego tarcza została oczyszczona, wskazówki pozłoczone, a znajdujący się niżej balkonik zmodernizowano. Być może właśnie tego z miejsca odgrywany będzie latem hejnał warszawski, który rozbrzmiewa codziennie o godz. 11.15 – porze, kiedy mechanizm zatrzymał się podczas hitlerowskiego bombardowania w 1939 r.

Na wypukłych pilastrach pojawił się rozjaśniony kolor, odnowiono wszystkie ściany wewnętrzne i zewnętrzne. Uwagę warszawiaków najbardziej przykuły złoconia przy gzymsach i na kartuszu, które – wraz z nowym tynkiem – przywróciły królewskiej rezydencji należny splendor. Zdobienia tego typu były charakterystyczne dla wszystkich monarszych budynków reprezentacyjnych, ale szczegółowa dokumentacja ikonograficzna nie była dostępna w latach 70., kiedy historycy i architekci poszukiwali źródeł rekonstrukcji.

Odnowiono i zabezpieczono również wnętrze hełmu. Oprócz nowej instalacji elektrycznej wykonano także grzewczą, ocieplono ponadto kanały wentylacyjne, które powodowały przemarzanie ścian. Remont objął wieżyczki narożne, które poza poprawą stanu technicznego zyskały nowe walory estetyczne.

Renowacja, której konieczność dobitnie uwidoczniły relacje mediów z obchodów Dnia Flagi w 2016 r., motywowana była również koniecznością zabezpieczenia budynku przed działaniem czynników atmosferycznych. Remont zakończył się pod koniec grudnia, a rusztowania zniknęły kilka tygodni później, gdyż wykonawca doglądał nowego tynku przy zmiennej zimowej pogodzie.

Wieża Zegarowa, która jest jedną z najbardziej rozpoznawalnych wizytówek Zamku, odzyskała nie tylko dawny blask, ale i definitywną postać powojennej rekonstrukcji.



- 1** Tynki – stan przed naprawą **2** Elewacja po remoncie **3** Odnowiona Wieża Zegarowa – wizytówka placu Zamkowego
- 4** Nowe złoconia na kartuszu

Koszt renowacji:
1 040 627,68 zł (dotacja celowa MKiDN)

Koordinacja prac: Daniel Drózd

Nadzór konserwatorski: Maria Szczypek

Konserwacja Wieży Grodzkiej

Miniony rok przyniósł także wieloaspektową kontynuację prac związanych z zabezpieczeniem najstarszego murowanego obiektu w Warszawie – Wieży Grodzkiej. Drugi etap modernizacji umożliwił wykonanie badań archeologicznych i znacznie poprawił stan fundamentów budowli.

Pochodząca z XIV w. Wieża od kilku dekad narażona była na destrukcyjne działanie podziemnych cieków, pogłębiających stale stan jej zawilgocenia. Z uwagi na wysoki poziom wody gruntowej firma Drager, która wygrała przetarg na wykonanie robót przy osuszaniu gruntu, w lipcu rozpoczęła prace instalacyjno-drenażowe przy fundamentach od strony pałacu Pod Blachą. Mimo trudnych warunków, przy bardzo wysokim poziomie wody w wykopach, udało się odprowadzić jej nadmiar do ogólnego systemu drenażowego pod dziedzińcem Pałacu.

Równocześnie przy Bramie Grodzkiej rozpoczęto prace ziemne w celu odkopania zachodniej ściany Wieży. Projekt budowlany wykonała firma Fronton pod kierownictwem inż. Małgorzaty Pastewki. Ścisłe zabudowanie terenu z trzech stron uniemożliwiło wykorzystanie ciężkiego sprzętu budowlanego, niezbędną betonową palisadę wykonano więc lekką maszyną wiertniczą. Następnie wydrążono część gliniano-piaskowego zasypu zachodniej ściany Wieży.

Dzięki odwilgoceniu budowli zamkowi archeolodzy mogli odkopać jej kamienną podstawę i określić poziom posadowienia fundamentów. Po wykonaniu inwentaryzacji archeologiczno-architektonicznej z wykorzystaniem najnowocześniejszych metod – fotogrametrii i skaningu laserowego – na zabytkowy mur naniesiono warstwy izolacji. Działania te umożliwiły rejestrację średniowiecznych nawarstwień kulturowych przyległych do budowli. Jednym z założeń prac odkrywkowych było też określenie zależności Wieży z odkrytymi w latach 2004–2007 na dziedzińcu pałacu Pod Blachą systemami obronnymi – drewniano-ziemnym wałem oraz ceglany murem – datowanymi na XIV w. Szczegółowe wyniki badań zostaną opublikowane po wnikliwej analizie zgromadzonych danych.



- 1** Odsłonięte fundamenty najstarszego murowanego obiektu w Warszawie **2** Osuszanie gruntu przy fundamentach **3** Gmerki na zachodniej ścianie Wieży

Koordinacja prac: Tamara Czykatowicz, Agnieszka Bocheńska, Maria Szczypek

Nadzór nad inwestycjami:
Sławomir Kwiatkowski (Główny Inżynier Zamku)

2 WYSTAWY

Rok 2017 to czas intensywnej działalności wystawienniczej: otwarto 6 wystaw w zamkowych wnętrzach, 5 plenerowych i 2 poza siedzibą naszego muzeum. Największą popularnością cieszył się *Modernizm na Węgrzech 1900–1930*, pierwsza w Polsce tak szeroka panorama twórczości węgierskich awangardzistów, z którą zapoznało się 38 tys. zwiedzających.

Tenże pochodzi z serii malarstwa zwanego "Kolorystyka".
Ten obraz jest jednym z wielu, które zostały wykonane w ramach
z anglistki, malarstwa Dery. Według tradycji wykonano
przez takich artystów, którzy dla siebie z kolei do koloru. Malarstwo
Kieremba Czestysława, artysty wybitnego. Znamy go
ok. 20 lat. W tym czasie artysta, który tworzył
i malarstwo

Modernizm na Węgrzech 1900–1930

Zorganizowana we współpracy z Muzeum Janusa Pannoniusa w Peczu oraz Węgierskim Instytutem Kultury w Warszawie wystawa była pierwszą tak obszerną panoramą współczesnej sztuki węgierskiej w Polsce. Ponad 100 prac artystów tworzących w pierwszym 30-leciu XX w. złożyło się na dynamiczny obraz przemian artystycznych, które wtórowały burzliwym dziejom Europy tego okresu. Po zbliżonych w zakresie tematu i chronologii wystawach w Wiedniu, Rzymie i Paryżu, gdzie również zaprezentowano sztukę naddunajskich twórców, przyszedł czas na Zamek Królewski i wyjątkową ekspozycję, która wieńczyła krajowe obchody Roku Kultury Węgierskiej.



1 M. Vedres, *Chłopiec grający na flecie*, ok. 1905, Janus Pannonius Múzeum 2 Minister sprawiedliwości Węgier L. Trócsányi oraz minister kultury i dziedzictwa narodowego prof. dr hab. P. Gliński zwiedzają wystawę z kuratorką M. Zdańkowską 3 D. Orbán, *Przy kościele*, ok. 1908, Janus Pannonius Múzeum 4 J.M. Teutsch, *Ciemny krajobraz*, 1918, Janus Pannonius Múzeum 5 L. Tihanyi, *Hiszpanka*, ok. 1926, Magyar Nemzeti Galéria

Kuratorzy: József Sárkány (Muzeum w Peczu), Marta Zdańkowska (Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum), Mariann Gergely (Węgierska Galeria Narodowa w Budapeszcie)

Scenografia: Árpád Fákó

Program towarzyszący wystawie:

Dni atrakcji: 22 X, 26 XI, 10 XII 2017 i 7 I 2018

Kursy rysunku i malarstwa: *Słoneczne barwy jesieni. Akwarela na papierze* (28 IX – 26 X), *Pastel i gwasz* (9 XI – 7 XII)

Cykle zamkowe:

- *Zamkowe wędrówki: Węgierska przygoda, czyli o tym, jak zostać artystą nowoczesnym* (14 X)
- *Zamkowe spotkania literackie: Meteor Młodej Polski. O Przyszłości w Żeromskiego* (25 XI)
- *Muzealne inspiracje: Modernizuj sztukę. Wystawa „Modernizm na Węgrzech 1900–1930” inaczej* (7 I 2018)
- *Spotkania ze sztuką i historią: Na szlaku poszukiwań. Sztuka modernistów węgierskich i ich sąsiadów* (7 I 2018)



Dynamikę przeobrażeń modernistycznej sztuki węgierskiej odzwierciedlała różnorodność zgromadzonych dzieł – w większości płócien – takich awangardzistów, jak Károly Kernstok, Róbert Berény, Dezső Czigány, Béla Czóbel, Ödön Márffy, Dezső Orbán, Bertalan Pór czy Lajos Tihanyi. Artyści, którzy z czasem stworzyli tzw. grupę Ośmiu, odrzucili ugruntowane akademickie wzorce, tematykę biblijną i historyczną, by malować bez ograniczeń formalnych, w duchu żywiołowej ekspresji twórczej. Tak narodziły się obrazy nawiązujące do stylu francuskich neoimpresjonistów, w których widoczne są zapożyczenia z prac Cézanne'a, Matisse'a czy Gauguina. Zwiedzający mogli również zapoznać się z pracami uznanego we Francji Józsefa Rippla-Rónaiego, którego sukces zainspirował Ośmiu do własnych poszukiwań i nauki w Paryżu. Wśród obrazów autorstwa członków tej formacji, początkowo pogardliwie zwanych Neós, na wystawie dominowały tradycyjne gatunki



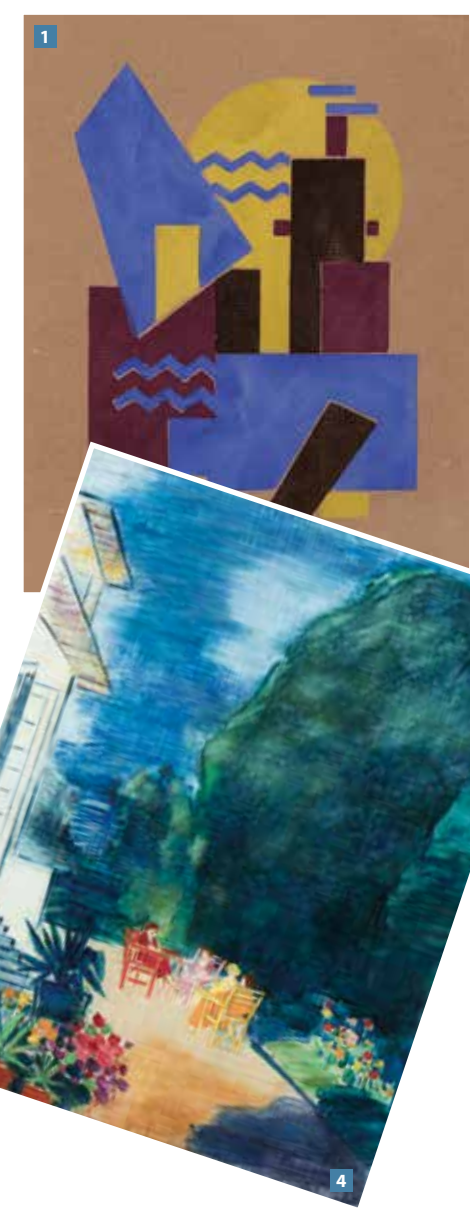
malarskie. W kolejnych salach znalazły się kubizujące portrety, pulsujące nową energią fowistyczne pejzaże, akty czy martwe natury.

Na uwagę zasługiwał na pewno *Widok Nagybánya ze wzgórzem Gutin* Béli Ivánia-Grünwalda, przedstawiający malownicze otoczenie miasteczka, do którego – wzorem Francuzów szukających inspiracji na Lazurowym Wybrzeżu – zjeżdżała awangardowa węgierska bohema. Kreatywny ferment w sztuce poczuć można było zresztą już w pierwszej sali wystawowej, patrząc na wielkoformatową fotografię Kawiarni Japońskiej w Budapeszcie, w której toczyły się dyskusje torujące drogę nowym ideom artystycznym.

Geometryzującym portretem Lajosa Tihanyiego czy nasyconym kolorystycznie dziełem fowistów, by wymienić choć *Przy kościele* Dezső Orbána, towarzyszyły projekty witraży i niewielkie rzeźby.

Wystawę wieńczyły prace aktywistów, którzy po wybuchu I wojny światowej skupili się wokół czasopisma „MA”, tworząc m.in. eklektyczne ilustracje łączące kubizm z ekspresjonizmem i futuryzmem. Pismo, reaktywowane już po upadku Austro-Węgier, dokumentowało kolejne twórcze napięcia w sztuce i nowe formy wyrazu, jak konstruktywizm czy suprematyzm. Tu na wyróżnienie zasłużyły z pewnością kompozycje Sándora Bortnyika czy Lászla Moholya-Nagya. Wśród późniejszych prac awangardzistów dużym zainteresowaniem cieszyły się też *Martwa natura* Róberta Berényiego oraz futurystyczny *Autoportret z cygarem* Hugó Scheibera.

Ekspozycji towarzyszył polsko-angielski katalog wydany przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum oraz Muzeum Janusa Pannoniusa w Peczu, pod redakcją Józsefa Sárkányego i Marty Zdańkowskiej.



1 S. Bortnyik, *Ilustracja do czasopisma „MA”*, 1921, Janus Pannonius Múzeum 2 B. Kádár, *Klaun*, 1921, Janus Pannonius Múzeum 3 R. Berény, *Martwa natura*, 1924, Janus Pannonius Múzeum 4 J. Vaszary, *Towarzystwo na dworze (Katedra natury)*, ok. 1928, Janus Pannonius Múzeum

Zajęcia dla szkół podstawowych: *Świat barw, kraina słońca, czyli sekrety modernizmu*

Zajęcia dla gimnazjów i uniwersytetów III wieku: *Madziar, Polak... czyli krótki kurs historii i kultury Węgier; Ekspresjonizm, fowizm, kubizm... czyli wyprawa w zwirowany świat sztuki nowoczesnej*

Czytanie performatywne: Géza Csáth – *Opium* (16 XII)

Polskie białe złoto. Porcelana z Korca i Baranówki z kolekcji Andrzeja Wasilewskiego

Kilkanaście lat po wystawie europejskiej i orientalnej ceramiki z kolekcji Ireneusza Szarka przyszedł czas na białe złoto ze zbiorów Andrzeja Wasilewskiego. Prezentacja ponad 150 wyrobów z Korca i Baranówki przypomniła o wybitnej klasie artystycznej porcelany z najstarszych rodzimych manufaktur.



1



2



4



6



7

Zaprezentowane wyroby pochodziły z kolekcji, którą Andrzej Wasilewski tworzy od przeszło 20 lat. Udało mu się zgromadzić największy po 1945 r. zbiór wyrobów obu fabryk, dorównujący uznanym przedwojennym kolekcjom, a w paru przypadkach je przewyższającym. O randze zbioru, a tym samym wystawy świadczą to, że właśnie w założonej przez ks. Józefa Klemensa Czartoryskiego manufakturze koreckiej w 1790 r. opracowano recepturę wyrobu polskiego białego złota. Jej twórcą był pierwszy dyrektor tej wytwórni – Franciszek Mezer, nagrodzony za to dokonanie przez króla Stanisława Augusta pierścieniem z monogramem królewskim. Kilkanaście lat później – w 1804 r. – Michał Mezer, brat Franciszka, pełniący funkcję drugiego dyrektora koreckiej fabryki, rozpoczął produkcję porcelany w Baranówce. Zwiedzający mieli zatem okazję, by porównać kształty i wzory wypracowane w Korcu i Baranówce. Podobieństwo modeli i dekoracji było w tym przypadku przede wszystkim konsekwencją zarządzania produkcją przez tę samą osobę, wspomnianego Michała Mezera, z którym do Baranówki przeszła część pracowników z Korca.

Wśród prezentowanych obiektów można było zobaczyć nie tylko talerze serwisowe, stanowiące największy procent produkcji manufaktur ceramicznych, ale także 21 innych naczyń będących ozdobą każdego stołu, jak wazy na zupeł,



5

sosjerki, salaterki, kafetieri czy kosze na owoce. Przedmioty pogrupowano według rodzajów motywów zdobniczych, wśród których wyróżniały się: wzór kobaltowo-złotej tarniny, finezyjne wici bratków oraz żonkili.

Szczególnie duże zainteresowanie wzbudziły filiżanki o różnorodnych dekoracjach i formach oraz pochodząca z 1830 r. bigośnica baranowiecka. Na ekspozycji znalazły się też trzy falsyfikaty porcelany koreckiej, które licznie powstawały od około 1850 r. – już po zamknięciu wytwórni w 1832 r. Proceder fałszowania koreckiej ceramiki świadczy o uznaniu, jakim cieszyła się ona ze względu na wysoką jakość oraz o statusie „porcelany narodowej”, jaki wyroby te uzyskały w okresie zaborów, stając się jednym z ważnych elementów polskiego domu. O wiele dłużej działała wytwórnia w Baranówce, upaństwowiona przez Rosjan w 1917 r. Obie manufaktury do dziś pozostają świadectwem dawnej kultury polskiej, dorównującej zachodnioeuropejskiej, także w zakresie rzemiosła artystycznego.

Ekspozycji towarzyszył katalog autorstwa dr Anny Szkurlat i Andrzeja Wasilewskiego, wydany przez warszawskie Wydawnictwo Retro-Art.



8



19

Kurator: dr Anna Szkurlat

Komisarz organizacyjny: Anna Malecka

Program towarzyszący wystawie:

Muzealne inspiracje: *Filiżanki, farfurki, figurki – piękno królewskiej porcelany* (20 V)

Zamkowe wędrowki: *Kruche jak... czyli porcelana na Zamku* (10 VI)

Galeria Jednego Obrazu: Domenico Tintoretto – obrazy z Tarnogrodu

Tradycyjny jesienny pokaz tym razem odbył się w nieco poszerzonej formule – zwiedzający mogli podziwiać dwa dzieła weneckiego mistrza Domenica Tintoretta z początku XVII w. Wystawę obrazów przedstawiających św. Jana Ewangelistę oraz św. Jana Chrzciciela zaaranżowano w nawiązaniu do wnętrza tarnogrodzkiego kościoła, w którym są eksponowane na stałe.

Zanim obrazy trafiły do tej świątyni, zdobyły zamojską kolegiatę ufundowaną przez kanclerza i hetmana wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego. Pragnął on, by kościół stał się miejscem jego pochówku oraz pomnikiem chwały całego rodu. Magnat osobiście obmyślił program ikonograficzny ołtarza głównego, zgodnie z którym największy obraz miał przedstawiać Chrystusa Zmartwychwstałego wraz ze św. Tomaszem Apostołem, wizerunek w zwieńczeniu – Boga Ojca, a boczne malowidła – patronów fundatora.

Zamówienie na obrazy złożono w znakomitym weneckim warsztacie Domenica Robustiego zwanego Tintorettem, syna i ucznia jednego z najbardziej uznanych malarzy renesansowych Jacopa Tintoretta. Stąd też obrazy zachwycają wyrafinowaną gamą kolorystyczną oraz kompozycją. Są także jednymi z nielicznych późnorenansowych dzieł weneckich w polskich zbiorach, dającymi wyobrażenie o kunszcie i wrażliwości artystycznej tamtejszych twórców.

Ukończone wizerunki trafiły do Polski w 1604 r. i pozostawały w zamojskiej kolegiacie aż do 1781 r., kiedy zdecydowano się je przenieść – wraz z powstałym później ołtarzem – do Tarnogrodu. Podczas przenosin zaginęły dwa obrazy i jedynym śladem fundacji Zamoyskiego pozostały wyobrażenia św. Janów. Nie moglibyśmy ich zresztą podziwiać, gdyby nie zostały odnalezione kilka lat po kradzieży, do której doszło w 1994 r. Ich burzliwe losy zwieńczył spektakularny finał – obrazy przeszły gruntowną konserwację, która wydobyła ich piękno i maestrię Domenica Tintoretta.

Ekspozycji towarzyszyła wydana przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum publikacja pod redakcją dr. Artura Badacha.

Za wypożyczenie obrazów serdecznie dziękujemy JE Biskupowi Zamojsko-Lubaczowskiemu Marianowi Rojkowi oraz parafii pw. Przemienienia Pańskiego w Tarnogrodzie.

1 D. Tintoretto, *Św. Jan Chrzciciel*, 1604 2 D. Tintoretto, *Św. Jan Ewangelista*, 1604



Kurator wystawy: dr Artur Badach

Scenografia: Agnieszka Putowska-Tomaszewska

Program towarzyszący wystawie:

Zamkowe wędrówki: *W pracowni weneckiego malarza. Nie tylko Domenico Tintoretto* (10 II)

Zamkowe spotkania literackie: *Poezi ze święta Tintoretta. Ariosto i Tasso* (10 II)

Spotkania ze sztuką i historią: *Mistrz i jego syn. Domenico Tintoretto* (10 II)

Koronacja papieska obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej na Jasnej Górze w 1717 r. i jej jubileusz

8 września 1717 r. na Jasnej Górze w Częstochowie dokonano koronacji obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Uroczysta praktyka nadawania świętym wizerunkom maryjnym szczególnego dostojęstwa przez ich koronację narodziła się we Włoszech: polska ceremonia była druga w Europie. Twórcy wystawy pragnęli upamiętnić to wyjątkowe wydarzenie z okazji jego 300. rocznicy – zamkowa ekspozycja towarzyszyła głównej wystawie jubileuszowej w Arsenale na Jasnej Górze.

Autorstwo częstochowskiego wizerunku, koronowanego zgodnie z decyzją papieża Klemensa I, łączono legendarnie z osobą św. Łukasza Ewangelisty, który miał go namalować na drewnie pochodzącym ze stołu Świętej Rodziny w Nazarecie. W rzeczywistości dzieło powstało zapewne na terenie Bizancjum w XIII w., a w XIV w. odtworzono je na tej samej desce we Włoszech lub we włoskim warsztacie na Węgrzech.

Rocznicowa wystawa była kontynuacją współpracy Zamku z jasnogórskim klasztorem ojców paulinów – w 2006 r. prezentowaliśmy ekspozycję *U tronu Królowej Polski. Jasna Góra w dziejach kultury i duchowości polskiej*. Ubiegłoroczna wystawa uwypukliła znaczenie obrazu, który do dziś jest najbardziej czczonym wizerunkiem maryjnym w Polsce. To właśnie z nim wiązano przełom w wojnie polsko-szwedzkiej w 1655 r. Niedługo później król Jan Kazimierz oficjalnie uznał Matkę Boską za Królową Korony Polskiej i zawierzył Jej losy narodu.

Na ekspozycji zaprezentowano dzieje kultu Matki Bożej jako Królowej, historię starań o koronację, osoby w nią zaangażowane oraz sam przebieg uroczystości, na którą przybyło ok. 150 tys. pielgrzymów. Okoliczności wydarzenia przedstawiono na tablicach ilustrowanych fotografiami. Zwiedzający mogli się również zapoznać z ówczesną sytuacją polityczną w Polsce, okazjonalnymi fundacjami artystycznymi, następstwami koronacji i współczesną rangą obrazu. Polskiemu opracowaniu towarzyszyło angielskojęzyczne streszczenie przeznaczone dla obcokrajowców.

Planszową prezentację uzupełniały dwa wspaniałe zabytki z jasnogórskiego skarbcza: kopia obrazu Matki Boskiej autorstwa Józefa Chełmońskiego oraz najwyższej klasy złotniczej relikwiarz Krzyża Świętego z początku XVIII w., przekazany przez królową Marię Józefę częstochowskim paulinom jako wotum w 1744 r. Częstkę Krzyża ofiarował matce królowej papież Klemens XI – ten sam, który wydał zgodę na koronację i ufundował bogato zdobione korony. Można je było zobaczyć na obrazie Chełmońskiego, który uwiecznił cenne ozdoby, zanim zostały skradzione na początku XX w. Ponowna koronacja świętego wizerunku odbyła się w 1910 r.



1 Kardynał dr Kazimierz Nycz oraz generał zakonu paulinów o. dr Arnold Chrapkowski podczas wernisazu wystawy

2 Relikwiarz Krzyża Świętego, ofiarowany Marii Józefie przez papieża Klemensa XI

Kurator wystawy: Jerzy Żmudziński

Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017



1

Gdyby nie kolekcjonerska pasja i zjawstwo Teresy Sahakian, stała ekspozycja w pałacu Pod Blachą z pewnością wyglądałaby inaczej. Wielkiej donatorce zawdzięczamy kolekcję kobierców wschodnich, liczne dzieła sztuki zdobniczej oraz fundację jej imienia, która wspiera Zamek od 1993 r. Część bogatych i zróżnicowanych zbiorów tej instytucji pokazano na wystawie prezentującej nabytki, jakich dokonano w ostatniej dekadzie. Był to wyraz podziękowania i hołd złożony fundatorce w 10. rocznicę jej śmierci.



2



3

Stale poszerzane zbiory Fundacji Teresy Sahakian nie tylko wzbogacają Zamek Królewski, ale także podnoszą rangę polskich zbiorów publicznych. Wszyscy, którym Fundacja Teresy Sahakian kojarzy się wyłącznie z zachwycającą kolekcją ponad 600 orientalnych tkanin, mogli zapoznać się ze znakomitym zespołem sztuki europejskiej. Obok obrazów na podziw zasługują również rzeźby, tkaniny, meble, zegary, ceramikę, tłoki pieczętnie, wyroby z metali i broni.

Wśród dzieł malarskich wyróżniał się *Portret Jana Potockiego* autorstwa Antona Graffa oraz trzy obrazy alegoryczne łączone z mistrzem Hermannem Hahnem. Rzeźbę sakralną reprezentowały m.in. datowane na początek XVI w. antverska kwatery ołtarzowa ze sceną Obrzezania oraz Grupa Ukrzyżowania wykonana w Niderlandach lub Niemczech. Zainteresowanie zwiedzających wzbudziła również unikatowa figura Chrystusa Ukrzyżowanego – *Christo vivo*, wykonana z jednego kawałka kości słoniowej. Nie zabrakło



4



5

też zabytkowych mebli, głównie XVII- i XVIII-wiecznych holenderskich i flamandzkich – wśród nich znalazły się dwie szafy posażne (jedna z bogatą dekoracją alegoryczną, druga klasycyzująca), płaskorzeźbiona prasa do bielizny, fotele i stół w hebanowej okleinie. Ekspozycję doskonale uzupełniały nabytki ceramiczne – wykonane w Delfcie XVIII-wieczne fajansowe figurki z serii *Alegorie czterech pór roku* oraz włoskie talerze majolikowe z Montelupo. Towarzyszyły im srebra, m.in. okazałe kufle gdańskie z końca XVII w, z dekoracją przedstawiającą sceny biblijne.

Dużym zainteresowaniem cieszyły się wspaniałe zachowane zegary, reprezentujące trendy stylistyczne i przemiany technologiczne zachodzące na przestrzeni XVII i XVIII w. Najstarszy z nich, XVII-wieczny zegar wieżyczkowy z Wrocławia, to przykład najwyższej precyzji rzemieślniczej i mistrzowskiej dekoracji. Podziwiać można było również zegary kaflowe oraz karetowe z XVIII w.

W ostatnim dziesięcioleciu znacznie powiększył się także należący do Fundacji zbiór tkanin – na wystawie zaprezentowano kobierce wschodnie oraz tkaniny innego typu z Kaukazu i Azji Centralnej, a także pięć pasów kontuszowych (polskie i francuskie) oraz niezwykle cenny fragment płotu namiotowego z XVIII w., wykonany zapewne w pracowni namiotniczej we Lwowie lub w Brodach.

Wystawa potrwa do 30 listopada 2018 r.



7



8



6

1 XVII-wieczny kufel gdański przedstawiający historię o miłosiernym Samarytaninie 2 Fragment XVIII-wiecznego płotu namiotowego 3 Koncert podczas wernisażu wystawy 4 Grupa Ukrzyżowania z początku XVI w. 5 Kuratorka wystawy Katarzyna Połujan (z lewej) i goście na wernisażu wystawy 6 XVII-wieczna figura anioła z Flandrii 7 Alegoria jesieni z 2. poł. XVIII w. 8 XVII-wieczna majolika z Montelupo

Kurator wystawy: Katarzyna Połujan

Ekspozycji towarzyszył katalog pod redakcją Katarzyny Połujan, wydany przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum.



1 Portret Karoliny Lanckorońskiej, Genewa 1945, AN PAN i PAU, źródło: www.pauart.pl

Kurator wystawy: dr Monika Myszor-Cieciąg

Scenografia: Agnieszka Putowska-Tomaszewska

Program towarzyszący wystawie:

Zamkowe wędrówki: *Od zbieracza do kolekcjonera, czyli kilka rad co i jak zbierać* (9 XII)

Karolina Lanckorońska. Pamiętki – okruchy przeszłości

W roku poprzedzającym 120. rocznicę urodzin wielkiej donatorki zaprezentowaliśmy wystawę będącą swoistym hołdem i aktem wdzięczności. W powojennej historii Zamku Królewskiego trudno bowiem szukać postaci bardziej zasłużonej niż prof. Karolina Lanckorońska. Przedstawicielce znakomitego rodu Lanckorońskich z Brzezia, spadkobierczynie wielkiej kolekcji zbiorów sztuki oraz działaczce polonijnej zawdzięczamy jedną z największych donacji w dziejach polskiego muzealnictwa. To właśnie dzięki niej w 1994 r. do Zamku trafił zbiór należących niegdyś do Stanisława Augusta dzieł malarzy włoskich, francuskich, flamandzkich i holenderskich, w tym perły naszej kolekcji – dwa obrazy Rembrandta *Dziewczyna w ramie obrazu* oraz *Uczony przy pulpicie*.

Bezcenny dar obejmował również portrety rodzinne Rzewuskich i Lanckorońskich, meble, a także pamiętki rodzinne oraz archiwalia. To właśnie okruchom przeszłości związanym z postacią donatorki poświęciliśmy wystawę, która przybliżyła burzliwe dzieje kolekcji, historię rodzinną jej dziedziczki, a także dramatyczny czas wojny, podczas której Karolina Lanckorońska działała w konspiracji, trafiła do więzienia w Stanisławowie, a następnie do obozu koncentracyjnego Ravensbrück. Na ekspozycji można było zobaczyć materiały archiwalne, m.in. dokumenty związane z powstaniem kolekcji, listy, fotografie i pocztówki, oraz przejmujące pamiętki obozowe: kubek z numerem 16076, medalik z Matką Boską, broszkę i drobną plakietkę, a także order i odznaczenia.

27 V – 25 VI 2017

Dziedziniec Wielki



Gardenarium Jego Królewskiej Mości. Gotycka i barokowa impresja ogrodowa

Wystawa plenerowa została zorganizowana przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum we współpracy z Ogólnopolskim Stowarzyszeniem Twórców Ogrodów. Naszym zamierzeniem było pokazanie, jak sztuka ogrodowa minionych epok może stać się inspiracją dla współczesnych odbiorców. W nawiązaniu do dawnych form i rozwiązań stworzyliśmy impresję będącą namiastką klimatu dawnych ogrodów.

Zależało nam, by zaprezentować – jak to ujęła znawczyni historii założen ogrodowych dr Małgorzata Szafrńska – „co dzisiejszy twórca ogrodów, wrażliwy na dawną sztukę ogrodową, może znaleźć w jej skarbnicy. W jaki sposób może wzbogacić współczesne formy. Co dawni ogrodnicy mogą podpowiedzieć przy szukaniu kształtów przestrzeni i sensualnych wrażeń”.

Przed zwiedzaniem Zamku lub po wizycie goście mogli zrelaksować się na ławce w otoczeniu ziołowego wirydarza, strzyżonych grabów czy kwitnących róż i hortensji, a wszystko to przy kojącym szumie fontanny, obok specjalnego stołu do chłodzenia wina.

Otwarcie wystawy uświetniło widowisko słowno-muzyczne *Z ogrodem w tle* w wykonaniu Marii Reif oraz zespołu Canor Anticus.

Koncepcja aranżacji: Iwona Maciszewska

Nadzór organizacyjny: Michał Sobieraj

O Niepodległą. Rok 1914

W 103. rocznicę wymarszu I Kompanii Kadrowej z podkrakowskich Oleandrów, 6 sierpnia 2017 r. na Dziedzińcu Wielkim Zamku Królewskiego w Warszawie została otwarta wystawa Instytutu Pamięci Narodowej, przypominająca o czynie zbrojnym Legionów Polskich w czasie I wojny światowej.

Ekspozycję zorganizowano w ramach umowy o wzajemnej współpracy wystawienniczo-edukacyjnej między Instytutem Pamięci Narodowej i Zamkiem Królewskim w Warszawie – Muzeum, podpisanej w sierpniu 2013 r. Był to kolejny – piąty – pokaz o tematyce historycznej, który wpisał się już w tradycję letnich wydarzeń na zamkowym dziedzińcu. Uroczyste otwarcie wystawy uświetniły koncert Orkiestry Reprezentacyjnej Wojska Polskiego oraz prezentacja Grupy Rekonstrukcji Historycznej 1 Pułku Piechoty I Brygady Legionów Polskich.

Dwanaście czterościennej bloków ekspozycyjnych, zwieńczonych insygniami legionowymi odpowiadającymi poszczególnym zagadnieniom tematycznym, stanęło wzdłuż głównych połączeń komunikacyjnych między Bramą Zegarową, Bramą Grodzką i Wieżą Władysławowską. Na planszach przedstawiono fotografie i dokumenty pochodzące ze zbiorów Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie oraz kolekcji prywatnych. Zwiedzający mogli zobaczyć zdjęcia z lat 1914–1917, w tym ujęcia z przemarszów, ćwiczeń i walk. Bogatej ikonografii towarzyszył komentarz historyczny z przywołanymi fragmentami wspomnień legionistów. Materiały te nie tylko zawierały opisy batalistycznych szarż ułańskich, ale także ilustrowały życie codzienne żołnierzy.

Z myślą o odbiorcach zagranicznych zarówno teksty plansz, jak i foldery opracowano w dwóch wersjach językowych – polskiej i angielskiej. Dostępny był także katalog. Dla grup szkolnych przygotowano również zajęcia edukacyjne – lekcje oraz warsztaty plastyczne.

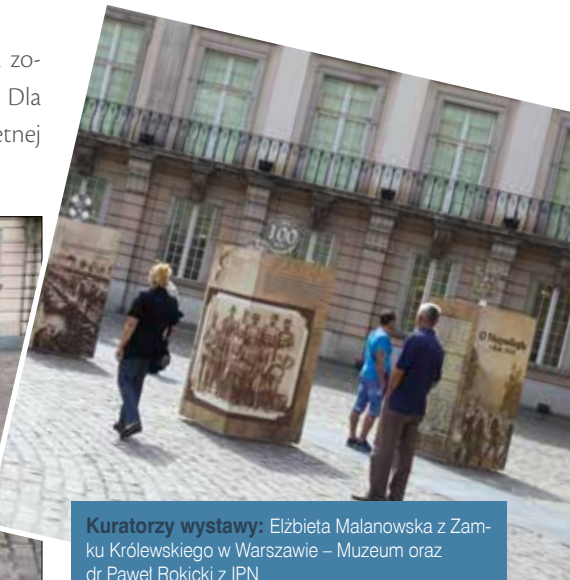
Wystawa poświęcona żołnierzom Legionów Polskich zaproponowana została w ustanowionym przez Sejm Rzeczypospolitej roku Józefa Piłsudskiego. Dla obu instytucji był to czas przygotowań do wielkiego jubileuszu roku 2018 – setnej rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę.



1



1 Grupa Rekonstrukcji Historycznej 1 Pułku Piechoty I Brygady Legionów Polskich pod opieką Marii Brodzkiej-Bestry



Kuratorzy wystawy: Elżbieta Malanowska z Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum oraz dr Paweł Rokicki z IPN

1 VI – 30 VIII 2017

dziedziniec pałacu
Pod Blachą

Make a Change: Africa Camp



Kuratorzy wystawy: Regina Lubelska z Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum oraz Maria Geremek z Fundacji Make a Change

Kolejna plenerowa propozycja dla miłośników fotografii, na którą złożyły się prace młodych uczestników projektu Make a Change: Africa Camp. Wystawa była osobistym reportażem dzieci i młodzieży z pobytu w Namibii, gdzie w Fundacji Afri-Cat poznawały problematykę zrównoważonego rozwoju oraz ochrony środowiska, doświadczając przy tym piękna egzotycznej przyrody. O projekcie, w którym udział wzięli ochotnicy z różnych miejsc Polski i z odmiennych środowisk, koordynatorka Maria Geremek mówiła: „Widzieliśmy lwa, geparda, lamparta, a nawet najbardziej zagrożone – likaony. Każdy dostał do ręki aparat i dokumentował to, co przeżywa. Każdy widział to samo, a uchwycił coś całkiem innego”. Fotografie 11 uczestników to zapis indywidualnych fascynacji i młodzieńczej wrażliwości, pamiątka spotkania z oszałamiającym pięknem afrykańskiej sawanny. Zgodnie z zamysłem organizatorki wystawa podkreślała również społeczny aspekt projektu, czyli budowanie więzi między młodymi, których w ojczystym kraju dzielą różnicowane warunki życia.

1 IV – 28 V 2017

dziedziniec pałacu Pod Blachą

Turcja. Wokół Szlaku Licyjskiego



Kuratorzy wystawy: Marta Smolińska z Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum oraz Agata Aydın i Weronika Drzewiecka z Biura Rady ds. Kultury i Informacji Ambasady Turcji

Prezentację zdjęć fotografa, dziennikarza i podróżnika Piotra Trybalskiego przygotowało Biuro Rady ds. Kultury i Informacji Ambasady Turcji. Plenerowa wystawa odbyła się w ramach cyklu zamkowych wykładów *Sześć wieków relacji polsko-tureckich*, stając się interesującym uzupełnieniem jednego ze spotkań, podczas którego Katarzyna i Andrzej Mazurkiewiczowie opowiedzieli o wędrówkach po zachodniej Turcji.

Piękno długodystansowego górskiego szlaku, prowadzącego wzdłuż wybrzeża Morza Śródziemnego od Fethiye do Antalyi, można było podziwiać dzięki 16 planszom odsłaniającym urodę i bogactwo licyjskich krajobrazów. Droga, ciągnąca się na dystansie ponad 500 km, wiedzie przez setki atrakcji turystycznych, wśród których wymienić należy choćby grobowce w Myrze czy wieczne ognie Chimery, jak również doceniane przez amatorów wspinaczki Geyikbayırı i zapierające dech w piersiach turkusowe wody Doliny Motyli. Wystawa przybliżyła zwiedzającym osobiowości malowniczego szlaku, który nie jest szeroko znany polskiemu turyście.

Andrzej Ciechanowiecki – kolekcjoner i darczyńca

Wystawa z kolekcji Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich
i Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum

Edycja wystawy 2017 r. w Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu została poświęcona Andrzejowi Ciechanowieckiemu (1924–2015), wielkiemu mecenasowi kultury, światłemu kolekcjonerowi, darczyńcy wielu muzeów polskich i zagranicznych, honorowemu obywatelowi Ciechanowca. Andrzej Ciechanowiecki kolekcjonował głównie polonica – najwyższej klasy dzieła sztuki polskiej i europejskiej związane z Polską. Jego największym darem było przekazanie prywatnej kolekcji poloniców i założenie Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich w Zamku Królewskim w Warszawie w 1986 r.

Zaprezentowane na wystawie obiekty ze zbiorów Fundacji służyły jako wyposażenie ostatniego mieszkania kolekcjonera przy 92 Mount Street w dzielnicy Mayfair, w Londynie. Celem ekspozycji była prezentacja sylwetki Andrzeja Ciechanowieckiego jako kolekcjonera i darczyńcy, m.in. poprzez odtworzenie fragmentów jego londyńskiego mieszkania, o którym pisał: „chciałem widzieć i czuć obecność dookoła siebie obiektów przeze mnie zbieranych, nacieszyć oczy...”. Ponadto na wystawie zaprezentowano portrety rodzinne przodków Andrzeja Ciechanowieckiego, dowody uznania jego dokonań w postaci przyznanych mu odznaczeń i dyplomów, a także podkreślono jego związki z miejscem odbywania się wystawy – Ciechanowcem.

7 IV – 11 VI 2017

Muzeum Rolnictwa
w Ciechanowcu
im. ks. Krzysztofa Kluka

Kurator wystawy: dr Magdalena Białonowska

7–30 VI 2017

Towarzystwo
Historyczno-Literackie /
Biblioteka Polska w Paryżu

Życie codzienne na Wyspie św. Ludwika w XIX i na początku XX w.

w kolekcjach Towarzystwa Historyczno-Literackiego / Biblioteki
Polskiej w Paryżu

Zorganizowana we współpracy z Zamkiem Królewskim w Warszawie – Muzeum wystawa dokumentów zapoznała zwiedzających z losami emigracji polskiej na Wyspie św. Ludwika. Przedstawiono związki Polonii z Hôtel Lambert, który przez ponad 130 lat był własnością rodziny Czartoryskich, i głównym przedstawicielem rodu – księciem Adamem Jerzym Czartoryskim, pierwszym Prezesem Towarzystwa Literackiego.

Ekspozycja przybliżyła historię Wielkiej Emigracji, która po powstaniu listopadowym przybyła do Paryża i wtopiła się we francuską społeczność. Zaprezentowano życie codzienne Polaków na Wyspie św. Ludwika w XIX i na początku XX w., w tym ich kontakty z mieszkańcami Paryża – rzemieślnikami czy sprzedawcami. Uzupełnieniem wystawy były dokumenty i fotografie z okresu okupacji niemieckiej w latach 1940–1944, kiedy to Biblioteka Polska poniosła ogromne straty, a sam budynek został częściowo zniszczony.



Materiały towarzyszące: katalog (w wersji polsko-francuskiej) i broszura informacyjna

Kuratorzy wystawy: dr Anna Czarnocka z Towarzystwa Historyczno-Literackiego / Biblioteki Polskiej w Paryżu, dr hab. Janusz Pezda z Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Muzeum Narodowego w Krakowie

Komisarz: dr Monika Mysior-Cieciąg z Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum

3. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Towarzysząca funkcjom muzealnym, edukacyjnym oraz reprezentacyjnym działalność naukowa Zamku w 2017 r. przyniosła nowe owoce. Były to m.in. 4 konferencje tematyczne, cykl 14 wykładów akademickich związanych z tematyką dworu królewskiego, zamkowe seminaria z zakresu historii i historii sztuki, 10 wydawnictw Ośrodka Wydawniczego Arx Regia, a także liczne publikacje i wystąpienia naukowe naszych pracowników.



Aktywność badawcza naszych pracowników ugruntowała profil Zamku jako ważnej instytucji naukowej, wnoszącej znaczny wkład w studia dotyczące historii rezydencji królewskich, archeologii założeń zamkowych, polskiego dziedzictwa artystycznego, a także postaci oraz wydarzeń kształtujących polityczno-kulturową panoramę dziejową kraju. W roku 2017 zorganizowaliśmy cztery zróżnicowane tematycznie sesje naukowe, w tym drugą z cyklu o polskich królowych, poświęconą Ludwice Marii Gonzadze. Wśród najnowszych publikacji zamkowego wydawnictwa znalazły się materiały z pierwszej konferencji z tej serii – *Maria Kazimiera Sobieska (1641–1716). W kręgu rodziny, polityki i kultury*. Nakładem Arx Regii ukazały się również długo oczekiwana szczegółowa monografia *Ogrody Zamku Królewskiego w Warszawie* oraz wyczerpujący katalog grafiki portretowej z naszej kolekcji.

Seminaria

Organizowane przez Ośrodek Badań Historycznych seminaria służą m.in. prezentacji badań nad Zamkiem z zakresu historii i historii sztuki. Wyniki swoich studiów przedstawili prelegenci z różnych ośrodków badawczych oraz muzealnych. Jednym z ważniejszych zagadnień omawianych podczas spotkań w 2017 r. była tematyka muzeologiczna, poruszona np. w wystąpieniu dr. Jarosława Trybusia, dyrektora Muzeum Warszawy, i Roberta Kostry, dyrektora Muzeum Historii Polski, którzy zaprezentowali koncepcje nowych ekspozycji w placówkach. Dr Marta Kuc-Czerep z PAN omówiła m.in. kontekst społeczny funkcjonowania Zamku w dobie stanisławowskiej, a Jakub Kosiorek przybliżył znaczenie założeń ogrodowych XVIII i początku XIX w.

Zajęcia dla studentów

W ramach współpracy z uczelniami wyższymi nasi pracownicy prowadzą również zajęcia dla studentów. Na szczególną uwagę zasługują zamkowe spotkania z cyklu *Kulturotwórcza rola dworu królewskiego w epoce nowożytnej*, realizowane po raz kolejny w ramach umowy z Wydziałem Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Program 14 wykładów naszych specjalistów, koordynowany przez dr Annę Kalinowską, w 2017 r. obejmował m.in. zagadnienia ceremoniału dworskiego, kultury materialnej rezydencji królewskich, propagandy władzy i monarszych kolekcji.

Zajęcia konserwatorskie ze studentami warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych (Wydział Konserwacji), Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego oraz Politechniki Warszawskiej (Wydział Architektury) przeprowadzili specjaliści Działu Konserwacji.

Studenci specjalizacji edytorskiej Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie uczestniczyli w wykładzie Beaty Gadomskiej, dr Moniki Myszor-Cieciąg oraz Marii Śladowskiej z Archiwum, któremu towarzyszyła prezentacja najciekawszych dokumentów. Słuchacze podyplomowych Studiów Varsovianistycznych Uniwersytetu Warszawskiego wysłuchali z kolei wystąpienia Dominiki Sobolewskiej-Goli na temat zniszczenia i odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie.

Konferencje

Sesja naukowa *Ludwika Maria Gonzaga (1611–1667). Między Paryżem a Warszawą*

Sesja była drugim organizowanym przez Zamek Królewski wydarzeniem naukowym prezentującym sylwetki polskich królowych. Referaty badaczy związanych z wiodącymi ośrodkami naukowymi i muzeami w kraju (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Papieski w Krakowie, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum) oraz za granicą (Uniwersytet w Aberdeen w Szkocji) poświęcono królowej Ludwice Marii (1611–1667), francuskiej księżniczce z dynastii Gonzaga de Nevers, żonie dwóch władców Rzeczypospolitej Obojga Narodów: Władysława IV i Jana Kazimierza.

Wystąpienia przybliżyły słuchaczom (naukowcom, studentom, przewodnikom miejskim, nauczycielom oraz publiczności zamkowej) sylwetkę Ludwiki Marii jako władczyni prowadzącej aktywną działalność polityczną na arenie krajowej i międzynarodowej. Szczególnie istotną rolę odegrała ona w walce ze Szwedami okupującymi część Rzeczypospolitej oraz w ostatnich latach swojego życia, kiedy wspierała próby reform ustrojowych. Przedstawiono również sposób, w jaki postrzegano królową w Rzeczypospolitej i Europie, a także jej działalność jako patronki sztuki. W historii Warszawy władczyni zapisała się jako fundatorka klasztoru i kościoła sióstr Wizytek, które sprowadziła z Francji i przez lata wspierała. Zarówno prelekcje, jak i głosy w dyskusji potwierdziły, że konieczne są dalsze badania nad postacią monarchini, ale także nad innymi małżonkami polskich władców. Środowisko naukowe z dużym zadowoleniem przyjęło informację, że planowane są kolejne wydarzenia naukowe z cyklu poświęconego polskim królowym.

Wielkie murowanie. Zamki w Polsce za Kazimierza Wielkiego

Drugie sympozjum z cyklu *Colloquia castrensia* poświęcono problematyce budownictwa murowanego na ziemiach polskich za Kazimierza Wielkiego. Rządy ostatniego koronowanego władcy piastowskiego charakteryzowały się niezwykle dynamiczną architekturą murowanej. Podczas sesji zaprezentowano aktualny stan wiedzy na ten temat oraz zasygnalizowano potrzebę pogłębienia studiów nad wybranymi wątkami. Prof. Sławomir Gawlas wygłosił wykład na temat roli zamków w organizacji domeny królewskiej. W kolejnych prelekcjach uczeni z całej Polski przedstawili wyniki swoich prac, opartych na szczegółowych kwerendach źródłowych i rezultatach najnowszych badań archeologiczno-architektonicznych. Forum wymiany wiedzy i spostrzeżeń stanowiły dyskusje

19 V

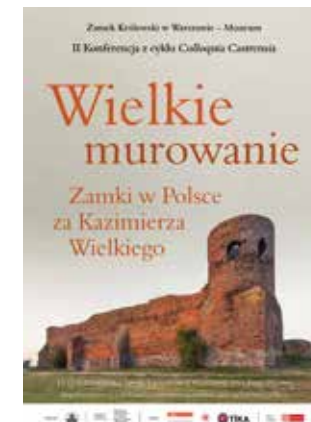


Sesji towarzyszył program edukacyjny w ramach dnia atrakcji (14 V), przygotowany przez Pracownię Działu Muzealnych oraz Dział Oświatowy:

- warsztaty plastyczne dla dzieci: *Na dworze królowej Ludwiki Marii; Szkutki, skrzyneczki, kuferki – tajemnicze skrytki królowej*
- wykład: *Ludwika Maria Gonzaga. Włoskie korzenie polskiej królowej*
- wykład z pokazem tańca: *Kryza Władysława i dekolty Ludwiki Marii – o strojach w teatrze i tańcu*
- oprowadzanie dla rodzin z dziećmi: *Piękna i Bestia. Historia niezwykłego dworzanina Ludwiki Marii*
- spektakl Teatru Atlantis: *Cyd albo Roderyk, czyli honor kastylijski wg Pierre'a Corneille'a i Jana Andrzeja Morsztyna*

Organizacja: dr Anna Kalinowska, Paweł Tyska

12–13 X



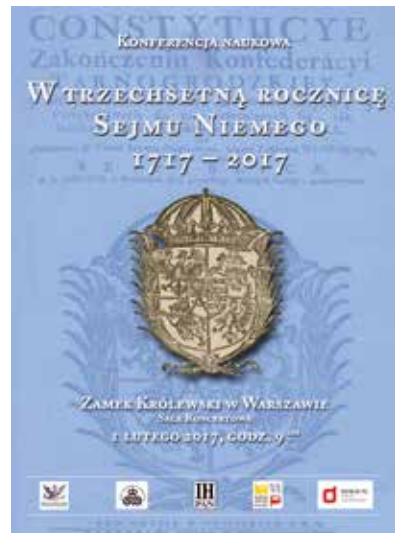
Organizacja: Agnieszka Bocheńska

1 Dyrektor Zamku dr hab. Przemysław Mrozowski i kierownik Działu Archeologii Agnieszka Bocheńska otwierają sesję naukową *Wielkie murowanie. Zamki w Polsce za Kazimierza Wielkiego*, 12 X **2** Wystawa w Sali Rady towarzysząca konferencji *Tadeusz Kościuszko. Historia, tradycja, pamięć* **3** Paweł Tyska podczas otwarcia sesji naukowej *Ludwika Maria Gonzaga (1611–1667). Między Paryżem a Warszawą*, 19 V **4** Sesje poświęcone polskim królowym cieszą się dużą popularnością

kończące każdy blok tematyczny. Podobnie jak w przypadku sesji *Początki mury-
wanych zamków w Polsce do połowy XIV w.*, która zainaugurowała cykl, owocem
sympozjum będzie publikacja tomu rozpraw w formie monografii.

1 II

W trzechsetną rocznicę Sejmu Niemego. 1717–2017



Rocznicowa konferencja upamiętniła jedno z ważniejszych wydarzeń w dzie-
jach XVIII-wiecznej Rzeczypospolitej: rozpoczęty 1 lutego 1717 r. sejm, który w cią-
gu jednego dnia uchwalił konstytucje dla Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego,
a także ugasił konflikt między szlachtą a królem Augustem II Mocnym i jego stron-
nikami. Mimo iż osobliwy sejm uchwalił obiecujące reformy, nie tylko nie naprawiły
one państwa, ale pogłębiły kryzys wewnętrzny. Uczestnicy konferencji – history-
cy z najważniejszych ośrodków naukowych Polski i Litwy – w 12 referatach oraz
panelu dyskusyjnym podjęli próbę wyjaśnienia tego paradoksu, uwzględniając też
rolę Rosji w destabilizacji kraju. Celem sesji była demitologizacja wydarzenia, które
zapisano się w pamięci historycznej jako kuriozalne zgromadzenie, podczas którego
nikomu nie pozwolono się odezwać. Uczni skorygowali tę opinię, udowadniając,
iż rzeczywistość była bardziej złożona. Podsumowanie dotychczasowych badań na
ten temat wyznaczyło również nowe obszary koniecznych studiów.

Konferencję zorganizowano z inicjatywy Polskiego Towarzystwa Badań nad
Wiekami Osiemnastym, przy wsparciu Kancelarii Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej,
Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum, Instytutu Historii PAN im. Tadeusza
Manteuffla oraz Muzeum Historii Polski.

Organizacja ze strony Zamku:
dr Anna Kalinowska

10 III

Tadeusz Kościuszko. Historia, tradycja, pamięć



Rok Tadeusza Kościuszki, ustanowiony przez Sejm RP z okazji 200. rocznicy
jego śmierci, upamiętniono okolicznościową konferencją naukową. Zamek Królew-
ski w Warszawie – Muzeum zorganizował ją wraz z Polską Akademią Nauk Archi-
wum w Warszawie oraz Towarzystwem Rapperswilem. Podczas ośmiu wystąpień
swoje rozprawy na temat dziejowej roli wielkiego wodza wygłosili uznani polscy hi-
storycy. Słuchacze dowiedzieli się, jak kształtowała się pamięć historyczna i legenda
jednego z największych polskich bohaterów narodowych nie tylko w kraju, ale i za
granicą. Jeden z referatów przypominał dzieje peregrynacji serca naczelnika, które
znajduje się w urnie wystawionej w zamkowej Kaplicy. Interesujące były również
prelekcje na temat postrzegania patriotyzmu przez samego Kościuszkę, XX-wiecz-
nych inspiracji jego czynem i postawą, pobytu generała w Finlandii po zwolnieniu
z carskiej niewoli oraz ostatnich lat życia spędzonych w Szwajcarii. Omówiono
także związane z przywódcą insurekcji zbiory Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego
w Warce. Sesję zakończyło złożenie kwiatów w zamkowej Kaplicy.

Organizacja ze strony Zamku:
Kazimierz Stachurski

Publikacje naukowe Ośrodka Wydawniczego Arx Regia

Premiera długo oczekiwanej pozycji poświęconej historii i znaczeniu zieleni
wokół Zamku poprzedzała rozpoczęcie prac nad odtworzeniem Ogrodu Dol-
nego, czyli ostatni etap powojennej odbudowy królewskiej rezydencji. Książka
dr Małgorzaty Szafrąńskiej prezentuje dzieje tego wyjątkowego miejsca od
XV w. do chwili obecnej.

Wspaniała szata edytorska i bogaty materiał ikonograficzny (209 ilustracji)
obszernej monografii doskonale uzupełniają złożoną historię transformacji tego
terenu, która koresponduje z burzliwymi losami Warszawy. Autorka, wieloletni
kustosz naszego muzeum i znawca sztuki ogrodowej, szczególną uwagę poświę-
ciła związkowi zamkowej zieleni z miastem i Wisłą, a więc modyfikacjom brzegu
rzeki i ich wpływowi na współczesny urbanistyczny charakter stolicy. Doceniono
to podczas XXVI Targów Książki Historycznej – wysmakowana edycja otrzymała
Nagrodę Klio II stopnia w kategorii varsaviana.

Pierwsze wzmianki na temat królewskiego ogrodu pochodzą z czasów jagiel-
lońskich, kiedy to nadwiślańska panorama Warszawy wraz z ogrodem na skarpie
miała stać się wizytówką miasta. Gdy doszło do wazowskiej rozbudowy Zamku,
podzamcze objęto masywnym murem obronnym, a z ogrodu pozostała niewiel-
ka przestrzeń na szczycie skarpy. Choć nieduży, w swoim założeniu botanicznym
ogród nawiązywał do najlepszych tradycji ówczesnych dworów europejskich.

Dzięki inicjatywie króla Stanisława Augusta stworzono dogodny zjazd z mia-
sta nad rzekę, a znaczny obszar koryta Wisły u stóp Zamku osuszono, by założyć
tam reprezentacyjny ogród królewski. Stało się tak jednak dopiero w XIX w., kiedy
tuż przy rzece powstał park dla spacerowiczów, oddzielony od ogrodu na skarpie
ruchliwą ulicą przykrytą tunelem – dzisiejszymi Arkadami Kubickiego.

W czasie zaborów ogród postrzegano jako teren wojskowy – w Zamku sta-
cjonowali kozacy, Arkady zamieniono na stajnie, wzniesiono budynki wojskowe,
a drzewa powycinano.

Podczas międzywojnia, kiedy rozpoczęto budowę nadwiślańskich bulwarów,
zdevastowany teren okalający siedzibę prezydenta II RP znów nabrał znaczenia –
pojawiały się liczne koncepcje nowej aranżacji Ogrodu Dolnego. Założenie, które

Pierwsza monografia
zamkowych ogrodów
M. Szafrąńska, *Ogrody Zamku
Królewskiego w Warszawie*



powstało według projektu architekta Adolfa Szyszko-Bohusza, przetrwało wojnę, ale kolejne lata oraz budowa Trasy W-Z znów je zmodyfikowały. Prowadzona obecnie rewitalizacja, pomyślana jako dialog historyczny i symboliczne zamknięcie wielowiekowych transformacji, opiera się właśnie na zachowanych śladach ogrodu z lat 30.

Uzupełniona anglojęzycznym streszczeniem książka jest nie tylko naukowym opracowaniem dziejów zieleni na podzamczu, ale zwierciadłem, w którym odbijają się ambicje kolejnych monarchów, tragedia powstańczych zrywów i ucisk zaborów, wojenna destrukcja i stosunek powojennych władz do Zamku jako symbolu polskiej państwowości.

T. Jakubowski,
*Grafika. Portrety.
Katalog zbiorów*



Pierwsza tak obszerna prezentacja portretów graficznych ze zbiorów Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum oraz Fundacji im. Ciechanowieckich. Autor opracował 551 wizerunków – dary gromadzone od 1971 r. oraz dzieła zakupione na rynku antykwarycznym, głównie w ramach uzupełnienia ikonografii królewskiej. Kompleksowa praca przedstawia nowe ustalenia i porządkuje stan badań nad kolekcją rycin portretowych, która obejmuje podobizny polskich oraz europejskich dostojników powstałe w okresie od XVI do XX w. Obok polskich królów znaleźli się tu władcy francuscy i angielscy, słynni dowódcy, bohaterowie powstania listopadowego, wybitni uczeni, pisarze, artyści, dostojnicy kościoła oraz święci. Sporządzony według nazwisk portretowanych katalog zawiera dzieła unikatowe w polskich zbiorach, jak np. podobizna króla Jana III autorstwa Michela Jorana czy portret Stanisława Augusta w stroju polskim.

*Początki murowanych
zamków w Polsce do połowy
XIV w., red. nauk.
A. Bocheńska,
P. Mrozowski*



Pierwsza publikacja z nowej zamkowej serii wydawniczej *Colloquia castrensia*, której założeniem jest prezentacja wyników badań nad polskim budownictwem rezydencjonalnym i obronnym w średniowieczu oraz dobie nowożytnej. W tomie zebrano teksty na podstawie wystąpień wygłoszonych podczas sesji naukowej pod tym samym tytułem, która odbyła się w październiku 2015 r. Książka zawiera 14 artykułów, w których historycy, archeolodzy, historycy sztuki i architektury przedstawili aktualny stan badań na temat pierwszych murowanych zamków w Polsce, jak również wskazali zagadnienia wymagające pogłębionych studiów. Wśród prac charakteryzujących budowlę Mazowsza, Pomorza, Małopolski, Śląska, Wielkopolski, Warmii czy Lubelszczyzny znalazł się też tekst przedstawiający formowanie się Zamku Królewskiego w Warszawie.



Naukowe spojrzenie na trzy tytułowe zagadnienia związane z osobą Marii Kazimiery Sobieskiej, znanej jako Marysieńka – ukochana żona króla Jana III. Zagadnienia dotyczące relacji królowej z rodziną i najbliższym otoczeniem, jej działalności politycznej oraz mecenatu artystycznego zebrano w 13 artykułach, które są owocem sesji naukowej. Zorganizował ją Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum we współpracy z Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie w styczniu 2016 r. z okazji 300. rocznicy śmierci monarchini, a jej sukces zapoczątkował cykl konferencji poświęconych nowożytnym polskim królowym. W tekście zamykającym publikację przedstawiono zarys problematyki ikonograficznej związanej z władczynią.



Publikacja prezentuje 20 artykułów opracowanych przez uczestników sesji naukowej *Dziedzictwo Piastów mazowieckich*, zorganizowanej przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum oraz Archiwum Główne Akt Dawnych w październiku 2016 r. Podczas konferencji towarzyszącej wystawie pod tym samym tytułem swoje referaty wygłosili liczni historycy, archiwiści i archeolodzy. Podjęli oni próbę scalenia dostępnej wiedzy na temat genealogii, gospodarki, polityki i kultury ksiąg mazowieckich, a także historii samego regionu.



Towarzyszący wystawie katalog wydany przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum i Muzeum Janusa Pannoniusa w Peczu. Obszerny polsko-angielski album prezentuje sztukę węgierskich modernistów na tle zmian społeczno-politycznych oraz życia kulturalnego na Węgrzech od połowy XIX w. Znajdziemy tu też dwa eseje charakteryzujące poetykę artystów z kręgu Neós, okoliczności powstania słynnej grupy Ośmiu i sylwetki jej twórców. Część katalogową, zgodnie z układem wystawy, rozpoczynają paryskie obrazy Józsefa Rippla-Rónaiego, który wywarł ogromny wpływ na młodą formację, oraz wizerunki Ośmiu. Kolejne obiekty zestawiono gatunkowo i podzielono na: pejzaże, martwe natury, portrety i akty. Wydawnictwo obejmuje również twórczość węgierskich aktywistów, działalność artystów na emigracji po upadku Austro-Węgier oraz prace powstałe w Paryżu w okresie międzywojnia.



Podobnie jak prezentowana w pałacu Pod Blachą wystawa katalog zapoznaje odbiorcę z różnorodnością zbiorów Fundacji Teresy Sahakian z ostatniej dekady. Przedstawiono w nim malarstwo, rzeźbę, tkaniny orientalne oraz europejskie, meble, ceramikę i tłoki pieczętnie, a także metale i cenne zegary. Część obiektów stanowiła wyposażenie brukselskiego mieszkania wybitnie zasłużonej donatorki,

*Maria Kazimiera Sobieska
(1641–1716). W kręgu
rodziny, polityki i kultury,
red. nauk. A. Kalinowska,
P. Tysza*

*Dziedzictwo ksiąg
mazowieckich. Stan badań
i postulaty badawcze,
red. nauk. J. Grabowski,
R. Mroczek, P. Mrozowski*

*Modernizm na Węgrzech
1900–1930, kat. wyst.,
red. nacz. J. Sárkány,
red. nauk. polskiej edycji
M. Zdańkowska*

*Nie tylko Orient. Nabytki
Fundacji Teresy Sahakian
2007–2017, kat. wyst.,
red. nauk. K. Połujan*

która powierzyła swój kolekcjonerski dorobek Zamkowi. Ekspozycja była swoistym wyrazem podziękowania za ten bezcenny dar.

*Domenico Tintoretto –
obrazy z Tarnogrodu,
kat. wyst., red. nauk.
A. Badach*



Publikacja towarzysząca wystawie z cyklu Galeria Jednego Obrazu (18 XI 2017 – 25 II 2018), podczas której zaprezentowano wizerunki św. Jana Chrzciciela oraz św. Jana Ewangelisty pędzla Domenica Tintoretta. Opracowanie zapoznaje czytelnika z twórczością weneckiego mistrza, jego zamówieniami dla hetmana Jana Zamoyskiego, historią ołtarza w zamojskiej kolegiacie oraz szerszym kontekstem ikonograficznym dotyczącym przedstawień obu świętych. Teksty uzupełnia angielskie streszczenie.

*M. Białonowska,
Andrzej Ciechanowiecki –
kolekcjoner i darczyńca*



Pozycja towarzysząca corocznej wystawie z kolekcji Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich i Zamku Królewskiego w Warszawie w Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu (7 IV – 11 VI 2017). Publikacja przedstawia sylwetkę bohatera wystawy – Andrzeja Ciechanowieckiego, jego życie, działalność kolekcjonerską, antykwaryczną i mecenasowską, a także związki rodzinne z Ciechanowcem.

*„Kronika Zamkowa.
Roczniki”, 2016, 3 (69)*



Tom zawiera 20 tekstów napisanych przez polskich oraz zagranicznych uczonych. Artykuł autorstwa Jacka Żukowskiego poświęcony jest nieznanemu rysunkowi z wizerunkiem Zygmunta III. W numerze znaleźć można również opracowania z kręgu malarstwa: nowe badania nad obrazem *Gabinet sztuki Władysława Zygmunta Wazy*, opisane przez Reginę Dmowską; artykuł Marka Zgórniaka poświęcony paryskiej ekspozycji *Batorego pod Pskowem* Matejki w 1874 r., a także referat Magdaleny Bialic o modzie angielskiej na obrazach Canaletta. Część inwentarzową wypełnia sporządzony przez Tomasza Mleczka wykaz korespondencji z III Archiwum Szymona Konarskiego. Rozprawy historyczne dotyczą postawy kręgów polonijnych wobec odbudowy Zamku (Krzysztof Tarka), polskich mundurów cywilnych w XVIII–XIX w. (Jan K. Ostrowski), dziejów warszawskiej Bramy Pobocznej (Łukasz Traczyk), jak również wybranych wątków dyplomatycznych z dziejów XVII-wiecznej Rzeczypospolitej (Aleksandra Skrzypiet, Jiří Kubeš) oraz zaślubin Elżbiety Stuart i Fryderyka V (Agnieszka Żukowska). Zamieszczono też teksty odnoszące się do koncepcji założycielskich związanych z powołaniem dwóch uczelni artystycznych – *Cztery projekty akademii sztuk pięknych w Warszawie* Anity Chiron-Mrozowskiej oraz opisane przez Agnieszki Pudlis pomysły Francesca Algarottiego na modyfikację Królewskiego Muzeum w Dreźnie. Publikację zamykają napisane przez kuratorów recenzje najważniejszych zamkowych wystaw roku 2017, a także wspomnienia o zmarłych – Marianie Sołtyśiaku oraz Gilesie Waterfieldzie – i kalendarium wydarzeń.

tomu towarzysząca corocznej wystawie z kolekcji Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich i Zamku Królewskiego w Warszawie w Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu (7 IV – 11 VI 2017). Publikacja przedstawia sylwetkę bohatera wystawy – Andrzeja Ciechanowieckiego, jego życie, działalność kolekcjonerską, antykwaryczną i mecenasowską, a także związki rodzinne z Ciechanowcem.

Nagrody dla wydawnictw zamkowych

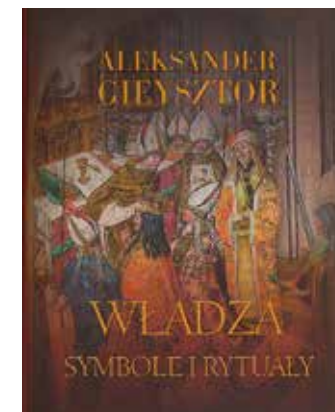
*Małgorzata Szafrąńska,
Ogrody Zamku Królewskiego w Warszawie*

Nagroda KLIO w kategorii varsaviana przyznana podczas XXVI Targów Książki Historycznej za wybitny wkład w popularyzację historii.



*Aleksander Gieysztor,
Władza, symbole i rytuały,
red. nauk. P. Mrozowski, P. Tysza, P. Węcowski*

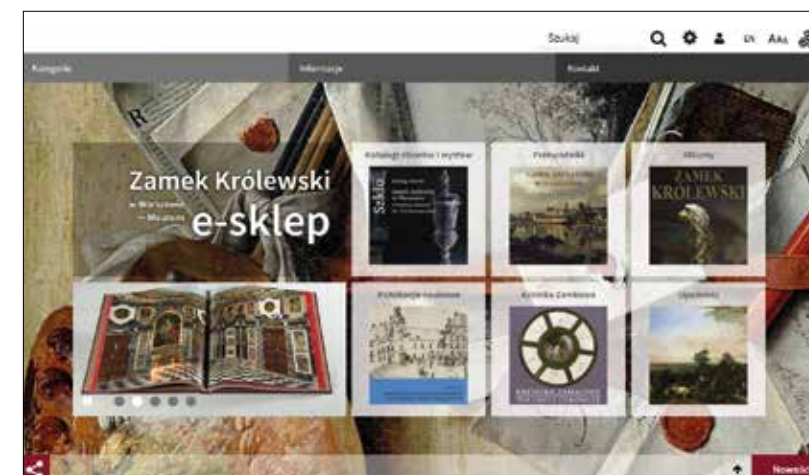
Wyróżnienie Nagrody KLIO w kategorii edytorskiej przyznane podczas XXVI Targów Książki Historycznej.



Informatory o zamkowej ofercie edukacyjnej

e-sklep

Wszystkie nasze publikacje – katalogi zbiorów i wystaw, wydawnictwa naukowe, albumy oraz przewodniki – można kupić na stronie esklep.zamek-krolewski.pl.



Wykaz publikacji pracowników Zamku

A. Badach, *Ku chwale Jana III – przykład Le Puy-en-Velay* (tekst w j. polskim i niemieckim), w: *Jan III Sobieski. Polski król w Wiedniu*, kat. wyst., red. M. Hohn, K. Pyzel, Museum Belvedere, Wiedeń 2017, s. 232–236

A. Badach, *O twórczości Domenica Tintoretta i jego pracach dla hetmana Jana Zamoyskiego oraz Obrazy z Tarnobrodu na tle ikonografii św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty*, w: *Domenico Tintoretto – obrazy z Tarnobrodu*, kat. wyst., red. A. Badach, Warszawa 2017, s. 9–30

A. Badach, *Pamiętki rodzinne Fukierów w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie i Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, w: *Fukier i wino*, red. D. Dias-Lewandowska i G. Kurczewski, Warszawa 2017, s. 80–104

A. Badach, *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*, noty katalogowe, kat. wyst., Warszawa 2017, poz. 5–7, 9–10

M. Białonowska (wraz z K. Przylickim), *Wystawa „100 na 100. Sto najcenniejszych dzieł sztuki ze zbiorów KUL na stulecie KUL”, 13 października 2016 – 31 stycznia 2017*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, 2016, 3 (69), s. 419–424

A. Bocheńska, *Początki Zamku Królewskiego w Warszawie*, w: *Początki murowanych zamków w Polsce do połowy XIV w.*, red. A. Bocheńska, P. Mrozowski, Warszawa 2017, s. 147–160

A. Chiron-Mrozowska, *Cztery projekty akademii sztuk pięknych w Warszawie*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, 2016, 3 (69), s. 203–240

M. Choynowski, *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*, noty katalogowe, kat. wyst., Warszawa 2017, poz. 46–57

P. Deles (wraz z S. Żuchowskim), *Brytyjczycy i Amerykanie o teatrze polskim lat zaborów*, „Pamiętnik Teatralny”, 2017, z. 3, s. 135–170

P. Deles, *Wystawa „Sacrum Polonie jubileum 966–2016”, 23 czerwca – 7 sierpnia 2016*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, 2016, 3 (69), s. 407–411

R. Dmowska, *Nadzwyczajna kolekcja. „Gabinet sztuki Władysława Zygmunta Wazy” w świetle badań technicznych i technologicznych*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, 3 (69), 2016, s. 59–80

W. Fałkowski, *Historia Stałego Komitetu Mediewistów Polskich. Zamierzenie, które nie miało prawa się udać*, w: *Recepcja i odrzucenie. Kontakty międzykulturowe w średniowieczu*, red. L. Słupecki i in., Rzeszów 2017, s. 15–24

W. Fałkowski, *Pierwsze stulecie Jagiellonów*, Kraków 2017

B. Gadomska, *Archiwum prof. Aleksandra Gieysztora w zbiorach Zamku Królewskiego w Warszawie*, w: *Aleksander Gieysztor w pamięci i badaniach historycznych*, red. A. Kulecka, Warszawa 2017, s. 39–45

D. Juszcak, *Abraham van den Tempel w galerii Stanisława Augusta*, w: *Wystawa jednego obrazu. Malarstwo z kolekcji Staatliche Kunstsammlungen Dresden i Hamburger Kunsthalle*, kat. wyst., Warszawa 2017, s. 51–59

D. Juszcak, *Angelika Kauffmann w galerii Stanisława Augusta*, w: *Wystawa jednego obrazu. Malarstwo z kolekcji Staatliche Kunstsammlungen Dresden i Hamburger Kunsthalle*, kat. wyst., Warszawa 2017, s. 25–41

D. Juszcak, *Malarski zbiór Stanisława Augusta. Kolekcja, galeria czy gabinet?*, w: *Oświeceniowa republika władców*, t. 2, Warszawa 2017, s. 201–228

D. Juszcak, *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*, nota katalogowa, kat. wyst., Warszawa 2017, poz. 1

A. Kalinowska (rec.), *Paul Arblaster, „From Ghent to Aix. How They Brought the News in the Habsburg Netherlands”, 1550–1700, Leiden-Boston 2014*, „Przegląd Historyczny”, t. 108, 2017, s. 167–172

A. Kalinowska (rec.), *Brayshay Mark, „Land travel and communications in Tudor and Stuart England: achieving a joined-up realm”, Liverpool 2014*, „Studia Historyczne”, t. 59, 2016, 114–116

A. Kalinowska, *„The drink called ordinarily Chocolatta...” Angielskie publikacje na temat czekolady z lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XVII w.*, „Przegląd Historyczny”, t. 108, 2017, z. 2, s. 279–290

K. Kozica, *Die Sammlung Imago Poloniae von Dr. Thomas Niewodniczański. Eine Dauerleihgabe der Deutsch-Polnischen Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz im Königlichen Schloss in Warschau*, w: *Kulturerbe verpflichtet. Zehn Jahre Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz – Bilanz und Zukunft*, red. G. Hinterkeuser i in., Berlin 2017, s. 375–388

K. Kozica, *Milicz i Żmigród oraz Stawy Milickie na dawnych mapach Śląska*, w: *Powiat Milicko-Żmigrodzki w perspektywie historycznej*, red. I. Kowalski, Milicz 2017, s. 104–167

K. Kozica, *Nowy Globus Manga – nieznaną polski globus z początku XX wieku*, „Polish Cartographical Review” (suplement w j. polskim), t. 49, 2017, nr 1, s. 104–106

K. Kozica, *Pięćsetna rocznica urodzin Martina Helwiga (1516–1574) i jego mapa Śląska z 1561 roku*, „Polish Cartographical Review” (suplement w j. polskim), t. 49, 2017, nr 1, s. 94–104

K. Kozica, *The map of the Polish-Lithuanian Commonwealth by Andrzej Pograbka published in Venice in 1570 in the Niewodniczański Collection Imago Poloniae at the Royal Castle in Warsaw – Museum*, w: *Proceedings of the 12th ICA Conference Digital Approaches to Cartographic Heritage*, red. E. Livieratos, Thessaloniki 2017, s. 350

K. Kozica, *Zbiory Tomasza Niewodniczańskiego. Kolekcja kartograficzna*, „Cenne, Bezcenne, Utracone”, 2017, 1 (86)–4 (89), s. 198–205

T. Mleczek, *III Archiwum Szymona Konarskiego, część druga – korespondencja*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, 2016, 3 (69), s. 369–405

R. Mroczek, *Na pograniczu dwóch światów. Refleksje na temat kontaktów handlowych i rozwoju Mazowsza w dobie władztwa Piastów*, w: *Dziedzictwo ksiąg mazowieckich. Stan badań i postulaty badawcze*, red. J. Grabowski, R. Mroczek, P. Mrozowski, Warszawa 2017, s. 221–239

R. Mroczek, *Wystawa „Dziedzictwo Piastów mazowieckich”. 28 października – 4 grudnia 2016*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, 2016, 3 (69), s. 425–429

P. Mrozowski, *Der Sarmatismus in der polnischen Kultur*, w: *Jan III Sobieski, Ein polnischer König in Wien*, Wiedeń 2017, s. 19–26

P. Mrozowski, *Ikona królowej Marii Kazimierzy – wstępny zarys problematyki*, w: *Maria Kazimiera Sobieska (1641–1716). W kręgu rodziny, polityki i kultury*, red. A. Kalinowska, P. Tyszka, Warszawa 2017, s. 251–282

P. Mrozowski, *Kształt herbu a jego funkcje społeczne w Polsce średniowiecznej*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”, nowa seria, t. 16, 2017, s. 53–60

P. Mrozowski, *Lilie na kielichu łędzkim Kazimierza Wielkiego – motyw heraldyczny czy symbol władzy?*, w: *Claritas et consomantia – funkcje, formy i znaczenia w sztuce średniowiecznej*, Toruń 2017, s. 103–118

P. Mrozowski, *O potrzebie badań nad malarstwem XVI stulecia w Polsce*, w: *Tendit in ardua virtus. Studia ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Kuczmanowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, Kraków 2017, s. 147–157

P. Mrozowski, *Patronat artystyczny Piastów mazowieckich*, w: *Dziedzictwo ksiąg mazowieckich. Stan badań i postulaty badawcze*, red. J. Grabowski, R. Mroczek, P. Mrozowski, Warszawa 2017, s. 159–171

P. Mrozowski, *Portret Piotra Widawskiego i problem początków stroju narodowego w Polsce*, w: *Velis quod possis. Studia z historii sztuki ofiarowane Profesorowi Janowi Ostrowskiemu*, Kraków 2017, s. 243–250

P. Mrozowski, *Wpływ fundatorów na program ikonograficzny i formę zamawianego dzieła – casus brązowych płyt nagrobnych w Polsce późnego średniowiecza*, w: *Społeczeństwo, historia, sztuka. Księga na 30-lecie Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych UKSW w Warszawie*, Warszawa 2017, s. 249–264

M. Myszor-Cieciąg, *Wystawa „Ostatni druh Adama Mickiewicza. Antoni Edward Odyniec i jego pamiątki”. 4 listopada 2016 – 8 stycznia 2017*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, 2016, 3 (69), s. 431–437

K. Nawrocki, *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*, noty katalogowe, kat. wyst., Warszawa 2017, poz. 71–72, 74

K. Nawrocki, A. Saratowicz-Dudyńska, *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*, noty katalogowe, kat. wyst., Warszawa 2017, poz. 70, 73, 75–86

K. Połujan, *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*, red. i noty katalogowe, kat. wyst., Warszawa 2017, poz. 11–45

A. Saratowicz-Dudyńska, *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*, noty katalogowe, kat. wyst., Warszawa 2017, poz. 60–69, 87–88

D. Sobolewska-Gola, *Panie przodem... o wchodzeniu kobiet w świat męskich profesji od połowy XIX wieku do 1939 roku*, w: *Przemiany dyskursu emancypacyjnego kobiet*, seria I, Białystok 2017, s. 119–127

A. Sołtys, *Kolekcja dla króla czy marketing? Prawda i legenda o królewskiej kolekcji obrazów w Dulwich*, w: *Oświeceniowa republika władców. Rezydencje, kolekcje, mecenat*, t. 2, red. Andrzej Pieńkos, Warszawa 2017, s. 229–257

A. Sołtys, *Stanisław August i jego rodzeństwo. Historia jednego pokolenia*, „Rambler”, 2017, 1, s. 23–44

D. Szewczyk-Prokurat, *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*, nota katalogowa, kat. wyst., Warszawa 2017, poz. 8

D. Szewczyk-Prokurat, *W blasku królewskiego wizerunku*, kat. wyst., Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowiecu, Szydłowiec 2017, s. 1–9

D. Szewczyk-Prokurat, *Wota do Krzyża Trybunalskiego*, w: *Złotnictwo lubelskie ze zbiorów muzealnych i kolekcji prywatnych*, red. B. Czajkowska, Lublin 2017, s. 158–160

A. Szkurląt, *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*, noty katalogowe, kat. wyst., Warszawa 2017, poz. 58–59

A. Szkurląt (red. wraz z A. Wasilewskim), *Polskie białe złoto. Porcelana z Korca i Baranówki z kolekcji Andrzeja Wasilewskiego*, kat. wyst., Warszawa 2017

A. Szkurląt, *Polskie białe złoto. Porcelana z Korca i Baranówki z kolekcji Andrzeja Wasilewskiego*, „Szkło i Ceramika”, 2017, 3, s. 45

T. Taraszkiewicz, *Wystawa „Andrzej Wajda”. 21 grudnia 2016 – 22 stycznia 2017*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, 2016, 3 (69)

P. Tyszka, *Maria Kazimiera d’Arquien Sobieska, czwarta ordynatowa zamojska*, w: *Maria Kazimiera Sobieska (1641–1716). W kręgu rodziny, polityki i kultury*, red. A. Kalinowska, P. Tyszka, Warszawa 2017, s. 9–36

P. Tyszka, *Wykorzystanie materiałów archiwalnych w edukacji muzealnej*, w: *Educare necesse est – ale jak i dlaczego? Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. V. Urbaniak, Warszawa 2017, s. 85–92

J. Żukowski, *Infantka Anna Katarzyna Konstancja i kultura artystyczno-kolekcjonerska dworu wazowskiego*, „Biuletyn Historii Sztuki”, r. 89, 2017, 2, s. 18–97

J. Żukowski, *Portret konny Zygmunta III w Weimarze. Nieznany rysunek przygotowawczy do ryciny Wolfganga Kiliana*, „Kronika Zamkowa. Roczniki”, 2016, 3 (69), s. 7–58

J. Żukowski, *The Arch of Philip and the Gate of Vladislaus: reception of Antwerp ephemeral art in Gdańsk A.D. 1646*, w: *Art of the Southern Netherlands, Gdańsk and the Polish-Lithuanian Commonwealth*, red. J. Tylicki, J. Żukowski, Gdańsk 2017, s. 95–119

Wystąpienia pracowników Zamku podczas konferencji naukowych

D. Artymowski, S. Szczocki, *Dzień dla króla*, referat na konferencji *Życie codzienne rezydencji królewskich w Warszawie i Wilnie*, organizowanej przez Pracownię Działań Muzealnych Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum oraz Pałac Wielkich Książąt Litewskich, Wilno, 4–5 X

K. Bielecki, *Pierre des Noyers and the Lithuanian bear-boys: Diplomatic information agency in the making of stereotypes in the late seventeenth century*, referat na konferencji *Splendid encounters 6. Correspondence and information exchange in diplomacy (1300–1750)*, organizowanej przez Estudos Medievais Universidade NOVA de Lisboa oraz Instytut Historii PAN, Lizbona, 28–30 IX

K. Bielecki, *Royal residence as an opportunity and educational challenge*, referat na konferencji *The Association of European Royal Residences ARRE (Technical Meeting: Learning activities)*, Warszawa, 21–22 IX

K. Bielecki, *The performing elephant. What did the use of exotic animals mean in the sixteenth century diplomacy*, referat na konferencji *Performance of diplomacy in the early modern world*, organizowanej przez Don Juan Archiv, Studivm Faeslanvm i Uniwersytet w Granadzie, Wiedeń, 17–18 III

A. Bocheńska, R. Mroczek, *Archaeology of the Royal Castle in Warsaw*, referat na sesji *The Association of European Residences ARRE (Technical meeting: Archaeology in Royal Residences)*, Bruksela, 9–10 XI

M. Brodzka-Bestry, *Losy jednego z polskich majątków na Łotwie – Krażów (Darzi) Krażowskich herbu Świeńczyc*, referat na Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej *Zagłada ziemianstwa polskiego na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej w latach 1917–1921. Wybrane problemy*, organizowanej przez IPN oraz Polskie Towarzystwo Ziemiańskie, Warszawa, 17–18 XI

M. Brodzka-Bestry, *Zofia Stryjeńska: nie wstanę, póki tych plansz Bogów nie skończę... Męki twórcze artystki z bogami słowiańskimi i art déco*, referat na VII Ogólnopolskiej Sesji Naukowej *Polskie art déco. Malarstwo i grafika*, Muzeum Mazowieckie, Płock, 23–24 X

A. Czekaj, *Pokazać tak, by zostało zobaczone – o potrzebie edukacji twórczej w muzeum*, referat na II Konferencji Edukacyjnej *Nowe odsłony edukacji muzealnej w Białymstoku*, Białystok, 21 X

A. Czekaj, A. Lichacz, *Nie szata zdobi człowieka, czy książę on, czy chłop*, referat na warsztatach *Życie codzienne rezydencji królewskich w Warszawie i Wilnie*, organizowanej przez Pracownię Działań Muzealnych Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum oraz Pałac Wielkich Książąt Litewskich, Wilno, 4–5 X

A. Kalinowska, *Ludwika Maria Gonzaga jako bohaterka doniesień w angielskiej i francuskiej prasie periodycznej, 1645–1667*, referat na sesji *Ludwika Maria Gonzaga (1611–1667). Między Paryżem a Warszawą*, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, Warszawa, 19 V

A. Kalinowska, *Kingdome differing from other in Europe... Rzeczpospolita Obojga Narodów w siedemnastowiecznych tekstach anglojęzycznych*, referat na III Kongresie *Zagranicznych Badaczy Historii Polski*, Kraków, 10–14 X

A. Kalinowska, *A Collection towards the relief of divers Protestant Churches... Angielskie działania na rzecz ekonomicznego wsparcia protestantów w Rzeczypospolitej i Piemonie w drugiej połowie lat 50. XVII w.*, referat na konferencji *Colloquium charitativum. Religijność w przestrzeni prywatnej i publicznej Europy, Rzeczypospolitej i ziem polsko-litewskich XVI–XIX wieku* na Uniwersytecie Opolskim, Opole, 19–20 X

K. Kozica, *The map of the Polish-Lithuanian Commonwealth by Andrzej Pograbka published in Venice in 1570 in the Niewodniczański Collection Imago Poloniae at the Royal Castle in Warsaw – Museum*, referat na 12th International Cartographic Association Conference on Digital Approaches to Cartographic Heritage, Wenecja, 26–28 IV

K. Kozica, *Wystawy kartograficzne w Polsce. 15 lat po wystawie Imago Poloniae doktora Tomasza Niewodniczańskiego*, referat na XXXI Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii *Dawne mapy i atlasy historyczne*, Warszawa – Nieborów, 19–21 X

K. Kozica, *Złoty wiek kartografii śląskiej*, referat na seminarium *Protestanckie księstwa śląskie z okazji 500. rocznicy reformacji*, Muzeum Miejskie we Wrocławiu, 25–27 X

P. Mrozowski, *Kształt herbu a jego funkcje społeczne*, referat na I Kongresie Heraldyki Polskiej, Warszawa, 22–24 VI

P. Mrozowski, *Fenomen sarmatyzmu*, referat na międzynarodowej konferencji *Jan III Sobieski. Polnische König in Wien*, Wiedeń, 19–10 IX

M. Myszor-Cieciąg, *Piotr Stachiewicz, ilustrator powieści Henryka Sienkiewicza*, referat na Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej *Oddźwięki – odbicia – odcienie. Wiek dziewiętnasty wobec sztuk*, Poznań, 10–12 V

M. Myszor-Cieciąg, *Przypisy i marginalia w pisarstwie wspomnieniowym Antoniego Edwarda Odyńca. Rekonesans*, referat na konferencji *Marginalia, komentarze i przypisy w książce dawnej i współczesnej*, Instytut Nauk o Literaturze Polskiej Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 18–19 X

M. Myszor-Cieciąg, *Aleksandra Borkowska. Pisarka niepokorna?*, referat na konferencji *Krytyka artystyczna kobiet*, Instytut Sztuki PAN, Warszawa, 23–24 XI

D. Sobolewska-Gola, *Prawa polityczne kobiet w Finlandii i Polsce – próba porównania*, referat na międzynarodowej konferencji *Mannerheim – obrońca niepodległości Finlandii*, organizowanej przez Muzeum Łazienki Królewskie i Ambasadę Finlandii, Warszawa, 16 X

A. Sołtys, *Czy Antoni Magier fantazjował? Dwór Stanisława Augusta w świetle źródeł archiwalnych*, referat na warsztatach *Życie codzienne rezydencji królewskich w Warszawie i Wilnie*, organizowanej przez Pracownię Działań Muzealnych Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum oraz Pałac Wielkich Książąt Litewskich, Wilno, 4–5 X

M. Śladowska, *Wśród Polonii amerykańskiej – ostatnie miesiące życia Ignacego Jana Paderewskiego w świetle dokumentów z Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie*, referat na polsko-amerykańskiej konferencji *Polacy w Ameryce z okazji 50-lecia Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce*, Warka, 27–28 VI

20. kongres CODART



CODART



Założona w 1998 r. organizacja CODART (Curators of Dutch and Flemish Art) zrzesza kuratorów opiekujących się zbiorami sztuki flamandzkiej i holenderskiej oraz zajmuje się rozszerzaniem międzynarodowej współpracy w zakresie badań naukowych nad tymi dziełami. To najbardziej prestiżowe stowarzyszenie tego typu na świecie, liczące obecnie ponad 600 członków, pracujących w niemal 300 muzeach.

Elitarny zjazd, który co roku organizowany jest w innym kraju, odbył się w Polsce po raz pierwszy. Otwarcia jubileuszowego kongresu w naszym muzeum dokonali Gerdien Verschoor, dyrektor CODART, oraz dr hab. Przemysław Mrozowski, dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum. Cykliczne spotkania pozwalają kuratorom z różnych krajów świata przedstawić wyniki swoich badań oraz przedyskutować kwestie związane z organizacją bieżących wystaw. Jest to również doskonała okazja, aby nawiązać nowe kontakty.

Temat polskiej konferencji, w której udział wzięło blisko 140 osób, brzmiał *Deep Storage or Open Depot: Access to the 'hidden' Collections*. 22 maja obrady odbywały się w Muzeum Narodowym w Warszawie, a następnego dnia uczestnicy powrócili na Zamek, by w ramach tzw. Speakers' Corner wysłuchać m.in. wystąpienia Doroty Juszcak, kustosa zbiorów malarstwa w zamkowym Ośrodku Sztuki, pt. *Abraham van den Tempel's Painting at Museum Boijmans Van Beuningen, Formerly at the Royal Castle in Warsaw*. Miło nam również zaznaczyć, że sylwetkę naukową naszej kuratorki wraz z historią zamkowego zbioru sztuki flamandzkiej i holenderskiej w marcu 2017 r. zaprezentowano na stronie internetowej stowarzyszenia w sekcji *Curators in the spotlight*. W 2017 r. do grona kuratorów CODART dołączyła także kustosz malarstwa Alicja Jakubowska.

Po obradach kuratorzy zostali oprowadzeni przez kustoszy: dr. Artura Badacha, Dorotę Juszcak i Alicję Jakubowską, po apartamentach Wielkim i Królewskim oraz po Galerii Lanckorońskich. Ze względu na obecność najwybitniejszych światowych specjalistów do obejrzenia z bliska udostępniono dzieła Rembrandta z naszej kolekcji: *Dziewczynę w ramie obrazu* oraz *Uczonego przy pulpicie*. Badacze mogli się wówczas przyjrzeć odwróciom obrazów, które specjalnie z tej okazji wyjęto z gablot. Tego samego dnia w Zamku Królewskim odbyło się oficjalne zamknięcie kongresu.

1 2 Oględziny dzieł Rembrandta w Galerii Lanckorońskich 3 Dyrektor CODART Gerdien Verschoor otwiera jubileuszowy kongres w Sali Rady, 21 V

Organizacja ze strony Zamku:
Dorota Juszcak, Lesław Krzewski

Polskie Stowarzyszenie Inwentaryzatorów Muzealnych

Powołane w 2016 r. Polskie Stowarzyszenie Inwentaryzatorów Muzealnych (PSIM) ma siedzibę w Zamku Królewskim w Warszawie. Zrzesza ono 86 osób zajmujących się w swojej pracy zawodowej ewidencją zbiorów i zarządzaniem nimi. Platformą kontaktu z członkami i wszystkimi zainteresowanymi jest blog <http://inwentaryzatory.blogspot.com>, na którym publikowane są m.in. wypracowane w gronie polskich inwentaryzatorów dobre praktyki, wzory dokumentów i instrukcje, wykorzystywane w codziennej praktyce muzealnej.

W dniach 6–7 kwietnia w Sali Koncertowej odbyła się doroczna konferencja tematyczna połączona z walnym zjazdem członków stowarzyszenia. Poruszono m.in. tematy nowoczesnego znakowania zabytków, a także problemy przechowywania broni w muzeum, funkcjonowania immunitetu o zabezpieczeniu przed konfiskatą dzieł sztuki w Polsce i udostępniania informacji sektora publicznego przez muzea. Wydarzenie, zorganizowane przy wsparciu Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, koordynowała Natalia Ładyka (Główny Inwentaryzator Zamku).

Jesienią stowarzyszenie zorganizowało jednodniowe warsztaty dla województwa mazowieckiego pt. *Podstawowe zadania inwentaryzatora*, które odbyły się w Muzeum Azji i Pacyfiku. Obejmowały one zagadnienia dotyczące ewidencjonowania zbiorów zgodnie z obowiązującymi przepisami, rodzajów inwentaryzacji na podstawie aktualnych przepisów oraz pracy kuriera muzealnego. Za organizację spotkania, w którym uczestniczyło 71 osób, odpowiadała Bogusława Klat – członek Zarządu PSIM (Zastępca Głównego Inwentaryzatora Zamku).



1 Kwietniowa konferencja PSIM w Sali Koncertowej

ARRE

Od sześciu lat Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum aktywnie uczestniczy w działaniach prestiżowego stowarzyszenia rezydencji królewskich ARRE (Association des Résidences Royales Européennes). W 2017 r. pracownicy Zamku oraz przedstawiciele Dyrekcji brali udział w spotkaniach stowarzyszenia, m.in. w Zgromadzeniu Generalnym ARRE, którego gospodarzem były The Historic Royal Palaces z Wielkiej Brytanii, oraz w spotkaniach technicznych.

Spotkania techniczne są okazją do omówienia przez przedstawicieli różnych muzeów-rezydencji wybranych zagadnień związanych z ich działalnością oraz nawiązania kontaktów z osobami zajmującymi się podobnymi kwestiami w innych instytucjach. W 2017 r. pracownicy Zamku uczestniczyli m.in. w panelu dotyczącym działalności edukacyjnej oraz badań archeologicznych, a także we współorganizowanej przez ARRE konferencji *Preventive Conservation in Historic Houses and Palace-Museums: Assessment Methodologies and Applications* w Wersalu.

W ramach współpracy ze stowarzyszeniem Zamek włączył się też do programu *European Cultural Heritage Year 2018*, co w 2018 r. zaowocuje organizacją cyklu wykładów *Miejsce przy królewskim stole*. Będą one poświęcone historii kuchni i stołu królewskiego w Europie od XVI do XVII w.

European Royal residences

4 EDUKACJA

W zajęciach edukacyjnych, opracowanych z myślą o różnych grupach wiekowych, każdy może odnaleźć propozycję dla siebie. Z naszej profilowanej oferty skorzystało w 2017 r. 82881 osób. Dział Oświatowy oraz Pracownia Działań Muzealnych przeprowadziły łącznie 3384 lekcje muzealne i warsztaty dla grup szkolnych, a także 204 spotkania cykliczne oraz 212 wykładów dla uniwersytetów III wieku.

Zamek dzieciom



W ofercie edukacyjnej Zamku dzieci zajmują miejsce szczególne. Opracowany z myślą o nich program służy zarówno przybliżaniu dziejów i bogatej kolekcji Zamku, jak i rozwijaniu pasji i zdolności artystycznych młodego odbiorcy. Spotkania te często wiążą się nie tylko z tematyką dworską i bieżącymi wystawami, lecz także uzupełniają szkolny przekaz dotyczący historii, literatury, sztuki czy muzyki.

Najmłodszym zaproponowaliśmy 8 spotkań z cyklu **Szkatułka księżniczki, skarb królewicza**, wprowadzających uczestników w świat zamkowych legend i sekretów: *Burza w beczce*, *Wymarzony bal Króla Jegomości*, *Opowieści starych zegarów*, *Loczki czy harcap*, czyli królewskie kłopoty z peruką, *Jak kamień w Wistę*, *Jak Syrenka Gryfa szukała*, *U bajarki*, *Rzepicha* i *myszy*.

Ogromną popularnością cieszyły się niezmiennie zajęcia z cyklu **Szlakiem orientalnych opowieści**, organizowane w tajemniczej scenerii ekspozycji kobierców wschodnich pałacu Pod Błachą. W 2017 r. dzieci w wieku 3–10 lat wraz z rodzicami uczestniczyły w 8 comiesięcznych warsztatach, podczas których poznały: albańską bajkę muzyczną *O smakowitym niebie*, *Świat indyjskich opowieści*, wybór legend *Morskie potwory. Prawdziwy i mityczny podwodny świat Orientu* i spektakl tureckiego teatru cieni *Zaczarowane drzewo*. Wzięły też udział w zajęciach Grupy Leonarda



Orientalny szyk. W świecie barwnych tkanin i ubiorów i zastanowiły się, Dlaczego różę w Bułgarii pachną najpiękniej. Uzupełnieniem orientalnych opowieści były poszukiwania pod okiem Pracowni Filozofa: Spotkanie z Heraklitem i Grecy filozof Parmenides z Elei. Podczas towarzyszącego serii Pikniku orientalnego dużym powodzeniem cieszył się pokaz Ozdabianie dłoni henną, warsztat biżuterii orientalnej.

Starsi uczniowie uczestniczyli w 10. **Zamkowych wędrówkach**, które tym razem odbyły się w nowej formule: ZAMEK, czyli zamkowa akademia młodego eksploratora. Podczas zajęć plastyczno-historycznych młodzi goście poznawali najważniejsze dzieła z naszej kolekcji (*Smoki, gryfy, lwy, orły...* *Tajemniczy świat herbów; Maski, maski...* czyli karnawałowe szaleństwo; *Nie wszystko złoto, co się świeci*, czyli metale na Zamku; *Brokaty, aksamity, adamaszki...* czyli tkaniny na Zamku; *Jaki Znak Twój? Czyli o polskich symbolach narodowych; Od zbieracza do kolekcjonera*, czyli kilka rad co i jak zbierać) i wystawy czasowe (*Krucze jak...* czyli porcelana na Zamku – zajęcia w powiązaniu z wystawą *Polskie białe złoto. Porcelana z Korcy i Baranówki; Węgierska przygoda*, czyli o tym, jak zostać artystą nowoczesnym – zajęcia towarzyszące ekspozycji *Modernizm na Węgrzech 1900–1930*), ponadto wzięli udział w jubileuszowym spotkaniu *Patrz, Kościuszczo, na nas z nieba...* czyli o *Tadeuszu Kościuszcze w 200. rocznicę śmierci*.



1 2 3 4 5 Spotkanie z cyklu Zamkowa Akademia Młodego Eksploratora

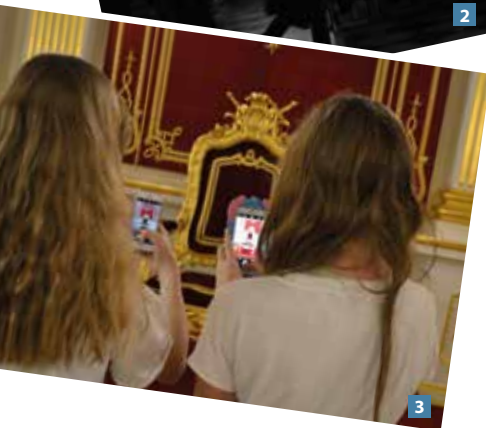
1 5 Warsztaty Prosto spod prasy – dawne techniki graficzne 2 6 Warsztaty dla grup szkolnych Królewskie stroje 3 Zajęcia dla dzieci z cyklu Szlakiem orientalnych opowieści 4 Warsztaty w pracowni ceramicznej



1



2



3

W porozumieniu z Fundacją Art oraz Biurem Edukacji m.st. Warszawy odbyło się w Zamku również 14 spotkań w ramach akcji **Zima w mieście**. Najmłodsi uczniowie spędzający ferie w stolicy w dniach 13–17 lutego mogli wziąć udział w zajęciach *My z Piasta* (8 spotkań) oraz *Karnawał u króla* (6 spotkań), którym towarzyszyły warsztaty plastyczne i taneczne oraz przedstawienia teatralne. W tym samym czasie starszym dzieciom zaproponowano cykl 5 spotkań modułowych *II Rzeczpospolita, jej blaski, cienie... i jej Zamek*, poświęconych każdorazowo historii i sztuce dwudziestolecia międzywojennego: *Dlaczego Marszałek nie mieszkał na Zamku?* Józef Piłsudski i jego czasy oraz *Na pograniczu geniuszu i szaleństwa Witkacego*; *Instytut Propagandy Państwowo-twórczej. Zamek Pana Prezydenta* oraz *Muzyka nie tylko spod Tatr – Szymanowski*; *Kiedy literatura mieszkała na Zamku. Żeromski i Przybyszewski* oraz *Niepokorny Pan Ksawery – Dunikowski*; *Goście, goście! Wielcy goście Zamku a polityka zagraniczna II RP* oraz *Proszę o uśmiech – fotografia międzywojenna*; *Na Zamku pachnie ozonem... Nowinki techniczne II RP* oraz *Tajemnice X muzy – film międzywojenny*. W wakacyjnej ofercie dla warszawskiej młodzieży również pojawiła się podobna propozycja – tym razem w ramach **Letniej Akademii Sztuk Dawnych** zaprosiliśmy młodzież na blok 5 zajęć *Roma aeterna*. Uczestnicy wykładowo-warsztatowych spotkań pogłębili wiedzę na temat historii, religii, sztuki, literatury, architektury i zdobyczy technicznych starożytnego Rzymu.

Z myślą o młodych pasjonatach fotografii przygotowaliśmy dwie edycje sobotnich **warsztatów fotograficznych**. Tematy cyklu wiosennego (25 marca – 10 czerwca), zakończonego wernisażem prac uczestników w Skarbcu Wielkim, dotyczyły: wariacji ekspozycji, szczegółów w kadrze obrazu, jego głębi oraz kreatywnego oświetlenia studyjnego. W jesiennych propozycjach (21 października – 16 grudnia) znalazły się: punkt widzenia obrazu fotograficznego, kategorie światła, cienia i ciemności oraz czarno-biała lub barwna odśłona zdjęć.

Przez cały rok grupy szkolne aktywnie uczestniczyły także w warsztatach, wśród których największym powodzeniem cieszyły się: *Prosto spod prasy – dawne techniki graficzne*, *Królewskie stroje*, *Gdyby obraz przemówił i Królewskie bibeloty*.

Dla dorosłych

Rozwój osobisty i twórcze poszukiwania nie znają granicy wieku, dlatego też do udziału w naszych spotkaniach od lat zachęcamy również dorosłych. W 2017 r. zaproponowaliśmy szereg zajęć, wykładów i kursów, które cieszyły się ogromną popularnością.



1



2

Bardzo dobrze przyjęto kontynuację rozpoczętego w 2016 r. cyklu sobotnich warsztatów *Muzealne inspiracje*. Spotkania dla uczestników indywidualnych, polecane szczególnie seniorom, odbywają się w formule łączącej zwiedzanie fragmentu ekspozycji z zajęciami kreatywnymi. Wybrane dzieła i zabytki – zgodnie z tytułowym zamysłem – stają się inspiracją m.in. prac plastycznych, krótkich form literackich czy teatralnych. W minionym roku podczas 7 sobót uczestnicy poznali zamkowe zegary, zbiory kartograficzne, kobierce wschodnie, rzemiosło artystyczne, miniatury malarskie i motyw fantastycznych zwierząt w sztuce.

Liczną publiczność gromadziły niedzielne wydarzenia z cyklu **Godzina ze sztuką**, podczas których raz w miesiącu goście mogli zatrzymać się przy wybranych obiektach i wnikliwie się z nimi zapoznać pod okiem prowadzących. Zagadnienia 10 spotkań obejmowały m.in.: dzieła Rembrandta, Canaletta, obrazy z kolekcji Stanisława Augusta, motyw pijaństwa w sztuce i tematykę arkiadyjską. Osobną opowieść poświęcono wybranym wnętrzom, wizerunkom Ludwika Marii Gonzagi (w ramach dnia atrakcji z okazji poświęconej jej konferencji naukowej) i restytucji Zamku (podczas dnia atrakcji związanego z odbudową rezydencji).

Do zapoznania się z naszymi zbiorami zachęcały też **Spotkania ze sztuką i historią** – weekendowa seria, której tematyka łączy związane z kolekcją Zamku wątki artystyczne oraz historyczne. Podczas 8 wykładów omówiono wczesną twórczość Adama Mickiewicza, dzieła Domenica Merliniego, czasy Ludwika Marii Gonzagi, rządy Zygmunta I Starego, zasługi Tadeusza Kościuszki, a także poezję Macieja Sarbiewskiego. Jedno z wystąpień poświęcono historii zwierząt na dworach Europy.



3



4

1 2 Zajęcia z cyklu *Muzealne inspiracje* 3 4 Kurs rysunku i malarstwa

1 2 3 Prace uczestników warsztatów fotograficznych



Wnętrza Zamku i eksponowane tutaj dzieła sztuki były punktem wyjścia serii spotkań dla uniwersytetów III wieku. Wykłady, ułożone w 30 cykli tematycznych, stanowią ciekawą, przystępną w formie i bogatą poznawczo propozycję edukacyjną dla słuchaczy.

Do najatrakcyjniejszych propozycji edukacyjnych należał również całoroczny **kurs historii sztuki**, podczas którego odbyło się łącznie 26 popularnonaukowych wykładów. Tematami przewodnimi dwóch semestrów były późna twórczość najwybitniejszych artystów różnych epok oraz źródła inspiracji artystycznej. Uczestnicy przyjrzyli się tym zagadnieniom m.in. na przykładzie dzieł takich artystów, jak: C. Monet, P. Gauguin, L. Wyczółkowski, H. Matisse, G. Klimt, L. da Vinci, J. Vermeer, Caravaggio czy Rubens.

Ci, których spotkania ze sztuką mistrzów poruszyły twórczo, mogli zapisać się na **kurs rysunku i malarstwa**. W 2017 r. 48 zajęć ułożono w cykle: *Czarno-białe odcienie zimy. Grafika; Rysownik i jego model. Studium portretu z modela; Kolory wiosny. Akwarela, pastel; Transparentnie czy kryjąco, czyli partytura obrazu; Chmurne pejzaże wiosny. Techniki kryjące. Olej; Stoneczne barwy jesieni. Akwarela na papierze; Pastel i gwasz; Kompozycja w czerni. Kompozycja w bieli. Techniki graficzne.*

Kontynuowano także **Zamkowe spotkania literackie** – nastrojowe poetyckie wieczory z udziałem aktorów Teatru Atlantis. Raz w miesiącu artyści prezentowali wybrane fragmenty dzieł Mickiewicza i jego przyjaciół, Byrona czy Conrada. W lutym spotkanie *W oczekiwaniu na wiosnę* poświęcono bukolikom i sielankom, a w grudniowy wieczór goście posłuchali liryki renesansowej. Wyjątkowy charakter miały wydarzenia Muza Brunona Schulza (*i nie tylko*). Debora Vogel w ramach XIV Festiwalu Kultury Żydowskiej (2 września), *Meteor Młodej Polski. O Przybyszewskim u Żeromskiego* (25 listopada) – wieczór z literaturą modernizmu w interpretacji Moniki Markiewicz i Jacka Pacochy, oraz *Między Wergiliuszem a (polskim) Horacym. Poezja klasyczna w tłumaczeniu Tadeusza Karyłowskiego*, część programu IX Dnia Macieja K. Sarbiewskiego (18 listopada).

Niedzielne propozycje z cyklu **Barwy Orientu** najbardziej przypadły do gustu amatorom egzotycznych dźwięków i dalekowschodnich opowieści. Na serię oryginalnych spotkań złożyły się: *Wieczór poezji miłosnej Wschodu*, koncert muzyki etnicznej *Palcem po wodzie*, występ The Lucyan Group wraz z pokazem klasycznego tańca indyjskiego, spotkanie z perskimi eposami *Grota Husajna*, eklektyczny program *Oud in The Middle West* – Marina Toshich Group oraz wieczór z muzyką żydowską *Shinirele Perele*. Ukoronowaniem całorocznego cyklu była *Noc Orientu* (16 grudnia) – porywający występ Adeb Chamoun Group wraz z pokazem tańca American Tribal Style w wykonaniu The Siren Society. Serii koncertów towarzyszył *Piknik orientalny* (24 czerwca), podczas którego zagrał skład Caravana Banda – specjaliści od żywiołowej mieszanki hiszpańskich, bałkańskich i gipsy jazzowych rytmów.

Na uwagę zasługują też wyjątkowe spotkania przy świecach w ramach cyklu **Cztery pory roku w Zamku**. *Wiosenny wieczór przy świecach* poświęcony był 260. rocznicy urodzin Wojciecha Bogusławskiego, a jubileuszowe wystąpienia Ewy Kuleczki-Drausowskiej i dr. Wojciecha Krala uzupełniał pokaz tańców dworskich z XVIII w. z udziałem zespołów Corona Florum i Chorea Antiqua. Na letni program złożyły się wykład Joanny Grzonkowskiej *Ogrody z widokiem na Wisłę. Warszawskie rezydencje w XVIII w.* i taniec barokowy w wykonaniu formacji Varsavia Galante. Jesienią z okazji obchodów Roku Rzeki Wisły dr hab. Hubert Kowalski opowiedział o zabytkach znalezionych w stołecznej rzece, a muzykę wczesnego baroku zaprezentował zespół Canor Anticus.

Kursy dla muzealników, nauczycieli i edukatorów

W zakresie działań Działu Oświatowego oraz Pracowni Działów Muzealnych pozostaje także wymiana wiedzy i doświadczeń w środowisku muzealnym oraz promocja edukacji muzealnej w szkołach, m.in. dzięki organizacji kursów dla nauczycieli.

Wspólnie z Zamkiem Królewskim na Wawelu zorganizowano ogólnopolskie warsztaty dla muzealników w Krakowie, w dwóch cyklach: 25–30 maja oraz 21–26 września. Podczas zajęć pt. *Od renesansu do współczesności* uczestnicy przyjrzyli się wybranym problemom kultury odrodzenia: zagadnieniom nauk tajemnych, sztuce dyskusowania, portretom renesansowym i motywowi fantastycznych zwierząt.

W ramach współpracy Pracowni Działów Muzealnych z Pałacem Wielkich Książąt Litewskich w Wilnie 4–5 października edukatorzy muzealni z Polski i Litwy wzięli udział w warsztatach *Życie codzienne rezydencji królewskich w Warszawie i Wilnie*.

W kooperacji z Warszawskim Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń przeprowadzono dwa kursy dla stołecznych nauczycieli. Od 19 października do 14 grudnia uczestnicy 8 spotkań składających się na cykl *Tęcza i mrok. Świat Młodej Polski* przyjrzyli się pełnej napięć i kontrastów twórczości modernistów. Oprócz pracowników Zamku – Agnieszki Lichacz i Daniela Artymowskiego – zajęcia poprowadzili uznani wykładowcy z całej Polski, m.in. dr Katarzyna Sobolewska (Instytut Języka Polskiego PAN), prof. Elżbieta Flis-Czerniak (UMCS), prof. Beata K. Obsulewicz-Niewińska (KUL) i prof. Krzysztof T. Wieczorek (UŚ). Seminaria literackie, którym towarzyszyły dwa spektakle Teatru Atlantis, poświęcono dziełom Stanisława Przybyszewskiego, młodopolskiej liryce i powieści, dramatom Stanisława Wyspiańskiego oraz tematyce narodowej. Omówiono też młodopolskie prądy filozoficzne, sztukę symbolizmu i fenomen chłopomanii. Pedagogom zaproponowano również kurs *Trzy religie monoteistyczne, ich geneza, różnorodność i obraz współczesny* poświęcony: historii, tekstom oraz obrzędom judaizmu, kościołom chrześcijańskim na Wschodzie, polskiej sztuce sakralnej oraz dzisiejszym obliczom islamu w Polsce i na świecie. Specyfikę trzech systemów wyznaniowych podczas 6 spotkań (6 listopada – 18 grudnia) przybliżyli słuchaczom: Piotr Kowalik (POLIN), pierwsza polska rabinka – Małgorzata Kordowicz, ks. prof. Henryk Paprocki, dr Magdalena Pinker (Katedra Arabistyki i Islamistyki UW) oraz dr Artur Badach, Kurator Ośrodka Sztuki w ZKW.

Od listopada do grudnia studenci kierunków humanistycznych uczestniczyli w kursie przygotowującym do prowadzenia lekcji muzealnych. Blok ośmiu spotkań – zajęcia na temat zbiorów zamkowych, dydaktyki i organizacji lekcji muzealnych oraz innych działań edukacyjnych, a także warsztaty z zakresu kultury języka i techniki mowy – zakończył się egzaminem uprawniającym do pracy w charakterze zamkowego edukatora.



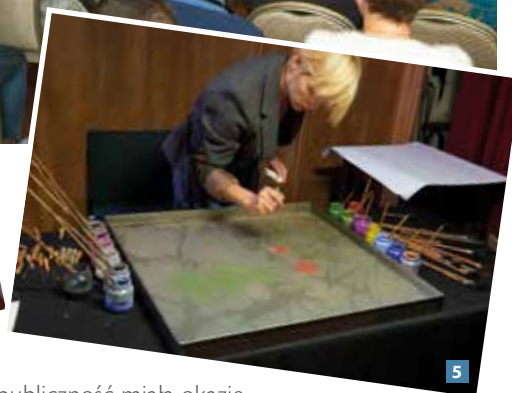
1 Wiosenny wieczór przy świecach – zespół Chorea Antiqua podczas spotkania poświęconego Wojciechowi Bogusławskiemu 2 Zamkowe spotkania literackie – Daniel Artymowski oraz Barbara i Jacek Bursztynowiczowie 3 Noc Orientu

1 2 Międzynarodowe warsztaty dla edukatorów w Wilnie 3 Warsztaty dla muzealników na Wawelu



Cykle wykładów otwartych Sześć wieków relacji polsko-tureckich

W 2017 r. kontynuowaliśmy serię wykładów dotyczących ponad 600-letniej historii stosunków Polski z Turcją. Na cykl składały się zarówno spotkania o tematyce społeczno-obyczajowej w salach zamkowych, jak i wykłady dotyczące kultury tureckiej w pałacu Pod Blachą. W trakcie trwania całego projektu, od 25 października 2016 do 16 listopada 2017 r., zorganizowano 21 wykładów, 11 pokazów filmowych, 3 koncerty, 2 przedstawienia tureckiego teatru cieni, 2 wystawy fotograficzne oraz pokaz sztuki ebru połączony z warsztatami. Łącznie w spotkaniach wzięło udział ponad 3600 uczestników.



W styczniu 2017 r. publiczność miała okazję obejrzyć zdjęcia XVIII-wiecznych rysunków kostiumów tureckich, pochodzących z kolekcji króla Stanisława Augusta. Ubiory władcy, dygnitarzy, duchownych, wojskowych, służby pałacowej oraz stroje kobiece z czasów panowania sułtana Abdülhamida I obszernie omówił prof. dr hab. Tadeusz Majda (Wydział Orientalistyczny UW).

W kolejnych spotkaniach cyklu udział wzięli m.in.: dr Tomasz Mleczek, kustosz zbiorów Gabinetu Genealogiczno-Heraldycznego Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum, dr Agnieszka Aysen Kaim (Instytut Sławistyki PAN), dr Beata Biedrońska-Słota (Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie), dr Natalia

Królikowska-Jedlińska (Instytut Historyczny UW). Wśród zaproszonych prelegentów tureckich znaleźli się m.in.: prof. Erhan Afyoncu, rektor Uniwersytetu Obrony Narodowej w Stambule, dr Günhan Börekçi ze Stambulskiego Uniwersytetu Şehir oraz prof. Zafer Toprak z Uniwersytetu Bosforskiego.

Bardzo dużym zainteresowaniem cieszyły się spotkania literackie. O twórczości Orhana Pamuka, popularnego współczesnego pisarza tureckiego i laureata Nagrody Nobla, opowiedziała Anna Akbike-Sulimowicz (Wydział Orientalistyczny UW). Przegląd polskich wątków w literaturze tureckiej wnikliwie przedstawił słuchaczom dr hab. Öztürk Emiroğlu, dyrektor Instytutu Yunus Emre – Centrum Kultury Tureckiej w Warszawie.

W cyklu poświęconym relacjom polsko-tureckim nie mogło zabraknąć spotkania na temat Adampola, najstynniejszej polskiej osady na obrzeżach Stambułu (obenie Polonezköy), założonej w połowie XIX w. z inicjatywy księcia Adama Czartoryskiego. W debacie *Adampol – czy istnieje polska wieś nad Bosforem?* udział wzięli dr Marzena Godzińska i Dariusz Cichocki (Wydział Orientalistyczny UW). Wydarzenie uatrakcyjniła wystawa historycznych zdjęć Adampola z okazji 175. rocznicy jego założenia.

W lipcu prawdziwą ucztę mieli smakosze kawy – w Arkadach Kubickiego odbył się wykład *O kawie po turecku – dawniej i dziś* wygłoszony przez Osmana Serima z Towarzystwa Badań nad Turecką Kulturą Kawy w Stambule. Wyjątkową atmosferę spotkania, poświęconego nie tylko sposobom parzenia ziaren, ale i kontekstom obyczajowym tego rytuału, dopełniła degustacja napoju przyrządzonego na sposób turecki. Dzięki staraniom prelegenta tradycja ta została wpisana na *Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego UNESCO*.

W 2. połowie roku przybliżyliśmy słuchaczom również inne zjawiska kulturowe, znajdujące się na liście UNESCO – turecki teatr cieni Karagöz (w wykonaniu Teatru Marzeń Gülhane) oraz sztukę malowania na wodzie – ebru, którą Anna Amil omówiła podczas wykładu połączzonego z warsztatami.

Niecodziennym wydarzeniem towarzyszącym projektowi był *Koncert tureckiej muzyki ludowej* w wykonaniu Berlińskiej Orkiestry Symfonicznej (23 marca). Wraz z muzykami wystąpili goście specjali: wirtuoz instrumentu bağlama Erdal Akkaya oraz solista Muzaffer Ertürk.

O atrakcjach Szlaku Licyjskiego opowiedzieli podróżnicy, Katarzyna i Andrzej Mazurkiewiczowie, podczas spotkania *Turcja zachodnia – na styku Europy i Azji* 25 maja w pałacu Pod Blachą. Piękno tej części kraju przedstawiała również towarzysząca wykładom wiosenna wystawa plenerowa *Turcja. Wokół Szlaku Licyjskiego*, zorganizowana przez Biuro Radcy ds. Kultury Ambasady Turcji na dziedzińcu pałacu Pod Blachą.

Cykl *Sześć wieków relacji polsko-tureckich* zakończył się 16 listopada uroczystym koncertem *Inspiracje zachodnie w muzyce osmańskiego dworu* w wykonaniu Evren Kutlay & Ottoman Ensemble. Repertuar obejmował XIX-wieczną muzykę pałacową, skomponowaną przez sułtanów i książąt zainspirowanych utworami z Europy Zachodniej.

Uroczyste zakończenie cyklu, a także część spotkań, wsparty finansowo: Instytut Yunus Emre – Centrum Kultury Tureckiej w Warszawie oraz Biuro Radcy ds. Kultury Ambasady Turcji, którzy byli partnerami projektu.

Współpraca: Instytut Historyczny oraz Wydział Orientalistyczny Uniwersytetu Warszawskiego

Tłumaczenia: LIDEX Centrum Tłumaczeń i Obsługi Konferencji

Patronat medialny: wszechnica.org.pl, „Co Jest Grane”, Polskie Radio

Koordinator projektu: Marta Smolińska; współpraca przy spotkaniach w pałacu Pod Blachą: Agnieszka Jędrzejewska-Kurek

PROGRAM

- **10 I** – *Muzulmanie à la Turka*, dr Marzena Godzińska
- **19 I** – *Rysunki kostiumów tureckich z kolekcji króla Stanisława Augusta*, prof. dr hab. Tadeusz Majda
- **9 II** – *Czy Orhan Pamuk powinien być dostać Nagrodę Nobla?*, Anna Akbike-Sulimowicz
- **28 II** – *Jatagan kontra miecz. Kultura rycerska w starciu z półksiężycem*, dr Tomasz Mleczek
- **9 III** – *Kozacy i Tatarzy – wspólny problem i źródło konfliktu?*, dr Piotr Kroll
- **14 III** – *U sułtana na dworze i w haremie. Niewola czy kariera?*, dr Agnieszka Aysen Kaim
- **23 III** – *Uroczysty koncert tureckiej muzyki ludowej*, Kammerorchester Berlin, Erdal Akkaya i Muzaffer Ertürk
- **6 IV** – *Adampol – czy istnieje polska wieś nad Bosforem?*, Dariusz Cichocki i dr Marzena Godzińska
- **18 V** – *Rzeczpospolita w relacji tureckiego dyplomaty. Księga podróży İbrahim Müteferrika 1736–1737*, prof. Erhan Afyoncu
- **23 V** – *Turcja Zachodnia – na styku Europy i Azji*, Katarzyna i Andrzej Mazurkiewiczowie
- **29 VI** – *Jan III Sobieski oczami współczesnych historyków tureckich*, dr Günhan Börekçi
- **13 VII** – *Wspaniałe stulecie a złoty wiek imperium osmańskiego*, dr Natalia Królikowska-Jedlińska
- **27 VII** – *O kawie po turecku – dawniej i dziś*, Osman Serim oraz Musa Gümüştaş
- **12 IX** – *Kobierce tureckie w Rzeczypospolitej – legenda i historia*, dr Beata Biedrońska-Słota
- **28 IX** – *Polacy w literaturze tureckiej*, dr hab. Öztürk Emiroğlu
- **8 X** – *Spektakl tureckiego teatru cieni Karagöz Zaczarowane drzewo*
- **12 X** – *Tajemnice ebru – tureckiej sztuki malowania na wodzie*, Anna Amil
- **26 X** – *Implozja imperium osmańskiego w czasie I wojny światowej*, prof. Zafer Toprak
- **16 XI** – *Koncert Inspiracje zachodnie w muzyce osmańskiego dworu*, Evren Kutlay & Ottoman Ensemble

1 Dr Günhan Börekçi, wykład 29 VI **2** *Jatagan kontra miecz* – wykład dr. Tomasza Mleczka, 28 II **3** Wykład dr Agnieszki Aysen Kaim *U sułtana na dworze i w haremie. Niewola czy kariera?*, 14 III **4** Osman Serim opowiada o tradycji parzenia kawy po turecku, 27 VII **5** Anna Amil podczas prezentacji ebru – sztuki malowania na wodzie, 12 X

Koordinacja programu: Agnieszka Jędrzejewska-Kurek, Daniel Artymowski

PROGRAM

- 20 III – *Truchcikiem przez historię Iranu*, Daniel Artymowski
- 27 III – *Na dworze perskiego króla*, prof. Barbara Kaim
- 29 III – *Islam w Iranie – ziarno prawdy czy zatruty owoc*, dr Mirosław Michalak
- 1 IV – *Księga papugi*, przedstawienie Teatru Atlantis
- 3 IV – *Wino, róża, słowik. Wprowadzenie do poezji perskiej*, prof. Jadwiga Pstrusińska
- 10 IV – *Od imperium Achemenidów do Islamskiej Republiki Iranu. Cuda architektury perskiej*, dr Agata Wagner
- 22 IV – Koncert klasycznej muzyki perskiej w wykonaniu Mohammada Rasouli
- 24 IV – *Jedwabne skarby Iranu. Kunszt tkaczy perskich*, Dariusz Chyb
- 8 V – *Religie Iranu*, Daniel Artymowski
- 9 V – Pokaz filmu *Klient* w kinie Muranów, prelekcja i dyskusja z udziałem dr. Mirosława Michalaka, dr Magdaleny Rodziewicz oraz Rani
- 15 V – *Iran na osi zła. Problem terroryzmu*, dr Tomasz Mleczek
- 22 V – *Stosunki dawnej Rzeczypospolitej z Persją Safawidów w świetle ostatnich badań*, prof. Dariusz Kołodziejczyk
- 29 V – *Iran dnia codziennego*, dr Albert Kwiatkowski
- 3 VI – *Strzeż swojej chusty, siostró! Pilnuj swoich oczu, bracie!*, Aleksandra Szymczyk

Od Cyrusa Wielkiego do ajatollahów

Seria wykładów odbywających się w orientalnej scenerii pałacu Pod Blachą złożyła się na wielowątkową opowieść o dzisiejszym i dawnym Iranie. Historię tego fascynującego kraju przedstawiono przekrojowo – od starożytnego mocarstwa Achemenidów, przez rozkwit państwa Safawidów, aż po współczesne problemy i życie codzienne islamskiej republiki. Ścieżce faktograficznej towarzyszyła prezentacja perskiego dziedzictwa kulturowego, na które – oprócz barwnej mozaiki wyznaniowej – złożyły się spektakularna architektura, niepowtarzalne rzemiosło artystyczne, sufiicka liryka mistyczna czy związana z nią klasyczna muzyka ludowa. Twórczości słynnego XIII-wiecznego poety z tego kręgu, Rumiego, poświęcono nastrojowy koncert Mohammada Rasouliego, który zachwyił publiczność dźwiękami *neja* i *setara*. Liczną publiczność przyciągnął również współorganizowany z Gutek Film pokaz filmu *Klient* w kinie Muranów, połączony z wykładem i dyskusją. Wśród prelegentów cyklu znaleźli się wybitni irańscy, historycy, archeolodzy i kulturoznawcy.



Dawne ubiory w muzeum, teatrze, filmie i w odtwórstwie historycznym

Jesienią rozpoczął się cykl bogato ilustrowanych wykładów niedzielnych, poświęcony dawnym ubiorom w zbiorach muzealnych oraz ich odtwarzaniu na potrzeby filmu, teatru, muzeów i imprez o tematyce historycznej. Podczas spotkań słuchacze poznali podstawowe źródła wiedzy z dziedziny kostiumologii: źródła pisane, portrety, ryciny, żurnale, fotografie oraz inne zabytki. Zaproszeni specjaliści przedstawili także powstałe na podstawie tych dokumentów kostiumy filmowe i teatralne, kopie i rekonstrukcje strojów, definiując przy okazji takie terminy, jak: kostiumolog, kostiumograf, kostium sceniczny i filmowy, kopia czy rekonstrukcja dawnego ubioru. W gronie wykładowców znaleźli się m.in. historycy sztuki, historycy, rzemieślnicy wykonujący kopie i rekonstrukcje oraz pracownicy muzeów mający bezpośredni kontakt z zabytkowymi strojami. Prelekcje zainteresowały nie tylko miłośników dziejów mody, ale także osoby szyjące stroje historyczne, członków zespołów tańca dawnego i grup odtwórstwa historycznego, dzięki czemu poszczególne tematy towarzyszyły branżowym dyskusjom.

Cykl otworzyła Zuzanna Żubka-Chmielewska, kostiumolog, historyk sztuki i etnolog z Instytutu Historii PAN, która omówiła temat kostiumów w filmie szekspirowskim. W listopadzie dr Jacek Żukowski, historyk sztuki z Ośrodka Badań Historycznych ZKW, zajmujący się okresem panowania Wazów, wygłosił wykład o męskiej modzie cudzoziemskiej w XVII w. Na ostatnim spotkaniu w 2017 r. publiczność miała okazję zobaczyć rekonstrukcję kaftana Jana III Sobieskiego wykonaną dla muzeum w Wilanowie oraz suknię królowej Marii Kazimierzy uszytą według zamkowego portretu, wiszącego w Trzecim Pokoju Królewiczowskim. Autorka tych strojów, Elżbieta Dunin-Wąsowicz, opowiedziała o dylematach towarzyszących pracy nad nimi, m.in. zastępowaniu klejnotów czy drogocennych tkanin innymi materiałami.



1 Rekonstrukcja sukni królowej Marii Kazimierzy autorstwa Elżbiety Dunin-Wąsowicz 2 Portret Marii Kazimierzy przypisywany A.-F. Desportes'owi, ok. 1690

Koordinacja programu: Maria Brodzka-Bestry

PROGRAM

- 8 X – *Kostiumy w filmie szekspirowskim*, Zuzanna Żubka-Chmielewska
- 5 XI – *Wojna, teatr, romans, czyli męska moda cudzoziemska w XVII-wiecznej Polsce i jej inspiracje*, dr Jacek Żukowski
- 10 XII – *Dylematy przy rekonstrukcji dawnych strojów – na przykładzie kaftana Jana III Sobieskiego oraz sukni Marii Kazimierzy*, Elżbieta Dunin-Wąsowicz



5. NABYTKI DARY FUNDACJE

Dary i nabytki, które z każdym rokiem wzbogacają kolekcję Zamku, często stają się elementem stałej ekspozycji. W 2017 r. ozdobą wnętrza Apartamentu Królewskiego zostały m.in. niezwykle cenny XVIII-wieczny francuski zegar w kształcie liry oraz klasycystyczna komoda warszawska. Stale poszerzają się także zasoby Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich oraz Fundacji Teresy Sahakian. Zbiory tych instytucji zaprezentowano na wystawach czasowych w pałacu Pod Blachą, a także poza Zamkiem – w Wilnie, Szydłowcu oraz Ciechanowcu.

Rzemiosło artystyczne

Komody warszawskie z XVIII w.

W 2017 r. zbiory zamkowe wzbogaciły się o dwie klasycystyczne komody warszawskie z 4. ćwierci XVIII w. Zakupione meble są szczególnie cenne, gdyż reprezentują dwa warianty stylu Stanisława Augusta, który kształtował się w kręgu snycerzy i stolarzy pracujących dla króla.

Pierwsza komoda pochodzi z pałacu w Jasieńcu koło Grójca. Jest półokrągła, na czterech niskich nogach, nakryta marmurowym blatem, fornirowana mahoniem i palisandrem, dekorowana aplikacjami z brązu. W centralnej części korpusu znajdują się trzy szuflady, a po bokach dwie szafki osłonięte drzwiami. Czoła szuflad i drzwi są ozdobione zgeometryzowanymi płycinami potraktowanymi reliefowo – to typowe rozwiązanie dla mebli warszawskich tego okresu. Komoda wymaga konserwacji, po której ma być eksponowana w Pokoju Zielonym w Apartamencie Królewskim.

Drugą komodę pozyskano z antykwiariatu Thunér Antikhandel w Sztokholmie dzięki dotacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Prostokątna, dwuszufladowa, o ściętych przednich narożach, fornirowana mahoniem, nakryta marmurowym blatem, reprezentuje rzadszą odmianę klasycystycznych mebli warszawskich, w których część dekoracyjnych płycin została zastąpiona plaketami z białego marmuru. Tego typu komód w Polsce jest zaledwie kilka. Bardzo dobry stan zachowania mebla pozwolił na eksponowanie go w Garderobie Króla bezpośrednio po jego pozyskaniu.



XVIII-wieczny francuski zegar w kształcie liry z mechanizmem szkieletowym

Towarzystwo Przyjaciół Zamku Królewskiego w Warszawie, którego celem jest wspieranie statutowej działalności Zamku, w tym zakup dzieł sztuki, ofiarowało muzeum wyjątkowy dar – zakupiony na rynku antykwarycznym zegar w postaci liry. Pochodzący z nieokreślonego warsztatu francuskiego zabytek datowany jest na lata 1784–1792.

Wysokiej klasy czasomierz o rzadkiej konstrukcji trafił do Zamku wraz z dokumentacją ostatniej konserwacji. Dzieło reprezentuje najwyższej klasy kunszt zegarmistrzowski, brązowniczy i emalierski. Lirę wieńczy główka Apollina, a jej „strunami” są pręty wahadła kompensacyjnego dźwigające mechanizm szkieletowy odmierzający sekundy, minuty, godziny i dni miesiąca. Ramiona liry, udekorowane motywem gałązek laurowych i obfitą girlandą, zostały wykonane



z białego marmuru, podobnie jak zdobiona złożonymi aplikacjami podstawa osadzona na złotych nóżkach.

Mimo odnotowania obecności tego typu zegarów w dawnej Polsce jest to pierwszy taki obiekt w krajowych zbiorach publicznych. Jego wartość podnoszą oryginalny mechanizm, którego nie poddano żadnym przeróbkom, i świetny stan zachowania wszystkich elementów. Zegar zdobi kominek w Pokoju Żółtym.

XVIII-wieczna filiżanka porcelanowa z Królewskiej Manufaktury Porcelany w Berlinie

Na aukcji Domu Aukcyjnego Drouot zakupiono do zbiorów zamkowych unikatowy obiekt z porcelany – filiżankę ze spodkiem i pokrywką, wykonaną w berlińskiej manufakturze w latach 80. XVIII w. Filiżankę zdobi antykizujące popiersie Stanisława Augusta, a spodek – kompozycja regaliów królewskich. Motywy te namalowano, używając techniki *en grisaille* dającej złudzenie trójwymiarowości.

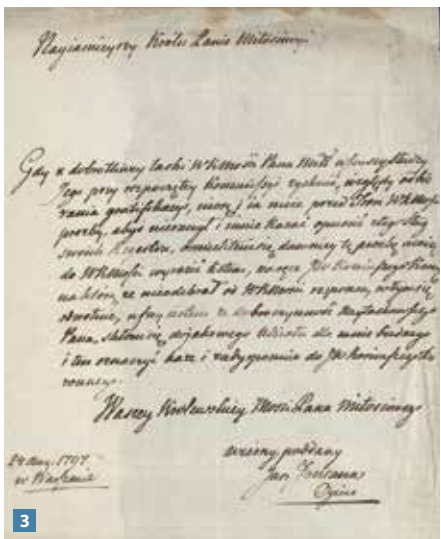
Pierwowzorem popiersia monarchy namalowanego na filiżance był srebrny medal koronacyjny Stanisława Augusta autorstwa Jana Filipa Holzhaussiera z 1766 r. bądź wykonany na jego podstawie miedzioryt Augustina de Saint-Aubin z okresu 1781–1782.

- **Gdański zegar konsolowy typu bracket z ok. 1740 r.** (mechanizm), sygnowany: *Beniamin/Zoll/Dantzig* (zakup od osoby prywatnej).
- **2 polskie srebrne łańcuchy z XVII w.** (zakup od osoby prywatnej).
- **Pojemnik na przybory do pisania w kształcie kuli z okresu 1918–1939** (dar Małgorzaty Kobieli).
- **Złożona drewniana rama obrazu z XX w.** ozdobiona astragalem, kimationem i palmetami w narożnikach (dar Muzeum Narodowego w Warszawie).



1 Dyrektor Zamku dr hab. Przemysław Mrozowski i Prezes Towarzystwa Przyjaciół Zamku Królewskiego w Warszawie dr Kazimierz Kozica 2 Uroczyste przekazanie zegara w Sali Rady, 31 V





1 List królowej Bony do księżnej di Gravina, Bari, 18 XII 1556 r. **2** Widok Zamku Królewskiego w Warszawie od wylotu Krakowskiego Przedmieścia, 1855–1889, fot. J. Mieczkowski **3** List Jana Fontany do króla Stanisława Augusta, Warszawa, 24 VIII 1797 r.

Archiwalia

Zbiory aktowe

- Zakup listu królowej Bony (1494–1557) do księżnej di Gravina z informacjami o aktualnym stanie rozmów prowadzonych z królem Hiszpanii Filipem II, prawdopodobnie w sprawie sum neapolitańskich, których spłaty monarcha starał się uniknąć. List opatrzony podpisem królowej *Bona Regina*, datowany w Castel nostro di Bari 18 grudnia 1556 r. List w formie papierowego bifolium, na jego odwrocie ślad po pieczęci oraz adres.
- Zakup na aukcji pamiątek po prof. Aleksandrze Gieysztorze, dyrektorzce Zamku Królewskiego w latach 1980–1991, m.in.: dyplom przyjęcia Aleksandra Gieysztora w poczet członków zwyczajnych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego z 1981 r., dyplom nadania członkostwa honorowego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego z 1995 r. oraz fotografie z wizyt na Zamku Królewskim w Warszawie osobistości świata polityki, zdjęcia wykonane na Uniwersytecie Warszawskim i kilka zdjęć z okresu odbudowy Zamku. Archiwalia wzbogaciły zbiór Archiwum Aleksandra Gieysztora, znajdujący się w Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum.
- Dar Marka Wredego: plakat barwny *Warszawa wolna! Na Berlin!* wykonany po 17 stycznia 1945 r. Na pierwszym planie widoczna sylwetka żołnierza, w tle Kolumna Zygmunta i fragment zamkowej Wieży Zegarowej.
- Dar Roberta Kunkla: list Jana Fontany (1731–1800), burgrabiego Zamku warszawskiego i architekta, do króla Stanisława Augusta w sprawie wypłacenia gratyfikacji, o którą zabiegał wcześniej u koniuszego koronnego Onufrego Kickiego. List podpisany *Jan Fontana Ojciec*, datowany w Warszawie 24 sierpnia 1797 r.
- Dar Romana Taborskiego: korespondencja Romana Taborskiego z Karoliną Lanckorońską z lat 1968–1975, dotycząca pracy nad biografią Karola Lanckorońskiego, przygotowywaną przez darczyńcę. Interesujące uzupełnienie Archiwum Lanckorońskich, przechowywanego w Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum.

Fotografie

- Zakup fotografii oryginalnej Zamku Królewskiego w Warszawie, przedstawiającej widok od wylotu Krakowskiego Przedmieścia, datowanej na lata 1855–1889. Jej autorem jest Jan Mieczkowski (1830–1889), uznany fotograf działający w Warszawie i Paryżu.
- Zakup tysiąca odbitek z plików cyfrowych, dokumentujących wystawy, uroczystości i wydarzenia, które odbyły się w Zamku Królewskim w Warszawie w latach 2015–2017.
- Dar Andrzeja Bulca: fotografie oryginalne dokumentujące pracę żołnierzy służby zasadniczej z Warszawskiego Pułku Obrony Terytorialnej im. W. Broniewskiego przy odbudowie Zamku Królewskiego w Warszawie w 1971 r.
- Dar Huberta Kowalskiego: fotografia oryginalna z przedstawieniem Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie przed 1939 r.

Pozostałe dary

Grafika

- 2 miedzioryty z XVI w.: *Kamień milowy z Via Appia. Visitur Romae in Capitolio* nieznanego autora oraz *Grobowiec Cecylii Metelli* Antoine’a Lafrériego (dar Adama Broża).
- Drzeworyt *Pożar Zamku* Eugeniusza Pichella z 1943 r. (dar osoby prywatnej).
- 37 map nowożytnych (dar osoby prywatnej). **1**



Wydawnictwa

- 6 kart druków ulotnych z XVIII i XIX w. (dar osoby prywatnej, obecnie w Bibliotece Naukowej Zamku).
- 2 reprinty katalogu *Zbiór medali polskich dra. Rewolińskiego w Radomiu. Unikaty i nieznane dotąd medale, w tymże zbiorze znajdujące się, opisał C. Wilanowski* (dar Warszawskiego Towarzystwa Numizmatycznego, obecnie w Bibliotece Naukowej Zamku).

Numizmaty

- Plakieta z popiersiem Józefa Jodkowskiego (1890–1950) – pierwszego powojennego prezesa Warszawskiego Towarzystwa Numizmatycznego (dar Warszawskiego Towarzystwa Numizmatycznego).
- Moneta *dinero*, datowana na lata 1471–1474, bita przez Henryka IV, króla Kastylii i Leónu w mennicy Segowia (dar osoby prywatnej). **2**
- Przekazy Narodowego Banku Polskiego.
- Kolejne numizmaty z kolekcji *Skarby Stanisława Augusta*, która odwzorowuje XVIII-wieczną serię medalierską z wizerunkami królów Polski, wykonaną na zlecenie króla Stanisława Augusta – 2 monety z popiersiem Aleksandra Jagiellończyka **3** oraz Zygmunta I Starego.
- 15 monet kolekcjonerskich i 2 speciminy banknotów.



Pozostałe nabytki

Grafika

- *Portret alegoryczny Stanisława Augusta z klepsydrą* Anthony’ego Fogga – miedzioryt z 1798 r. (zakup w antykwariacie w Krakowie).
- Plansza z 12 akwafortami Daniela Chodowieckiego z 1789 r. do wydawnictwa *Gothaischer Hof Kalender zum Nutzen und Vergnügen eingerichtet auf das Jahr*, opublikowanego w 1790 r. (zakup w antykwariacie w Krakowie).

Towarzystwo Przyjaciół Zamku Królewskiego w Warszawie

31 V w Sali Rady dyrektorowi Zamku, dr. hab. Przemysławowi Mrozowskiemu, przekazano zakupiony przez Towarzystwo zegar w postaci liry. Istniejąca od 1995 r. organizacja aktywnie wspiera muzeum. Towarzystwo błyskawicznie zareagowało na wyjątkową ofertę antykwareczną – zakup odbył się na prośbę kustoszy zamkowych i po akceptacji członków Komisji Rzecznawców. Podczas uroczystości odbyło się także pożegnanie długoletniej prezes Towarzystwa, pani Bożenney Wiórkiewicz, oraz wieloletniej skarbnik, pani Irminy Jastrzębskiej. Ponadto dwóch członków honorowych, Roman Zaczek i Jerzy Kuta, otrzymało wtedy swoje legitymacje.

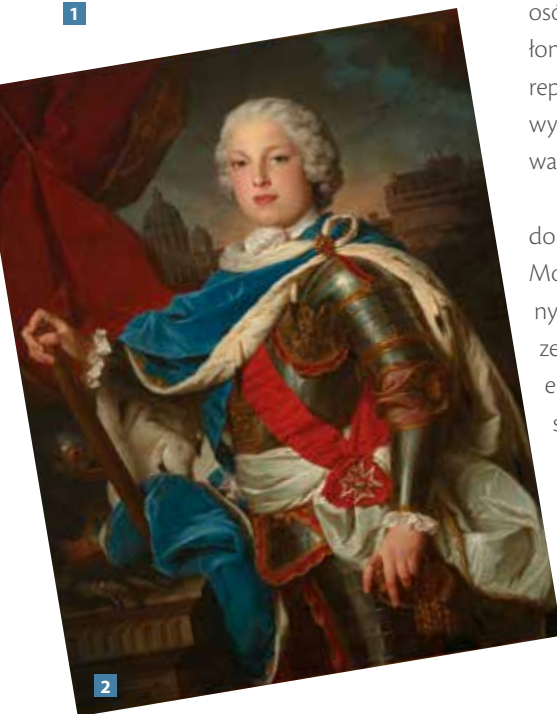
17 IX, jak co roku, złożono kwiaty przy symbolicznym nagrobku przedwojennego kustosza Zamku – Kazimierza Brokła.

Członkowie organizacji wspólnie zwiedzali również Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, nową ekspozycję stałą w Muzeum Narodowym w Warszawie, a także bieżące wystawy w Zamku. Uczestniczyli również w okolicznościowych wydarzeniach, jak np. wykład poświęcony Tadeuszowi Kościuszcze czy koncert koled.

Prezes: dr Kazimierz Kozica (kurator zbiorów dr. Tomasza Niewodniczańskiego z Ośrodka Sztuki)



1



2

Fundacja Zbiorów im. Ciechanowieckich w Zamku Królewskim w Warszawie – Muzeum

Najważniejszym wydarzeniem w działalności Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich w 2017 r. była wystawa *Andrzej Ciechanowiecki – kolekcjoner i darczyńca*, zorganizowana we współpracy z Zamkiem Królewskim w Warszawie – Muzeum i Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu. Trwała ona ponad dwa miesiące – od 4 kwietnia do 12 czerwca – i obejrzało ją ponad 8650 osób. Na wystawie, której autorką scenariusza i kuratorką była dr Magdalena Białonowska, pokazano kolekcjonowane przez Andrzeja Ciechanowieckiego dzieła reprezentujące najważniejsze dziedziny sztuki, a więc rzeźbę, malarstwo, rysunek, wyroby metalowe i meblarstwo. Ekspozycji towarzyszyła niewielka, bogato ilustrowana publikacja autorstwa dr Białonowskiej.

Zaprojektowana ze smakiem i wyczuciem przestrzeni wystawa nawiązywała do wyglądu salonu i pokoju stołowego londyńskiego mieszkania kolekcjonera przy Mount Street, co z jednej strony wywoływało u wielu osób wspomnienia składanych mu w tym miejscu wizyt, a z drugiej, w naturalny sposób pozwalało łączyć ze sobą wymienione wyżej dziedziny sztuki i stylistycznie różniące się od siebie epoki. Wśród obrazów wyróżniał się portret królewicza polskiego i elektora saskiego Fryderyka Krystiana na tle budowli Rzymu, pędzla znakomitego francuskiego portrecisty Pierre'a Subleyrasa, a wśród mebli francuska szafka przypisywana ebenście Pierre'owi IV Migeonowi z ok. 1750 r. i angielski stół z 1. połowy XVIII w., przy którym kolekcjoner podejmował swoich gości.

Dominowały jednak uwielbiane przez Andrzeja Ciechanowieckiego brązy, między innymi wykonane przez znakomitego, ale nieznanego artystę, określonego przez badaczy jako *the Ciechanowiecki Master*. W ten sposób zaznaczono wkład Andrzeja Ciechanowieckiego, który wyodrębnił charakterystyczny, zarówno warsztatowo, jak i estetycznie, styl mistrza. Uwagę na wystawie zwracały też liczne pamiątki i dokumenty związane z życiem i działalnością Andrzeja Ciechanowieckiego, w sumie 107 dzieł sztuki i pamiątek historycznych oddających charakter kolekcji Andrzeja Ciechanowieckiego i przypominających jego niezwykłą postać.

Fundacja wypożyczeniem ze swoich zbiorów wzbogaciła też wystawę *W blasku królewskiego wizerunku*, zorganizowaną przez Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu. Wśród 11 wypożyczonych dzieł znalazły się między innymi cenne dzieła sztuki związane z polskimi monarchami, jak szkatuła podróżna z herbami królowej Francji Marii Leszczyńskiej, pierścień z portretem Stanisława Augusta, dwa kartusze haftowane z herbami Wazów, Polski i Litwy, srebrny kubek gdański z pokrywą dekorowaną portretami Jana III i Marii Kazimiery, a także portret królowej Anny Austriaczki i miniaturowe wizerunki królów z dynastii Wettinów: Augusta II i Augusta III.

1 Kłęczący św. Hieronim anonimowego mistrza zwanego *the Ciechanowiecki Master*, XVII w. (?) 2 Pierre Suble, *Portret królewicza polskiego i elektora saskiego Fryderyka Krystiana na tle budowli Rzymu*, 1739

Do Pałacu Wielkich Książąt Litewskich w Wilnie wypożyczyliśmy na wystawę *Gobeliny Ogińskich ze Słonimia* dwa gobeliny przedstawiające *Herkulesa* i *Saturna* wykonane w warsztacie Johana Karla Kletscha, a do Muzeum w Zamku w Łańcutcie w długoterminowy depozyt przekazaliśmy popiersie Marii z Sanguszków Potockiej dłuta Pietra Teneraniego.

Prof. dr hab. Andrzej Rottermund

Przewodniczący Zarządu Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich

Fundacja Teresy Sahakian



1

Fundacja, założona w 1993 r. przez Teresę Schmidt van Bastelaer, primo voto Sahakian (1915–2007), sprawuje pieczę nad ofiarowaną przez fundatorkę kolekcją tkanin i kobierców wschodnich oraz dzieł sztuki i sztuki zdobniczej orientальной i europejskiej. Kolekcja tkanin wschodnich eksponowana jest na wystawie stałej w pałacu Pod Blachą. Niektóre obiekty stanowią wyposażenie wnętrz zamkowych i są prezentowane w galerii malarstwa.

Fundacja wspiera finansowo Zamek Królewski w Warszawie m.in. poprzez zakup dzieł sztuki. W 2017 r. dofinansowała także projekt *Digitalizacja zbiorów Zamku Królewskiego w Warszawie*, upowszechniający wiedzę o zbiorach poprzez udostępnianie ich szerokiej publiczności za pomocą witryny internetowej, a także festiwale *Królewskie Arkady Sztuki i Ogrody Muzyczne* oraz cykl koncertów *Pierwsze wykonania*.

W minionym roku Zarząd zdecydował o zakupie do zbiorów Fundacji 2 srebrnych naczyń: kubka i miski (Gdańsk, XVII i XVIII w.) oraz kolekcji 15 zegarów. Są to czasomierze z XVII–XVIII w., łączące bardzo wysoki poziom techniczny z mistrzowskim wykonaniem dekoracji. Najstarszym z nich jest XVII-wieczny zegar wieżyczkowy z Wrocławia, najliczniejszą grupę stanowią zaś tzw. zegary kaflowe z różnych wytwórni polskich.

W grudniu w pałacu Pod Blachą otwarto wystawę *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*, która potrwa do 30 listopada 2018 r.



2

1 Zegar kaflowy z futerałem, Joachim Friedrich Huhn, Poznań, ok. 1730–1757 2 Zegar wieżyczkowy, Johann Wütkei, Wrocław, 1657–1670

6. KON- SER- WACJA

W ubiegłym roku szczególne znaczenie miały dwa przedsięwzięcia, które przywróciły zabytkowym dziełom dawny blask. Kompleksowa konserwacja XVI-wiecznej kwatery ze sceną *Obrzezania* z kolekcji Fundacji Teresy Sahakian pozwoliła wydobyć piękno rzeźby i określić jej pierwotny wygląd. Dzięki wsparciu sponsorów w 2017 r. rozpoczęły się także prace konserwatorskie przy kolejnym historycznym płótnie Marcella Bacciarellego – *Pokoju chocimskim*.



1



2



3

XVI-wieczna kwatera ze sceną *Obrzezania* z kolekcji Fundacji Teresy Sahakian

Jedną z realizacji konserwatorskich minionego roku była kontynuacja prac przy kwaterze ołtarzowej ze sceną *Obrzezania* z kolekcji Fundacji Teresy Sahakian. Wyjątkowe polichromowane i pozłacane przedstawienie *Obrzezania* Pańskiego, rzeźbione w dębinie w warsztacie antwerpskim w 1. ćwierci XVI w., przygotowano z myślą o wystawie *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017*.

Podczas prac konserwatorskich przeprowadzono analizę techniki oraz technologii na podstawie badań fizycznych i chemicznych. Kwaterkę zdemontowano oraz wzmocniono konstrukcyjnie, zabezpieczono też warstwy gruntów przed odspajaniem od podłoża. Większą część figurek oczyszczono z brudu i usunięto wtórne, zmienione w kolorze nawarstwienia klejów i żywic. Lokalnie spod przemalowań odsłonięto pierwotną polichromię i pozłotę, a brakujące elementy formy w drewnie zrekonstruowano. W postaciach fundatorów oraz częściowo w głównej grupie z Dzieciątkiem wyrównano poziom gruntu kitami kredowo-klejowymi, zrekonstruowano wybite zdobienia oraz uzupełniono brakujące warstwy pozłoty i polichromii.

Po demontażu i w trakcie oczyszczania rzeźb uwidoczniły się liczne ślady potwierdzające zorganizowaną pracę rzemieślniczą warsztatu niderlandzkiego, m.in. ryty narzędzi snycerskich z tyłu rzeźb. Celowo niedopracowane w drewnie detale, np. rąk, czy oznaczona zadrapaniem informacja dla pozłotników, których partii nie złocić, występują u dołu postaci na dalszych planach, a po złożeniu kwatery są niewidoczne. Świadczą o gospodarnym wykorzystaniu materiałów, czasu i pracy. Odciśnięte na główkach pięciu postaci znaki cechowe w kształcie dłoni są gwarantem jakości znanym dla warsztatu antwerpskiego.

1 Usuwanie brudu i wtórnych nawarstwień technologicznych 2 Uzupełnienia snycerskie brakującego fragmentu 3 Grupa rzeźb w trakcie konserwacji (po złożeniu)



Na podstawie badań dendrochronologicznych można było potwierdzić, że figury wraz z podstawą wykonano w dębinie o proveniencji południowoobałtyckiej, pozyskanej prawdopodobnie nie wcześniej niż w 3. ćwierci XV w.

Zawartość i rodzaj pozostałych warstw technologicznych udało się przybliżyć dzięki badaniom stratygraficznym, analizie EDS określającej skład pierwiastków w poszczególnych warstwach przekroju próbek, wybarwieniom histochemicznym wstępnie identyfikującym spoiwa oraz badaniom składu pierwiastkowego przy użyciu techniki fluorescencji rentgenowskiej (XRF).

Badania i oględziny pozwoliły przybliżyć oryginalną technologię. Wyrzeźbione figury i elementy kwatery składano, po czym wprowadzano ewentualne korekty. Następnie nakładano: grunt kredowo-klejowy, jasnoczerwony pulment, płatki złota, w wybranych partiach – płatki srebra, a także pozłoconą cynę. Dzięki badaniom zidentyfikowano dziewięć pigmentów farb na bazie tłustej tempery. Spośród wtórnych pigmentów rozpoznano ultramarynę sztuczną, która wskazuje, że późniejsze ingerencje można datować po 1830 r.

Zróznicowanie technologiczne warstw pierwotnych oraz wtórnych z różnych okresów miało wpływ na ustalanie założeń programu konserwatorskiego.

Na wystawie kwaterze towarzyszy plansza, która przybliży odbiorcom przebieg prac i następujące kolejno zmiany. Po zamknięciu ekspozycji działania konserwatorskie będą kontynuowane.



2



4



5

1 Czterooosobowa grupa postaci – zbliżenie na fragment zarysowanego pulmentu 2 Czterooosobowa grupa postaci – tył. Ślady narzędzi snycerskich na drewnianej powierzchni 3 Oczyszczanie i usuwanie wtórnych nawarstwień 4 Odspojenia gruntów i pozłoty. Stan przed konserwacją 5 Uzupełnianie gruntu, opracowywanie detali



Pokój chocimski Marcella Bacciarello

Jesienią rozpoczęła się konserwacja kolejnego płótna z serii sześciu wielkoformatowych obrazów historycznych zdobiących Salę Rycerską – *Pokoju chocimskiego* namalowanego przez M. Bacciarello. Opiekę sponsorską nad wykonaniem prac sprawuje Ambasada Republiki Turcji w Warszawie przy wsparciu Tureckiej Agencji Współpracy i Koordynacji TİKA, które zobowiązały się w całości sfinansować prace konserwatorskie.



SPONSORZY

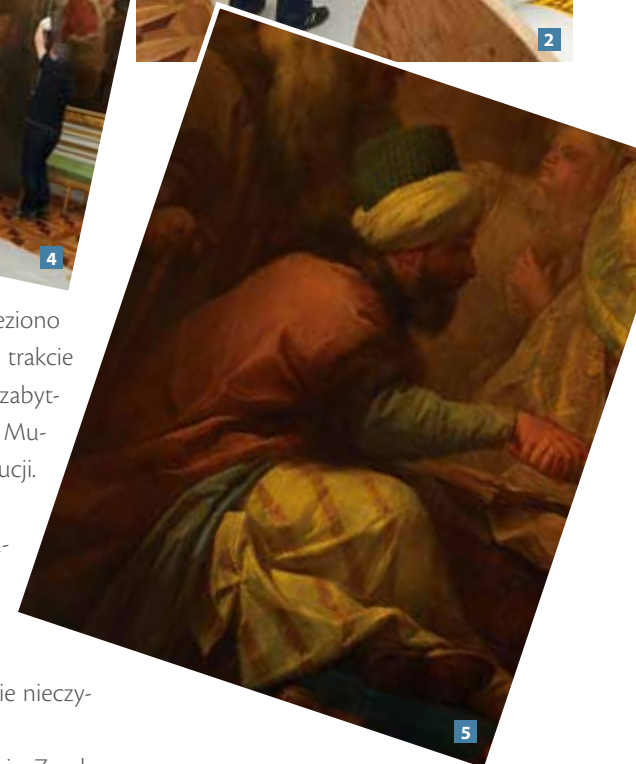


WYKONAWCA

CROATON
KONSERWACJA I RESTAURACJA
OBIEKTÓW DZIEŁ SZTUKI

Uroczyste podpisanie trójstronnego porozumienia między Ambasadą Republiki Turcji w Warszawie, Zamkiem Królewskim w Warszawie – Muzeum oraz firmą CROATON Konserwacja i Restauracja Obiektów Dzieł Sztuki sp. z o.o. w sprawie wykonania prac konserwatorskich odbyło się 25 sierpnia 2017 r. w miejscu stałej ekspozycji dzieła. Prace, których celem jest powstrzymanie procesów niszczenia obrazu, a także wydobywanie wszystkich jego walorów artystycznych, historycznych i estetycznych, rozpoczęły się miesiąc później. Jest to już czwarty poddany pracom konserwatorskim obraz Bacciarello z cyklu wybranych najważniejszych wydarzeń historycznych – po *Nadaniu przywilejów Akademii Krakowskiej przez Władysława Jagiełłę*, *Hołdzie pruskiej* i *Unii lubelskiej*, których konserwację sfinansowało Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Umowę, zawartą w obecności ministra spraw zagranicznych RP Witolda Waszczykowskiego oraz ministra spraw zagranicznych Turcji Mevlüta Çavuşoğlu, podpisano w związku z Rokiem Jubileuszu 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości.

Obraz nadwornego malarza króla Stanisława Augusta, wraz z pozostałymi dziełami z Sali Rycerskiej, powstał według koncepcji samego monarchy, który pragnął uczcić osoby zasłużone dla ojczyzny i uwiecznić najważniejsze momenty w jej dziejach. Płótno przedstawia historyczną scenę zawarcia traktatu pokojowego między Polską a Turcją w Chocimiu 9 listopada 1621 r. Akt ten zakończył trwającą od 1620 r. wojnę i stanowił jedno z najważniejszych wydarzeń kształtujących nowożytny losy kraju.



Historia serii obrazów, które po powstaniu listopadowym wywieziono do Rosji, odzwierciedla dramatyczne losy kraju. 17 września 1939 r., w trakcie pożaru wywołanego bombardowaniem Zamku, płótna wraz z innymi zabytkami zdobiącymi zamkowe wnętrza zostały ewakuowane do podziemi Muzeum Narodowego dzięki bohaterkiej akcji pracowników obu instytucji. Tam przetrwały wojnę, jednakże uległy częściowemu uszkodzeniu.

Obraz konserwowano w 1969 r., niestety prace nie zostały udokumentowane. Od tego czasu stan obiektu bardzo się pogorszył. W wielu miejscach zaobserwować można było uszkodzenia i wykruszenia warstw malarskich, a także zmienione i pociemniałe retusze. Liczne przebarwienia i zabrudzenia werniksu sprawiły, że obraz był praktycznie nieczytelny.

Wszystkie działania konserwatorskie przeprowadzono na terenie Zamku. W 2017 r. prace w pałacu Pod Blachą objęły: badania technologiczne obrazu, miejscowe podklejenie warstwy malarskiej, licowanie, oczyszczenie lica i odwrocia oraz kitowanie ubytków gruntu. Po zabiegach powstrzymujących niszczenie zabytkowej materii dzieła oraz przywróceniu jego walorów artystycznych, już w 2018 r. obraz powrócił do Sali Rycerskiej i tu odbyły się ostatnie zabiegi konserwatorskie – nabicie płótna na krosno samonaprzężające, retusz warstw malarskich oraz wernikowanie.

Wykonane prace, których zakończenie przewidziano na koniec 1. kwartału 2018 r., zostaną udokumentowane zgodnie ze standardami określonymi w ustawie o ochronie zabytków. Z myślą o rejestracji poszczególnych etapów prac powstanie też krótki film promocyjny.

1 2 3 4 Pokój chocimski opuszcza Salę Rycerską
5 Pokój chocimski – fragment

Prace konserwatorskie nadzorował
Główny Konserwator Tomasz Buźniak

Całkowita wartość sponsoringu: 200 000 zł

1 M. Bacciarelli, *Pokój chocimski*, 1782–1783 2 Uroczyste podpisanie trójstronnego porozumienia, od lewej: zastępca dyrektora ds. marketingu Zamku Ziemowit Koźmiński, minister spraw zagranicznych Republiki Turcji Mevlüt Çavuşoğlu, minister spraw zagranicznych RP Witold Waszczykowski, ambasador nadzwyczajny i pełnomocny Republiki Turcji w Polsce Tunç Ügdül i prezes firmy CROATON Konserwacja i Restauracja Obiektów Dzieł Sztuki sp. z o.o. Paweł Klaudiusz Sadlej

7 WYDA RZE NIA

Miniony rok wzmocnił reprezentacyjną rangę Zamku jako miejsca znaczących uroczystości i wydarzeń o charakterze międzynarodowym. Najważniejszym z nich była oficjalna wizyta prezydenta USA, która 6 lipca zwróciła uwagę mediów całego świata. To właśnie tutaj Donald Trump spotkał się z prezydentem RP Andrzejem Dudą oraz wziął udział w Szczycie Prezydentów Państw Trójmorza.

Uroczystości i wizyty



1 Amerykańska para prezydencka wpisuje się do księgi pamiątkowej Zamku Królewskiego, Arkady Kubickiego, 6 VII **2** Spotkanie prezydenta USA Donalda Trumpa oraz prezydenta RP Andrzeja Dudy w I Pokoju Królewiczowskim, 6 VII, fot. Krzysztof Sitkowski / KPRP **3** Prezydenci Donald Trump i Andrzej Duda przed obrazem Jana Matejki *Rejtan. Upadek Polski*, III Pokój Królewiczowski, 6 VII, fot. Krzysztof Sitkowski / KPRP

Najważniejsze wizyty oficjalne

22 marca

20 kwietnia

9 maja

10 lipca

11 lipca

5 września

13 września

17 października

18 października

18 grudnia

Jego Królewska Wysokość książę Alojzy, regent i następca tronu Księstwa Liechtensteinu, oraz Jej Królewska Wysokość księżna Zofia przewodnicząca Tajsko-Polskiej Parlamentarnej Grupy Przyjaźni Khunying Song-suda Yodmani
minister spraw zagranicznych Portugalii Augusto Santos Silva
zastępca dyrektora Państwowej Administracji Dziedzictwa Kulturowego Chin Song Chaoxin
szef Sztabu Obrony Kanady gen. Jonathan H. Vance
wiceprzewodniczący Komitetu Narodowego Chińskiej Ludowej Politycznej Konferencji Konsultatywnej Ma Biao
zastępca Naczelnego Dowódcy Sił Sojuszniczych w Europie gen. sir James Everard
szef Sztabu Irlandzkich Sił Obrony adm. Mark Mellet
przewodniczący Zgromadzenia Narodowego Republiki Armenii Ara Babloyan
przewodniczący parlamentu Gruzji Irakli Kobakhidze



1 Prezydent RP Andrzej Duda z małżonką i odznaczonymi podczas ceremonii wręczenia Orderu Orła Białego, 3 V **2** Prezes Rady Ministrów RP Beata Szydło podczas XV Forum Polityki Zagranicznej, 9 XI

Najważniejsze uroczystości

Uroczystość odznaczenia Jego Eminencji Zenona kard. Grocholewskiego medalem Pro Patria za zasługi w walce o niepodległość (org. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych)
Ceremonia podpisania umowy między Ośrodkiem Badań nad Totalitaryzmem im. Witolda Pileckiego a Instytutem Hoovera (org. Ośrodek Badań nad Totalitaryzmem im. Witolda Pileckiego)
Doroczna gala wręczenia Nagrody im. Aleksandra Gieysztora – laureaci: Elżbieta i Krzysztof Pendereccy (org. Fundacja Kronenberga przy Citi Handlowy)
Posiedzenie Komitetu Monitorującego Program Operacyjny Pomoc Techniczna 2007–2013 (org. Ministerstwo Rozwoju i Finansów)
Jubileusz 25-lecia Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy (org. Fundacja Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy)
CEE Innovators Summit ze specjalnym udziałem prezes Rady Ministrów RP Beaty Szydło (org. Proidea sp. z o.o.)
Gala wręczenia dorocznych nagród Polskiego Klubu Biznesu i Akademii Polskiego Sukcesu (org. Korporacja Promocji Biznesu sp. z o.o.)
Prezentacja programu rządowego *Niepodległa* (org. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego)
Gala wręczenia nagród TVP Polonia *Za zasługi dla Polski i Polaków poza granicami kraju* (org. Telewizja Polska S.A.)
Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej z udziałem prezydenta RP Andrzeja Dudy oraz Pierwszej Damy Agaty Kornhauser-Dudy (org. Dowództwo Garnizonu Warszawa)
Ceremonia wręczenia odznaczeń państwowych przez prezydenta RP Andrzeja Dudę z okazji Święta Narodowego Trzeciego Maja (org. Kancelaria Prezydenta RP)
Gala finałowa XXXVII edycji Konkursu na Wydarzenie Muzealne Roku Sybilla (org. Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów)

20 stycznia

25 stycznia

8 lutego

27 lutego

7 marca

27 marca

24 kwietnia

25 kwietnia

26 kwietnia

2 maja

3 maja

16 maja



1 Para książęca z Liechtensteinu podczas zwiedzania Pokoju Marmurowego, 22 III **2** Krzysztof i Elżbieta Penderecy odbierają Nagrodę im. Aleksandra Gieysztora z rąk prof. Andrzej Rottermunda, 8 II



- 20 maja Piknik promujący efekty wdrażania Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy (org. Ministerstwo Rozwoju i Finansów)
- 21 maja Zjazd Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej i ich rodzin (org. Fundacja im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej)
- 25 maja Koncert Nocy Letniej Filharmoników Wiedeńskich – transmisja na żywo z parku pałacowego Schönbrunn w ogrodach Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum (org. Austria.info Sp. z o.o.)
- 26 maja Uroczystość wręczenia nagrody Kustosza Pamięci Narodowej (org. Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu)
- 26 maja Uroczysty obiad Jego Królewskiej Wysokości Karola Filipa księcia Orleańskiego (org. Crown-CPO, Sociedade Unipessoal LDA)
- 27 maja Gala wręczenia stypendiów Fundacji na rzecz Nauki Polskiej START 2017 (org. Fundacja na rzecz Nauki Polskiej)
- 19 czerwca Spotkanie prezes Rady Ministrów RP Beaty Szydło z szefami rządów państw Grupy Wyszehradzkiej i Beneluksu (org. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów)
- 22 czerwca I Kongres Heraldyki Polskiej (org. Polskie Towarzystwo Heraldyczne oraz Narodowe Centrum Kultury)
- 6 lipca Szczyt Prezydentów Państw Trójmorza połączony z oficjalną wizytą prezydenta USA Donalda Trumpa w Polsce (org. Kancelaria Prezydenta RP)
- 13 lipca Koncert i uroczysty obiad państwowy wydany przez marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego na cześć przewodniczącego parlamentu Chin Zhang Dejiang (org. Kancelaria Sejmu RP)
- 31 lipca Doroczna uroczysta sesja Rady Miasta Stołecznego Warszawy z okazji Dnia Pamięci Warszawy (org. Miasto Stołeczne Warszawa)
- 18 września Międzynarodowa konferencja *Wielki Gościniec Litewski – współpraca transgraniczna w dziedzinie turystyki* (org. Polska Organizacja Turystyczna)
- 25 września Doroczna gala wręczenia Nagród im. Cypriana Kamila Norwida (org. Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie oraz Mazowiecki Instytut Kultury)

- Finał konkursu *Lodołamacze* Polskiej Organizacji Pracodawców Osób Niepełnosprawnych ze specjalnym udziałem Pierwszej Damy RP Agaty Kornhauser-Dudy (org. Fundacja Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych FAZON)
- Jubileusz 100-lecia utworzenia Sądu Najwyższego w Polsce (org. Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej)
- Koncert na zakończenie obchodów 73. rocznicy Powstania Warszawskiego 1944 (org. Związek Powstańców Warszawskich oraz Miasto Stołeczne Warszawa)
- Gala wręczenia nagród TOTUS 2017 (org. Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia)
- Sesja naukowa z okazji jubileuszu 500-lecia reformacji ze specjalnym udziałem prezydenta RP Andrzeja Dudy (org. Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej)
- XV Forum Polityki Zagranicznej ze specjalnym udziałem prezes Rady Ministrów RP Beaty Szydło (org. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych)
- Gala finałowa XXIII edycji Polskiej Nagrody Jakości (org. Krajowa Izba Gospodarcza)
- Doroczna gala Perły Polskiej Gospodarki (org. Oficyna Wydawnicza Rynek Polski sp. z o.o.)
- Pierwsza konferencja prasowa prof. dr. hab. Wojciecha Fałkowskiego po objęciu stanowiska Dyrektora Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum, poświęcona planom na rok 2018
- Finał XXIV edycji konkursu *Pracodawca – organizator pracy bezpiecznej* (org. Państwowa Inspekcja Pracy – Główny Inspektorat Pracy)
- Gala finałowa XV edycji konkursu *Człowiek bez barier* ze specjalnym udziałem Pierwszej Damy RP Agaty Kornhauser-Dudy (org. Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji)
- Gala wręczenia dorocznych Nagród FNP za światowe osiągnięcia w nauce (org. Fundacja na rzecz Nauki Polskiej)
- V Warszawski Opłatek Maltański z udziałem arcybiskupa metropolity warszawskiego, Jego Eminencji Kazimierza kard. Nycza (org. Fundacja Polskich Kawalerów Maltańskich w Warszawie *Pomoc Maltańska*)

27 września

28 września

2 października

7 października

27 października

9 listopada

11 listopada

24 listopada

28 listopada

29 listopada

4 grudnia

6 grudnia

18 grudnia



1 Konferencja prasowa poświęcona planom nowego dyrektora Zamku, prof. dr. hab. Wojciecha Fałkowskiego, 28 XI. Od lewej: zastępca dyrektora ds. marketingu Ziemo-wit Koźmiński, prof. dr. hab. Wojciech Fałkowski, zastępca dyrektora ds. zarządzania Irena Zalewska i główna księ-gowa Agnieszka Bębenek



Koncerty Pierwsze wykonania

Muzyka, która od zawsze towarzyszyła dworskiemu życiu, rozbrzmiewa we wnętrzach Zamku do dziś. Cykl *Pierwsze wykonania* był nie tylko spektakularną kontynuacją tych tradycji, ale i jedną z najciekawszych warszawskich propozycji muzycznych w 2017 r. Podczas pięciu wyjątkowych wieczorów utytułowani polscy oraz zagraniczni artyści zaprezentowali polskie prawykonania utworów z całego świata.



Serię zainaugurowano 29 stycznia występem Warszawskiej Opery Kameralnej pod dyktando włoskiego dyrygenta i kontrabasisty Andrei de Carla. Reprezentujący najwyższy poziom artystyczny muzycy zachwycili publiczność utworem *La purpura de la rosa* – pierwszą operą powstałą i wystawioną na kontynencie południowoamerykańskim. Dzieło skomponował Tomás de Torrejón y Velasco, a libretto napisał Pedro Calderón de la Barca. Jest ono luźną adaptacją poematu Owidiusza *Venus i Adonis*. Uniwersalna mitologiczna historia o miłości, zazdrości i zemście zabrzmiała w pełnej pasji oraz tragizmu interpretacji polskich muzyków. Wydarzeniu towarzyszyła wystawa zmysłowych, zainspirowanych światem organicznym, prac Joanny Roszkowskiej *Biomorphic sculptures*.

26 marca po raz pierwszy w Polsce dał koncert jeden z najbardziej cenionych hiszpańskich zespołów kameralnych – Sonor Ensemble. Grupa, która ponad 150 razy wystąpiła na najbardziej renomowanych festiwalach świata, w swoim repertuarze najchętniej skupia się na twórczości kompozytorów XX i XXI w. Podczas koncertu w Sali Wielkiej, w którym przewidziano aż trzy



prawykonania, artyści zaprezentowali dynamiczne utwory iberyjskich kompozytorów: Isaaca Albéniza, Romána Alisa, Eduarda Moralesa, Ernesta Halfftera i Jesusa Angela Leona oraz *5 melodii ludowych na zespół smyczkowy* Witolda Lutosławskiego.

Niezwykle interesującym wydarzeniem był również koncert utworów Antonia Vivaldiego w wykonaniu wybitnej włoskiej orkiestry Accademia Bizantina pod dyktando skrzypka i altowiolinisty Alessandra Tampieriego. 21 maja muzycy zaprezentowali *Symfonię G-dur RV 146*, *Concerto na wiolę d' amore* i *smyczki d-moll RV 394* oraz *Concerto A-dur na dwoje skrzypiec RV 519*, a program zamknęły słynne *Cztery pory roku*. Takiego wykonania i interpretacji warszawska publiczność nie miała jeszcze okazji usłyszeć.

18 czerwca, zaledwie dwa miesiące po światowej premierze w Nowym Jorku, publiczność zapoznała się z utworem Martína Palmeriego *Tango Credo*, poprzedzonym inną mszą jego autorstwa – *Missa a Buenos Aires*. Argentyński kompozytor, pianista i dyrygent osobiście poprowadził Orkiestrę Kameralną Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina oraz Chór Artos im. Władysława Skoraczewskiego, którym towarzyszyli soliści: Anna Karasińska (sopran), Klaudiusz Baran (bandoneon) oraz Yaryna Rak (fortepian). Ogromny sukces tego wydarzenia zawdzięczamy nie tylko wyśmienitym artystom, ale i oryginalnej stylistyce Palmeriego, nadającego swoim utworom rytmikę i charakter tanga. Podzielone na dziewięć części, monumentalne opracowanie liturgicznego tekstu *Credo* oczarowało słuchaczy argentyńskim brzmieniem.

Ostatni z koncertów cyklu poświęcono pamięci rosyjskiego wiolonczelisty i dyrygenta, Mściława Roztropowicza z okazji 90. rocznicy jego urodzin i w 10. rocznicę śmierci. W Sali Wielkiej wystąpili młodzi artyści z Azerbejdżanu, którzy zagrali utwory Chopina, Rachmaninowa, Schumanna, Ogińskiego czy Bacha w intrygującym opracowaniu na fortepian, wiolonczelę i narodowy instrument tar. W programie polskich premier znalazł się azerbejdżański balet, tamtejsze tańce i pieśni ludowe oraz mugam – tradycyjna poetycka improwizacja muzyczna.

Inne ważne koncerty

- **22 I** – *Missa baroka* XVII-wiecznego kapelmistrza królewskiego Bartłomieja Pękla, pod dyktando Andreja Kosendiaka, z udziałem Wrocław Baroque Ensemble.
- **4 II** – *La Resurrectione* G.F. Haendla z udziałem Zespołu Instrumentów Dawnych Warszawskiej Opery Kameralnej – Musicae Antiquae Collegium Varsoviense.
- **10 II** – *Karnawały świata* pod dyktando Zbigniewa Gracy z udziałem Sinfonietty Warszawskiej Opery Kameralnej. W programie utwory: G. Rossiniego, F. Suppého, J. Straussa, G. Bizeta, P. Czajkowskiego, G. Pucciniego i M. de Falli.
- **3 V** – *Koncert Niepodległości Trzeciego Maja* zorganizowany we współpracy z Fundacją Dziedzictwa Rzeczypospolitej. Wydarzenie objęte Honorowym Patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy.
- **25 V** – Koncert w ramach Festiwalu Kultury Bułgarskiej – *Unikatowe dziedzictwo. Awangardowa teraźniejszość*. Program z elementami folk jazzu i muzyki klasycznej zaprezentowali: Teodosij Spasov – kawał, Grzech Piotrowski Kwartet.
- **2 VII** – Recital skrzypcowy Bomsori Kim, laureatki 15. Międzynarodowego Konkursu Skrzypcowego im. Henryka Wieniawskiego, z Hanną Holeską przy fortepianie. W programie m.in.: *Sonata A-dur op. 12 nr 2* L. van Beethovena oraz *Sonata op. 105 nr 1* R. Schumanna.
- **14 VII** – *Monteverdi i włoscy mistrzowie* z udziałem zespołu Il Tempo w ramach XXIV Międzynarodowej Letniej Akademii Muzyki Dawnej. Organizator: Fundacja Concert Spirituel.
- **15 XII** – *Pory dnia / Berenice* J. Haydna. Występ Polskiej Orkiestry Sinfonia Iuventus pod batutą Gabriela Chmury. W programie: symfonia *Porańek, Południe i Wieczór* oraz scena dramatyczna *Berenice, che fai* w wykonaniu jednej z najznakomitszych współczesnych sopranistek, Olgi Pasiecznik.
- **16, 17 XII** – Koncerty kolęd w interpretacji Archikatedralnego Chóru Męskiego Cantores Minores pod dyktando Franciszka Kubickiego.
- **20 XII** – *Polska Opera Królewska w Zamku Królewskim*. Program: *Divertimento* A. Panufnika według F. Janiewicza, *Trzy utwory w dawnym stylu* H.M. Góreckiego, *Canzona di barocco* H. Czyża, *Trzy utwory w dawnym stylu* K. Pendereckiego, *Suita staropolska* A. Panufnika.

1 Inauguracja cyklu: *La purpura de la rosa* pod dyktando Andrei de Carla, 29 I **2** Wystawa prac Joanny Roszkowskiej, towarzysząca operze *La purpura de la rosa*
3 Występ Sonor Ensemble pod dyktando Luisa Aguirre, 26 III **4** Koncert poświęcony Mściławowi Roztropowiczowi, 24 IX **5** Sahib Pashazade gra na tarze, 24 IX

1 Accademia Bizantina podczas koncertu w Sali Senatorskiej, 21 V **2** Polska premiera *Tango Credo* pod dyktando Martína Palmeriego, 18 VI

Organizacja cyklu: Aleksandra Buszta-Bąk

Najciekawsze festiwale i przeglądy

XVII Festiwal Ogrody Muzyczne 1–26 VII, Dziedziniec Wielki



Organizacja w Zamku:
Marta Smolińska, Regina Lubelska

Młodzi wirtuozi w Zamku Królewskim

Organizacja w Zamku: Aleksandra Buszta-Bąk

XXVII Festiwal Mozartowski

Organizacja w Zamku: Aleksandra Buszta-Bąk

XXXI Warszawskie Spotkania Muzyczne

Organizacja w Zamku: Aleksandra Buszta-Bąk

Honorowym gościem przeglądu organizowanego przez Fundację Ogrody Muzyczne, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum i Stołeczną Estradę, była Estonia – kraj obejmujący prezydencję w Radzie UE. Uzupełnieniem tej sekcji był film *Śpiewająca rewolucja*, poświęcony fenomenowi muzycznych manifestacji Estończyków, które w dobie radzieckich rządów stały się orężem walki o niepodległość. W festiwalowym namiocie odbyły się również projekcje słynnych oper i baletów – w tym *Traviaty* i *Nabucca* z Metropolitan Opera oraz *Śpiącej Królowej*, *Don Ki-chota* i *Jeziora Łabędziego* w wykonaniu artystów Teatru Bolszoi. Pokazano także filmy poświęcone historii muzyki i wybitnym twórcom. Melomani mogli liczyć też na spotkania m.in. z Włodkiem Pawlikiem, Anną Nehrebecką, José Mariem Florêncio oraz dziennikarzami muzycznymi. Na dorocznym Koncercie Nadzwyczajnym zaprezentowali się Urszula Kryger, Maciej Grzybowski i Opium String Quartet, a podczas finału Sinfonia Viva pod dyktando Tomasza Radziwonowicza wykonała utwory Paganiniego.

Podczas dziewięciu koncertów swoją pasją i umiejętnościami dzielili się stypendyści programu pomocy wybitnie zdolnym Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci. W programie młodych instrumentalistów znalazły się m.in. utwory Brahmsa, Bacha, Chopina, Siemionowa, Wieniawskiego, Mozarta, Rachmaninowa i Czajkowskiego.

Letni festiwal zorganizowany przez Warszawską Operę Kameralną to coroczna propozycja dla miłośników wiedeńskiego mistrza i tych, którzy pragną bliżej poznać jego twórczość. Podczas pięciu koncertów, od 16 czerwca do 7 lipca, instrumentalistów oraz soliści zaprezentowali w naszych wnętrzach koncerty skrzypcowe, fortepianowe i symfonie, a także koncert na róg i klarnet. W repertuarze zamkowej odłony przeglądu wyróżniał się recital *Pieśni* w wykonaniu Olgi oraz Natalii Pasiecznik oraz występ Cappelli Gedanensis pod dyktando Alfonsa Reverté Casasa.

Na kolejnym przeglądzie z serii organizowanej przez Związek Kompozytorów Polskich wystąpiły m.in. Opium String Quartet i Kwartet Wilanów. Dwa koncerty, które odbyły się w naszym muzeum 11 i 12 maja, świadczą o tym, że idea dialogu muzyki dawnej ze współczesną pozostaje bliska organizatorom. W programie znalazły się m.in. utwory poświęcone pamięci powstania warszawskiego. Odbył się również benefis kompozytora Władysława Słowińskiego, podczas którego zabrzmiała jego *Suita dla Zamku Królewskiego – reminiscencje barokowe*.

Noc Muzeów, czyli cały ten jazz...

Noc Muzeów stała się obowiązkowym punktem wiosennej oferty muzealnej. 20 maja Zamek otworzył dla gości swe gościnne progi już po raz 19., udostępniając większość wnętrz, a także proponując liczne atrakcje edukacyjne i muzyczne. Nie zawiodło też Muzeum Jazzu, które zaprezentowało wyjątkowy przegląd muzyczny.

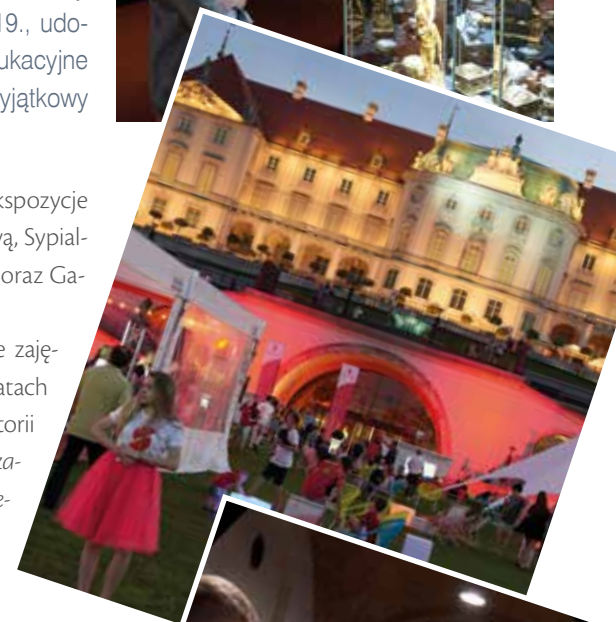
Goście, których łącznie przybyło ok. 9 tys., najchętniej odwiedzali ekspozycje stałe – apartamenty Wielki i Królewski z salami Wielką, Rycerską, Tronową, Sypialnią Króla oraz Salą Canaletta, Pokoje Królewiczowskie z dziełami Matejki oraz Galerię Lanckorońskich z obrazami Rembrandta.

Z myślą o zwiedzających w każdym wieku przygotowaliśmy liczne zajęcia. Z okazji Roku Wisły najmłodszym zaproponowaliśmy udział w warsztatach poświęconych stołecznej rzece. Nieco starsze dzieci mogły posłuchać historii z dreszczykiem *Jędra, licha, paskudnik, ćmok – dobre i złe duszki dawnych czasów*. Uczniowie w wieku 8–12 lat przenieśli się w czasie *W poszukiwaniu średniowiecznego Zamku*.

W nocnych warsztatach chętnie uczestniczyli również dorośli – zaproponowano im zajęcia plastyczne *Filiżanki, farfurki, figurki – piękno królewskiej porcelany*, towarzyszące wystawie ceramiki z Korca i Baranówki. Do kruchych eksponatów nawiązywał również tytuł oprowadzania tematycznego *Wyglądać jak figurka z porcelany, czyli o ideałach i kapryśach XVIII-wiecznej mody*. Sekrety dworskiej etykiety oraz audiencji królewskich można było poznać podczas specjalnego spaceru po apartamentach. Ci, których bardziej od życia monarszego dworu interesowała sztuka, zwiedzili ekspozycję szlakiem *Zamek Królewski czy książęcy? Kultura i sztuka doby renesansu na dworze ostatnich Piastów i Jagiellonów*. W nastrojowym wnętrzu Café Zamek odbyło się z kolei spotkanie literackie *Napój cienisty* z Barbarą i Jackiem Bursztynowiczami prezentującymi najpiękniejsze liryki Bolesława Leśmiana.

O muzyczną oprawę muzealnej nocy zadbał zespół Canor Anticus, który dwukrotnie wystąpił z programem *Muzyka na królewskim dworze*. Współczesne dźwięki zabrzmiały w Arkadach Kubickiego, gdzie na Scenie Jazzu aż do północy ponad 40 muzyków prezentowało przekrój historii gatunku. Występom Krzysztofa Karpińskiego, Mateusza Pliniewicza, Nikoli Kołodziejczyk czy Blues Fellows Swinging Band towarzyszyły wystawy fotografii, malarstwa i grafiki oraz pokaz pamiątek po słynnych jazzmanach.

Dla amatorów rozrywki na świeżym powietrzu przygotowano w Ogrodzie Dolnym Festiwal Szwajcarski *Siła regionów*. Goście mogli m.in. zobaczyć wystawę zdjęć poświęconą przyrodzie i kulturze Karpat, spróbować regionalnych potraw, zobaczyć wioskę Gotów, wziąć udział w warsztatach garncarstwa, konkursach z nagrodami i zabawie tanecznej. Piknik zorganizowano w ramach promocji i podsumowania dotychczasowych projektów Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy.



Organizacja: Regina Lubelska

Królewskie Arkady Sztuki

Przez siedem edycji festiwal Królewskie Arkady Sztuki ugruntował swoją pozycję na letniej mapie atrakcji kulturalnych w stolicy. Ostatni, ósmy z kolei, przegląd potwierdził niezwykłą popularność tej imprezy, która podczas kolejnych sierpniowych piątków i sobót tradycyjnie zgromadziła rzesze miłośników teatru, tańca i muzyki. Tym razem kunszt ponad 100 artystów z całej Polski podziwiali ok. 3500 widzów.



W zróżnicowanym gatunkowo programie znalazła się rekordowa liczba 12 koncertów i spektakli, z czego po raz pierwszy w historii festiwalu aż 4 przygotowano z myślą o najmłodszej publiczności. W ramach minicyklu *Arkady Dzieciom* młodzi miłośnicy bajek mogli zapoznać się z przedstawieniem *Fintikluszki* Teatru Małe Mi, marionetkową wersją *Calineczki* w wykonaniu grupy Łątka czy wziąć udział w warsztatach *Dzień dobry, muzyko!* z udziałem orkiestry Warsaw Camerata.

W repertuarze muzycznym dla dorosłych znalazł się nastrojowy wieczór z liryką wokalną Stanisława Moniuszki, koncert muzyki klasycznej z utworami Haendla i Mozarta oraz pełen pasji występ orkiestry Sinfonia Viva poświęcony tangu. Prawdziwą gratką dla fanów jazzu był występ formacji Sławek Jaskółke Sextet, która zaprezentowała projekt *Komeda recomposed*. Utwory, zainspirowane twórczością legendarnego kompozytora i twórcy muzyki filmowej, przyciągnęły tłumy melomanów.

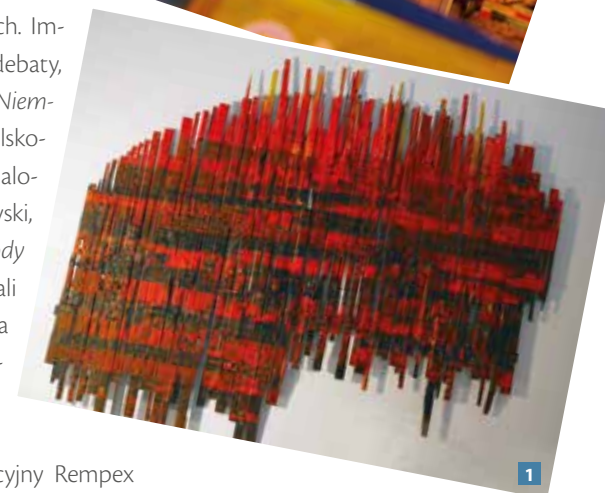
Ze światem filmu ściśle związany był również oszałamiający wizualnie spektakl Sceny Retro *Kino Paradiso*. W dynamicznym widowisku łączącym tradycyjny musical z teatrem tańca najsłynniejsze osobowości wielkiego ekranu ożyły w swoich kultowych rolach, a *Deszczowa piosenka* zabrzmiała w towarzystwie przebojów Mieczysława Fogga. Ze świetnym przyjęciem spotkały się też nowatorska *Wyspa* na motywach Szekspira w wykonaniu Teatru Snów oraz *Noe* – luźno nawiązująca do biblijnego potopu historia szalonego dyrygenta, zrealizowana z użyciem techniki figur-instrumentów przez Walny-Teatr. Oryginalne przedstawienie z pogranicza teatru tańca i pantomimy zaprezentowała grupa A3 Teatr Kolekcjonerzy Wzruszeń, która pokazała spektakl *Tańcz!*, poświęcony namiętności oraz grze uczuć w relacjach damsko-męskich.

Działo się w Arkadach: imprezy targowe

Zanim stały się jednym z najpopularniejszych miejsc na współczesnej mapie kulturalnej Warszawy, Arkady Kubickiego były tunelem skrywającym ulicę, stajnią kozackiego pułku i garażem prezydenta Mościckiego. Dziś są nie tylko spektakularną pamiątką burzliwej historii stolicy, ale i przestrzenią trwale związaną z kalendarzem zamkowych imprez targowych. W minionym roku przyciągnęły one 69 500 osób.

Największym wydarzeniem tego typu pozostają **Targi Książki Historycznej**, których 26. edycja odbyła się w dniach 30 XI–3 XII. Podczas czterech dni swoją ofertę zaprezentowało ponad 220 wystawców z całej Polski – oprócz branżowych wydawców w ich gronie znalazły się wydawnictwa muzealne, antykwiary, instytucje kultury czy producenci gier edukacyjnych. Targi, cieszące się niesłabnącym zainteresowaniem naukowców i pasjonatów historii czy kolekcjonerów, z każdym rokiem wzmacniają ofertę skierowaną do dzieci i młodzieży. Tym razem młodzi goście mogli wziąć udział w lekcjach muzealnych, rozmowie na temat książki *Historia Warszawy*, a także obejrzeć pokazy grup rekonstrukcyjnych. Imprezie towarzyszyły też spotkania autorskie i wykłady, jak również debaty, wśród których największym zainteresowaniem cieszyły się panel *Niemcy – od Lutra do Hitlera* oraz dyskusja poświęcona stosunkom polsko-rosyjskim w stulecie rewolucji bolszewickiej. Podczas tradycyjnego Salonu Książki Muzealnej swój dorobek prezentował też Zamek Królewski, który szczególnie polecał monografię Małgorzaty Szafrąńskiej *Ogrody Zamku Królewskiego w Warszawie*. Podczas uroczystej dorocznej gali towarzyszącej targom entuzjastycznie przyjęta publikacja otrzymała Nagrodę KLIO II stopnia w kategorii varsaviana. W kategorii edytorskiej wyróżniono zamkową publikację tekstów prof. Aleksandra Gieysztor *Władza. Symbole i rytuały*.

Wyjątkowy charakter miały zorganizowane przez Dom Aukcyjny Rempex **XV Warszawskie Targi Sztuki** (13–15 X), podczas których zaprezentowały się czołowe krajowe galerie i antykwiary, wystawiające na sprzedaż zarówno prace renomowanych artystów, jak i debiutantów. W tym roku ofertę targową wzbogaciły wystawy prac wybitnych indywidualności twórczych: *Witkacy*, *100 lat awangardy* oraz *Ślady istnienia. W hołdzie Magdalenie Abakanowicz* – część retrospektywy pokazywanej po śmierci rzeźbiarki we Wrocławiu. Obojgu artystom poświęcono okazjonalne wystąpienia, dużym powodzeniem cieszyły się też warsztaty plastyczne dla dzieci, wykład dotyczący obrotu dziełami sztuki i panel poświęcony rynkowi pejzaży. Tradycyjnie targi spotkały się z uznaniem koneserów sztuki, którzy oprócz obrazów, rysunków, grafiki czy fotografii mogli nabyć rzeźby, rzemiosło artystyczne i numizmaty. W ofercie wystawców znalazły się prace bohaterki wystawy, nie zabrakło też tak uznanych nazwisk, jak Henryk Stażewski, Jan Tarasin czy Ryszard Horowitz.



1 Spektakl *Wyspa* u stóp zamkowej skarpy, 18 VIII
2 Spektakl plenerowy *Noe*, 11 VIII 3 *Dzień dobry, muzyko!*, 5 VIII

Po raz kolejny wydarzeniom odbywającym się w Ogrodzie Dolnym i Arkadach Kubickiego towarzyszyła gazeta festiwalowa.

Organizacja: Tomasz Taraszkiewicz

1 XV Warszawskie Targi Sztuki, Darek Pala, Galeria Sztuki Kolory



XXIII Targi Wydawców Katolickich to nie tylko 160 wystawców i około 10 tys. tytułów, lecz także 250 wydarzeń towarzyszących – spotkania z autorami, pokazy filmów, seminaria i debaty. W targowych propozycjach wyróżniał się rocznicowy temat – goście mogli zobaczyć wystawę fotografii *Fatima. Stuletnia tajemnica*, przygotowaną na stulecie objawień fatimskich, a także uczestniczyć w dyskusji poświęconej książce Grzegorza Górnego i Janusza Rosikonina *Tajemnice Fatimy. Największy sekret XX wieku*. Jedną z najważniejszych premier była też prezentacja monumentalnej publikacji ks. dr. Jerzego Tofiluka *Ikony rosyjskie. Tematy. Arcydzieła*, której autor wygłosił wykład na temat ikonografii Chrystusa. Na spotkaniu *Wyzwania wiary* poruszono z kolei problem związków religii z literaturą. Podczas targów autorom najlepszych książek katolickich przyznano nagrody Feniks w 16 kategoriach.

Już od siedmiu lat trwa również cykliczna niedzielna prezentacja twórczości studentów i absolwentów warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych, którzy swoje różnorodne prace wystawiają podczas comiesięcznego **Targowiska Sztuki**. Oprócz malarstwa i grafiki w dorobku młodych artystów znajdują się ceramika, biżuteria i dodatki, a nawet zabawki.

Dni atrakcji: czar dawnej mody

Dni atrakcji zawsze gromadzą liczną publiczność – uświetniają nie tylko bieżące wystawy, ale i ważne zamkowe rocznice oraz wydarzenia naukowe. W 2017 r. przyciągnęły ponad półtora tysiąca osób.



Dni atrakcji uświetniają nie tylko bieżące wystawy, ale i ważne zamkowe rocznice oraz wydarzenia naukowe. Spośród sześciu tego typu wydarzeń wyróżniał się program 14 maja, który nie towarzyszył żadnej z ekspozycji, a sesji naukowej *Ludwika Maria Gonzaga (1611–1667). Między Paryżem a Warszawą*. W zajęciach przygotowanych wspólnie przez Pracownię Działań Muzealnych oraz Dział Oświatowy znalazły się głównie propozycje dla dzieci: związane z dworem królowej Ludwiki Marii warsztaty historyczno-plastyczne Doroty i Sławomira Szczockich, zajęcia *Szkatułki, skrzyneczki, kuferki – tajemnicze skrytki królowej* prowadzone przez Elżbietę Pachąłę-Czechowską, a także spacer tematyczny z Konradem Bieleckim – *Piękna i Bestia. Historia niezwykłego dworzanina Ludwiki Marii*. O genealogii monarchini opowiedziała Magdalena Tworzowska podczas prezentacji *Ludwika Maria Gonzaga. Włoskie korzenie polskiej królowej*. W nastrój epoki i świat ówczesnej mody przeniósł gości wykład Agnieszki Lichacz Kryza *Władysława i dekolty Ludwiki Marii – o strojach w teatrze i tańcu*, który połączono z pokazem tańca dawnego. Syntezy sztuk dopełnił występ Teatru Atlantis zainspirowany twórczością klasyków baroku – *Cyd albo Roderyk, czyli honor kastyljski wg Pierre’a Corneille’a i Jana Andrzeja Morsztyna*.

1 Dzień atrakcji towarzyszący sesji poświęconej Ludwice Marii Gonzadze, 14 V

Historia mody, tym razem XIX-wiecznej, zdominowała dzień atrakcji 19 lutego, poświęcony pokazowi z cyklu Galeria Jednego Obrazu: *Joseph Grassi „Portret Anetki Tyszkiewiczówny”*. Młodzi uczestnicy warsztatów plastycznych poznali *Empirową szafę Anetki*, a nieco starsi wysłuchali wykładu *Suknia poza modą, poza czasem*.

Spektakularne zamknięcie programu atrakcji 26 listopada, związanego z wystawą *Modernizm na Węgrzech 1900–1930*, zapewnił z kolei pokaz strojów z lat 1900–1939 w wykonaniu Grupy Rekonstrukcji Historycznej „Bluszc”. Ekspozycji węgierskich twórców poświęcono też imprezy 22 października oraz 20 grudnia (i 7 stycznia 2018 r.), podczas których odbyły się m.in.: anglojęzyczne oprowadzania po wystawie, wykłady na temat twórczości modernistów, warsztaty dla dzieci, spektakle teatralne i spotkanie z naddunajską poezją.

Szczególne znaczenie nabrał dzień atrakcji na wystawie *Jak Feniks z popiołów. Zniszczenie i odbudowa Zamku Królewskiego* 17 września, podczas którego o swoich doświadczeniach opowiadał konstruktor i opiekun zegara na Wieży Zygmuntowskiej, prof. dr hab. inż. Zdzisław Mrugalski. Wybitny uczony i przyjaciel każdego zegarmistrza odszedł zaledwie miesiąc później, 22 października, pozostawiając wielkie dzieło popularyzatorskie i nieocenione zasługi dla Zamku.



1 Pokaz przedwojennej mody w wykonaniu Grupy Rekonstrukcji Historycznej „Bluszc”, 26 XI



Wspomnienie

Prof. dr hab. inż. Zdzisław Mrugalski odszedł 22 października 2017 r. w wieku 87 lat. Był wybitnym inżynierem i naukowcem, uznanym wykładowcą oraz dziekanem Wydziału Mechaniki Precyzyjnej Politechniki Warszawskiej. Autor fundamentalnych publikacji z dziedziny zegarmistrzostwa i mechaniki precyzyjnej, czołowy popularyzator wiedzy o polskiej tradycji zegarmistrzowskiej i prezes Klubu Miłośników Zegarów i Zegarków był postacią wybitnie zasłużoną dla naszego muzeum i niezwykle skromnym człowiekiem. Mówiąc o sobie, podkreślał, że jego drogę zawodową ukształtowała tradycyjna edukacja zegarmistrzowska, którą rozpoczął w 1943 r., terminując w Ostrowie Wielkopolskim.



Jako współtwórca mechanizmu nowego zegara, odtworzonego z datków publicznych w trakcie odbudowy Zamku, pozostanie nierozdzielnie związany z historią powojennej rekonstrukcji warszawskiego Feniksa. Będąc członkiem Zespołu Budowy Zegara, a następnie opiekunem odtworzonego mechanizmu, którego wskazówki ruszyły 19 lipca 1974 r. o symbolicznej godz. 11.15, Profesor zajmował się zegarem do końca życia. O wyjątkowości samego przedsięwzięcia świadczy choćby to, że było to pierwsze całkowicie ukończone i działające urządzenie w odbudowywanym Zamku. O pracy nad tą konstrukcją, wraz z Markiem Górskim, Zdzisław Mrugalski chętnie opowiadał podczas spotkań z zamkową publicznością. W 2015 r. ukazała się książka *Historia zegara na wieży Zamku Królewskiego w Warszawie* –

zwieńczenie zamkowej aktywności naukowca, zaangażowanego zarówno w wykonanie, montaż, jak i późniejszą konserwację mechanizmu. Owocem pasji zegarmistrzowskiej i pedagogicznej Zdzisława Mrugalskiego było łącznie ponad 140 branżowych publikacji, w tym liczne artykuły w czasopismach naukowych oraz szersze opracowania, takie jak *Historia zegarmistrzostwa w Polsce, Królewski zegarmistrz. Adam Adamandy Kochański – wybitny uczony, matematyk i filozof (1631–1700) czy Przemysł zegarowy w Polsce*.

Nazywany największym polskim zegarmistrzem, pozostanie w naszej pamięci jako niepowtarzalny specjalista i wspaniały człowiek.

Program projekcji

- **20 I** – *Miłość to dzieło przypadku*, reż. Ömer Faruk Sorak, 2011
- **10 II** – *Budując łódki z arbuzowych skórek*, reż. Ahmet Uluğay, 2004
- **10 III** – *Turecki paszport*, reż. Burak Arieli, 2011
- **7 IV** – *Kropka*, reż. Derviş Zaim, 2008
- **19 V** – *Zimowy sen*, reż. Nuri Bilge Ceylan, 2014
- **9 VI** – *Międzynarodówka*, reż. Sirri Süreyya Önder, Muharrem Gülmez, 2006
- **14 VII** – *Almánya – Witajcie w Niemczech*, reż. Yasemin Şamdereli, 2011
- **15 IX** – *Światło i cień*, reż. Yeşim Ustaoglu, 2016
- **13 X** – *Mustang*, reż. Deniz Gamze Ergüven, 2015

Koordynator przeglądu: Marta Smolińska (Dział Marketingu)

Sponsor cyklu: VESTEL.

Partnerzy pokazów: Instytut Yunus Emre Centrum Kultury Tureckiej w Warszawie oraz Biuro Rady ds. Kultury i Informacji Ambasady Turcji

SPONSOR

VESTEL

Przegląd filmów tureckich w zamkowym kinie



Program 11 projekcji towarzyszył cyklowi spotkań *Sześć wieków relacji polsko-tureckich*. Nasi goście mieli okazję zapoznać się z mało znanym w Polsce współczesnym kinem tureckim. Seanse odbywały się raz w miesiącu w Sali Kinowej i cieszyły się ogromną popularnością.

Wśród filmowych perełek znalazł się m.in. nominowany do Oscara *Mustang* – głośny debiut młodej reżyserki Deniz Gamze Ergüven, poświęcony dorastaniu w opresyjnej rzeczywistości, czy też osadzony w Anatolii kameralny dramat *Zimowy sen* Nuri Bilge Ceylana, nagrodzony Złotą Palmą oraz nagrodą FIPRESCI w Cannes (2014). Warto również wspomnieć o filmie *Puszka Pandory* z nieżyjącą już francuską aktorką Tsillą Chelton, której rola została doceniona Srebrną Muszlą na Międzynarodowym Festiwalu Filmowym w San Sebastian, gdzie równocześnie produkcję Yeşim Ustaoglu uznano za najlepszą (Złota Muszla 2008). Widzowie mieli okazję zobaczyć także najnowszy dramat tureckiej reżyserki – *Światło i cień* (2016).



Akcja Królewski Dar

Akcja honorowego oddawania krwi i rejestracji potencjalnych komórek macierzystych po raz kolejny odbyła się w Ogrodzie Dolnym. W corocznej inicjatywie uczestniczyły również pozostałe warszawskie rezydencje królewskie – Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie oraz Muzeum Łazienki Królewskie. Szczytny cel zaowocował znaczącym odzewem: we wszystkich instytucjach krew oddało 157 osób – w tym najwięcej, bo aż 59 osób, w Zamku. W trzech muzeach łącznie pobrano ponad 70,5 l krwi – niemal 30 l więcej niż w poprzedniej edycji! Przybyło również 186 potencjalnych dawców komórek macierzystych. Każdy krwiodawca dostał komplet zaproszeń do wszystkich rezydencji. Dobroczynnej akcji w ogrodzie towarzyszył piknik, podczas którego dzieci mogły wziąć udział w zabawie z klaunem, a także zobaczyć pokaz średniowiecznych strojów bojowych i rycerski pojedynek na miecze w wykonaniu Grupy Fechtunku Historycznego *Milites Alraunae* oraz Akademii Szermierzy.

23 VII



Współorganizatorzy: Klub Honorowych Dawców Krwi *Dar Serca* i Fundacja DKMS

9 VI

Ostatni mecz w Ogrodzie Dolnym

Szósty Turniej Rezydencji Królewskich i Przyjaciół zakończył tradycję rozgrywek w Ogrodzie Dolnym, który przechodzi właśnie długo oczekiwaną metamorfozę. Zmagania na zamkowym boisku to pomysł na nietypowe spotkanie muzealników i wspólną sportową zabawę. Piłkarska drużyna Zamku Królewskiego z sukcesem zmierzyła się z zawodnikami Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, Muzeum Historycznego Miasta Krakowa oraz Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu. Podczas turnieju reprezentacje mogły liczyć na gorący doping kibiców.



1 Mecz Zamek Królewski kontra Muzeum Łazienki Królewskie, 9 VI

VIII Warszawski Piknik Archiwalny

W popularyzującym zbiory archiwalne wydarzeniu, przebiegającym pod hasłem *Skarby archiwów*, uczestniczyło także Archiwum Zamku Królewskiego. Pracownicy działu przygotowali z tej okazji wystawę planszową *Od Zygmunta I Starego do Stanisława Augusta. Królewskie autografy w zbiorach zamkowego Archiwum*, którą zaprezentowano w Sali im. H. Kołłątaja w Pałacu Staszica. Pokaz zilustrowano reprodukcjami dokumentów, wystawianych w królewskiej kancelarii i podpisywanych przez polskich władców, oraz listami polskich monarchów, m.in. Stanisława Augusta do naturalnego syna Stanisława Grabowskiego. Autografom królewskim towarzyszyły wizerunki królów z zamkowej galerii portretów.

10 VI, Pałac Staszica

8. MUZEUM DLA KAŻDEGO

Dostępność oferty i dostosowywanie jej do potrzeb różnych grup odbiorców to jedna z najważniejszych misji Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum. Jej efektem były m.in. nowe audioprzewodniki, informatory dla zwiedzających, a także przewodnik dla osób ze spektrum autyzmu. Ideę muzeum otwartego dopełniają udostępnianie zbiorów w sieci, obecność Zamku w mediach tradycyjnych i społecznościowych oraz projekt „Wolontariat”.



Promocja i publiczność



Reklama

Dzięki nowym inwestycjom, intensywnej działalności wystawienniczej, stale poszerzanej ofercie edukacyjnej czy popularnym wydarzeniom kulturalnym coraz mniej osób postrzega Zamek wyłącznie jako rezydencję królewską. W dużej mierze zawdzięczamy to reklamie, która pozostaje ważnym narzędziem komunikacji z naszymi odbiorcami. To m.in. dzięki niej docieramy do przyszłych gości z informacją o najważniejszych zamkowych atrakcjach. W 2017 r. były nimi bez wątpienia wystawy *Modernizm na Węgrzech 1900–1930* oraz *Domenico Tintoretto. Obrazy z Tarnobrodu*, w których promocji zastosowano głównie reklamę outdoorową: citylighty, słupy Warexpo, spoty reklamowe na monitorach w miejskiej komunikacji, w przejściach podziemnych na Dworcu Centralnym i w metrze. Wychodząc z przekazem poza Zamek, dbaliśmy nie tylko o angażującą treść, ale i walory estetyczne reklam, które okresowo wpisują się w krajobraz miasta. Promocji zewnętrznej towarzyszyły działania indoorowe – plakaty w uczęszczanych pubach i restauracjach bądź niezwykle popularnej Hali Koszyki. Wysoką skuteczność wykazują również tradycyjne reklamy prasowe w gazetach codziennych i czasopismach, a także zapowiedzi na portalach informacyjnych. Publikacji tego typu, które mają stałe grono odbiorców zamkowej oferty, było 44. Duże znaczenie ma też prestiż patronów medialnych (m.in. Polskie Radio SA, „Gazeta Wyborcza” czy TVP Kultura), który podnosi zainteresowanie naszymi propozycjami. Poza promocją wystaw skupiliśmy się na przełomowym projekcie *Odtworzenie Ogrodów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie*, który trwale odmieni nadwiślańską panoramę. Z myślą o spójnej identyfikacji wizualnej zaprojektowany został logotyp zamkowych ogrodów, opracowano także zewnętrzne tablice z ilustracjami, informujące o historii tego wyjątkowego miejsca i prowadzonych pracach.

Naprzeciw zwiedzającym. Nowa jakość audioprzewodników

Zmiany w aranżacji zamkowej ekspozycji oraz rozwój technologii skłoniły nas do wdrożenia nowatorskich i funkcjonalnych urządzeń, które udostępniamy w nowym punkcie na parterze. Dzięki współpracy z firmą Framica pod koniec roku wprowadziliśmy najnowocześniejszy na rynku audioprzewodnik, który zamiast biernego odsłuchiwania treści zachęca użytkowników do aktywnego zwiedzania. Korzystają oni z audycji w sposób intuicyjny – za pomocą ikonek wybierają miejsce, które chcą zobaczyć. Jest to możliwe dzięki zmianie, w ramach której przestał obowiązywać ustalony kierunek zwiedzania. Krótkie teksty zachęcają do interaktywnych poszukiwań. Podstawowa treść zawiera niezbędne informacje związane z historią Zamku, ale w każdej chwili można zapoznać się też z wersją szczegółową. Niezwykle cenna jest funkcja powiększania wizerunków obrazów, która pozwala zobaczyć detale słabo widoczne na ekspozycji. Daje to np. możliwość drobiazgowych oględzin obrazów Rembrandta, których dziejom poświęcono dodatkowy materiał. Nowy audioprzewodnik jest małym ekranem telewizyjnym – można na nim również zobaczyć fragmenty filmów. Zintegrowany przekaz multimedialny i starannie dobrana treść nie są jedyną zaletą urządzenia. Na potrzeby sześciu wersji obcojęzycznych – angielskiej, niemieckiej, francuskiej, włoskiej, hiszpańskiej i rosyjskiej – nagrano native speakerów, a polski tekst czyta wybitny aktor Adam Ferency. Obecnie trwają prace nad audioprzewodnikiem dla dzieci.

Informatory

Oprócz działań reklamowych stale pracujemy nad podnoszeniem komfortu zwiedzających, którzy są dla nas najważniejsi. W roku 2017 przygotowaliśmy nowe wersje informatorów, które zastąpiły dotychczasowe foldery poświęcone Trasie Zamkowej i pałacowi Pod Blachą. Ulepszone warianty przedstawiają m.in. rzut całej trasy, fotografie najważniejszych obiektów oraz plan strategicznych miejsc z czytelnymi piktogramami. Oprócz tekstu polskiego przygotowaliśmy również wersje obcojęzyczne oznaczone flagami: angielską, rosyjską, niemiecką, włoską oraz hiszpańską. Broszury powstały we współpracy z firmą INNO + NPD, która stworzyła system zamkowej informacji wizualnej. W ubiegłym roku zaprezentowano go w nowej Galerii Wzornictwa Polskiego Muzeum Narodowego w Warszawie.

Udoskonalony Przewodnik ilustrowany Zamek Królewski w Warszawie

Zmian wymagał także popularny wśród zwiedzających przewodnik z serii wydawnictwa Foto Liner prezentujący najciekawsze polskie muzea. W związku z tym, że od czasu pierwszego wydania na ekspozycji dokonano wielu zmian, konieczna była modyfikacja treści oraz wymiana fotografii. Pozycję z tekstami naszych pracowników oraz wstępem dr. hab. Przemysława Mrozowskiego uzupełniono o informacje na temat kolekcji dr. Tomasza Niewodniczańskiego oraz ogrodów. Pomocne od wielu lat opracowanie z efektownymi fotografiami Piotra Jaworka stało się jeszcze bardziej przydatne podczas zwiedzania.



1 Nowy punkt wydawania audioprzewodników 2 Reklama na jednej ze stacji warszawskiego metra 3 Reklama w Hali Koszyki

1 Informatory zamkowe 2 Nowy audioprzewodnik zachęca do zwiedzania szlakiem indywidualnych zainteresowań

Koordinacja działań promocyjnych:
Dorota Piskorska, Beata Kruk

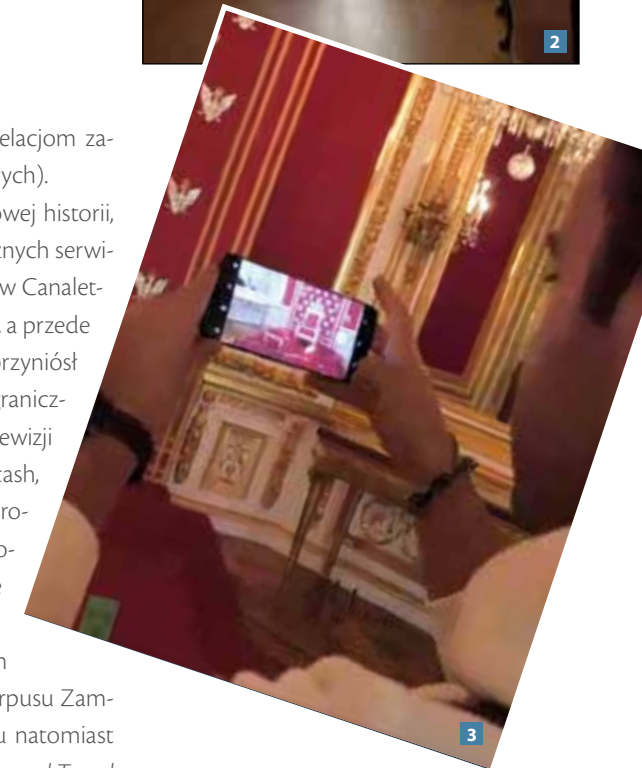
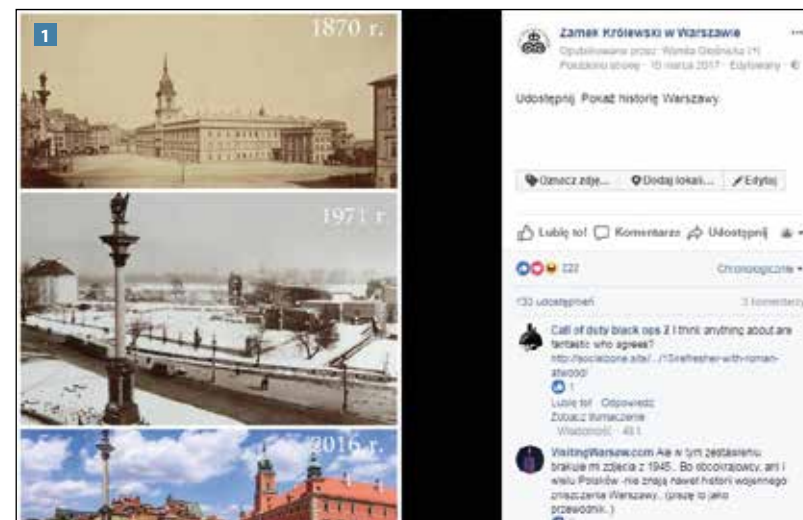


Zamek w mediach polskich i zagranicznych



Choć jednym z głównych źródeł wiedzy o naszych bieżących propozycjach pozostaje strona internetowa (696 tys. użytkowników w 2017 r.; najwięcej z Polski, USA oraz Wielkiej Brytanii), media społecznościowe przejęły rolę mniej formalnej, ale niezwykle skutecznej platformy komunikacji, wciąż pogłębiającej swoją rolę opinio-twórczą. Ze względu na możliwość natychmiastowej publikacji treści właśnie z Face-booka, Twittera czy Instagrama najczęściej korzystają dziennikarze i politycy.

Siła Facebooka sprawdza się i w naszych warunkach. Za pomocą tego najpo-pularniejszego wśród naszych użytkowników portalu docieramy już do ponad 18 tys. osób (ok. 2 tys. nowych fanów w 2017 r.), obserwujących posty, które w zamy-sle nie trzymają się jednorodnej, sztywnej formuły. Unikamy postów *stricte* ogło-szeniowych (poza uzasadnionymi wpisami sponsorowanymi), starając się zachęcić do polubienia profilu, wizyty w Zamku oraz zainteresowania jego działalnością w inny sposób. W minionym roku zaproponowaliśmy więc m.in. cykle tematyczne na temat historii Zamku i jego najbliższego otoczenia (w przypadku kolaży po-równawczych 4 lutego odnotowaliśmy rekordową liczbę 741 udostępnień), po-sty dotyczące odtworzenia Ogrodu Dolnego, wystawy *Modernizm na Węgrzech 1900–1930* czy obrazu Canaletta (seria współczesnych panoram *Widok Warszawy od strony Pragi* w zestawieniu z malarską wizją Bellotta), a także relacje z wydarzeń specjalnych (np. wizyty prezydenta USA Donalda Trumpa w Polsce), konkursy i wpisy humorystyczne. Na Twitterze (2748 obserwujących, ok. 500 nowych fa-nów) po raz pierwszy (1 marca) wzięliśmy udział w akcji Urzędu m.st. Warszawy #WarsawChat, promującej stołeczne instytucje kultury, i po raz kolejny (19 lipca) w popularnym międzynarodowym #PalaceDay, tym razem poświęconym tema-tyce podróży dworskich. Największym zainteresowaniem spośród nowych ma-teriałów na kanale YouTube (31 918 wyświetleń w 2017 r., około 20 proc. więcej niż rok wcześniej) cieszyła się zilustrowana przez jednego z użytkowników audycja PR2 poświęcona zamkowym ogrodom (760 wyświetleń). Wszyscy zainteresowani



remontem Wieży Zegarowej mogli śledzić postępy prac dzięki fotorelacjom za-mieszczanym systematycznie na Instagramie (300 nowych obserwujących).

Dbając o wizerunek naszej instytucji i popularyzację jej wyjątkowej historii, nie poprzestajemy na polskim odbiorcy. Obecność Zamku w zagranicznych serwi-sach to szansa na promocję naszej bogatej kolekcji (w tym serii obrazów Canalet-ta czy bezcennych dzieł Rembrandta), upowszechnianie dziejów Polski, a przede wszystkim – inspiracja do zwiedzania naszych wnętrz. Miniony rok przyniósł nam kilkanaście niezwykle cennych spotkań z przedstawicielami zagranicz-nych mediów, które zaowocowały licznymi nagraniami na potrzeby telewizji tradycyjnej oraz internetowej. W kwietniu odwiedził nas m.in. Ryan Socash, popularny amerykański bloger, realizujący okolicznościowy odcinek pro-gramu *Kult America*, poświęcony Konstytucji 3 maja. Materiał, który po-wstał m.in. w Sali Senatorskiej, przybliżył anglojęzycznym widzom także jedną z pereł naszej kolekcji – obraz Jana Matejki *Konstytucja 3 Maja 1791*. W czerwcu węgierska Echo TV poświęciła zamkowym wnętrzom nagranie w ramach cyklu *Living heritage*, w którym obok głównego korpusu Zam-ku zaprezentowano wnętrza i dzieje pałacu Pod Blachą. We wrześniu natomiast gościliśmy grecką Alpha TV realizującą odcinek nowego programu *Love and Travel* o największych atrakcjach turystycznych Polski. Z przyjemnością wspieraliśmy rów-nież pracę mediów z Azji – w październiku chińska telewizja CCTV przygotowała w Zamku materiał do programu o II wojnie światowej, a Japanese TV zrealizowała zdjęcia do filmu dokumentalnego o polskiej historii i kulturze.

Pod koniec roku (grudzień) udało nam się nawet zawojować przestworza – magazyn pokładowy PLL LOT „Kaleidoscope” (dostępny też w wersji elektronicznej) m.in. dzięki naszemu wsparciu przygotował materiał *Podróż w czasie* poświę- cony zamkowym atrakcjom i ciekawostkom. Biorąc pod uwagę zasięg i popular- ność dwujęzycznego miesięcznika (najlepszy Biuletyn Firmowy 2015 w konkursie Agape), bogato ilustrowany artykuł z pewnością zachęci czytelników do wizyty w naszym muzeum.

1 Kolaże historyczne – jedno z ulubionych postów naszych fanów na Facebooku 2 3 Wnętrza Zamku w programie *Love and Travel*

Kierownik Centrum Informacji o Zamku –
Biura Prasowego:
Izabela Witkowska-Martynowicz

1 2 Opowieść o Zamku w programie *Love and Travel* greckiej Alpha TV 3 Ryan Socash w odcinku bloga *Kult America* poświęconym Konstytucji 3 maja, Sala Senatorska



Kultura dostępna



Jednym z priorytetów, który przyświeca naszej działalności muzealnej oraz edukacyjnej, jest idea kultury dostępnej, od 2015 r. promowana jako specjalny program Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Odpowiadając na potrzeby różnych grup społecznych, staramy się zapewnić dostęp do naszej oferty osobom narażonym na wykluczenie z udziału w kulturze ze względów finansowych, zdrowotnych bądź związanych z miejscem zamieszkania.

Oprócz popularnej Nocy Muzeów od 2012 r. służy temu m.in. sztandarowa akcja **Darmowy listopad w Muzeach Rezydencjach Królewskich**, w której podczas ostatniej zamkowej edycji wzięło udział 51 287 osób. Poza bezpłatnym zwiedzaniem ekspozycji stałych oraz czasowych młodym gościom zaproponowaliśmy 200 darmowych lekcji muzealnych.

Jak wskazują statystyki, bardzo ważnymi i aktywnymi odbiorcami naszej oferty kulturalnej są osoby w wieku dojrzałym. Z myślą o tej grupie wiekowej tradycyjnie wzięliśmy udział w ogólnopolskiej akcji **60+ Kultura**, podczas której w pierwszy jesienny weekend, 23 i 24 września, zaprosiliśmy seniorów do bezpłatnego zwiedzania Trasy Zamkowej.

Dużym powodzeniem cieszył się również zainicjowany w 2013 r. program **Muzeum za złotówkę**, który dzieciom i młodzieży w wieku 7–16 lat umożliwia

zwiedzanie Zamku za symboliczną opłatę 1 zł – w ubiegłym roku skorzystało z tej możliwości 72 315 osób. Młodzi goście wraz z rodzicami mogą także skorzystać ze specjalnej zniżki w formie biletów rodzinnych. Z myślą o rodzinach wielodzietnych od 2014 r. honorujemy też Kartę Dużej Rodziny, zapewniając jej posiadaczom opłaty ulgowe.

Jako partner **Warszawskich Dni Rodzinnych** organizowanych przez fundację Zwalcz Nudę w dniach 18–19 marca zaprosiliśmy dzieci wraz z opiekunami na bezpłatne warsztaty: *Rycerze i ich świat*, *Tajemnice Zamku Królewskiego* i *Tropem zamkowych duchów*, a 8 października – na spektakl tureckiego teatru cieni Karağöz *Zaczarowane drzewo*, który odbył się w ramach cyklu *Szlakiem orientalnych opowieści*.

Zamek bez barier

W dniach 29 września – 15 października uczestniczyliśmy w **V Warszawskim Festiwalu Kultury bez Barier „Nie bój się chcieć”** (wcześniej Warszawski Tydzień Kultury bez Barier), którego ideą było włączenie w nurt życia kulturalnego osób niepełnosprawnych bądź żyjących w ubóstwie. W bogatym programie przygotowanym przez stołeczne instytucje kultury po raz kolejny znalazły się nasze propozycje – oprowadzanie tematyczne *Z wizytą u króla*, *Na królewskim dworze* oraz *Apartament Jego Królewskiej Mości*.

W ramach przygotowywanego corocznie programu edukacyjnego dla dzieci i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności Dział Oświatowy przeprowadził około **80 zajęć dla szkół specjalnych i ośrodków szkolno-wychowawczych**. Opracowano także audiodeskrypcje przedstawień teatralnych, które towarzyszą lekcjom muzealnym: *Bal u królowej Bony* oraz *Paź w służbie Jego Królewskiej Mości*. Pacjenci szpitali psychiatrycznych jako uczestnicy programu *Terapia przez sztukę* skorzystali z 25 bezpłatnych zajęć na ekspozycji stałej oraz wystawach czasowych. Podobnie jak w latach ubiegłych historię Zamku i bogactwo jego kolekcji pragniemy przybliżyć też tym, którzy nie mogą nas odwiedzić. W 2017 r. odpowiedzią na te potrzeby był **cykl 40 wykładów poza Zamkiem Królewskim**, w takich ośrodkach, jak zakłady opieki społecznej, szpitale, domy dziecka i zakłady penitencjarne.

Z radością informujemy, że w ostatnim roku na stronie internetowej naszego muzeum zamieściliśmy **Przewodnik po Zamku dla osób ze spektrum autyzmu**, który został pozytywnie zaopiniowany przez fundację Synapsis. Pozycja uwzględniająca wymagania i predyspozycje tej grupy odbiorców uzupełnia ofertę, na którą składają się audiodeskrypcje oraz opisy wnętrz w języku migowym – dostępne zarówno w sieci, jak i do wypożyczenia w Dziale Oświatowym. Warto tu dodać, że w punkcie informacji na czas zwiedzania można pobrać mapy i opisy wnętrz alfabetem Braille’a. Informacje o dostępności Zamku dla osób niepełnosprawnych znajdują się nie tylko na stronie www.zamek-krolewski.pl, lecz również na portalu fundacji Zero Barier: www.zerobarier.pl.



Działania na rzecz osób niepełnosprawnych:
Tomasz Drapała, Iwona Maciszewska,
Michał Sobieraj



Digitalizacja



Od 2012 r. Zamek Królewski w Warszawie z powodzeniem prowadzi projekt digitalizacji zbiorów, którego efektem są wysokiej jakości odwzorowania cyfrowe, udostępniane w witrynie *Kolekcja Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum*. Dzięki temu obiekty z naszej kolekcji odtworzone w wysokiej rozdzielczości można poznać z bliska, korzystając z domeny publicznej i nie wychodząc z domu. W proces digitalizacji zbiorów, oprócz fotografów, zaangażowany jest cały szereg pracowników – konserwatorów, inwentaryzatorów, zespół montażu wystaw oraz straż zamkowa.

Dzięki wsparciu finansowemu Fundacji Teresy Sahakian w 2017 r. zdigitalizowano 1594 obiekty, w tym 861 należących do kolekcji Fundacji (m.in. 356 tkanin, 58 metali, 42 sztuki ceramiki i 10 rzeźb). Większość z nich można podziwiać na wystawie *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017* w pałacu Pod Blachą do 30 listopada 2018 r. oraz w towarzyszącym jej bogato ilustrowanym katalogu.

Kompleksowe prace nad imponującą kolekcją kobierców wschodnich i tkanin orientalnych ze zbiorów Fundacji były niezwykle czasochłonne. Przed wykonaniem fotografii każdy obiekt trafiał do Pracowni Konserwacji Tkanin – zabytki były czyszczone, a niektóre przeszły konserwację częściową na dublażu z elementami rekonstrukcji. Ze względu na długość niektórych tkanin dochodzącą nawet do 6 metrów część zdjęć wymagała większej przestrzeni i powstawała w Sali Senatorskiej – dzięki temu również zwiedzający mogli zapoznać się z procesem digitalizacji.

Z okazji obchodów Roku Tadeusza Kościuszki Zamek Królewski nawiązał współpracę z Fundacją Pamięć i Tożsamość, w ramach której odbyło się skanowanie 3D tak cennych obiektów, jak urna z sercem Tadeusza Kościuszki czy Krzyż Kawalerski Orderu Virtuti Militari. Efekty tej pracy można oglądać w pierwszym wirtualnym muzeum poświęconym Tadeuszowi Kościuszce: www.kosciuszko.wielkiehistorie.pl.

Koordinacja prac zespołu digitalizacji:
Dominika Sobolewska-Gola

Wolontariat



Szansą na owocne spotkanie z ludźmi, którzy chcą ofiarować nam swój czas, uczestniczyć w życiu Zamku, rozwijać swoje umiejętności i poznać specyfikę pracy w muzeum, jest wolontariat. W 2017 r. działania tego typu miały charakter kontynuacji współpracy długoterminowej. Zaangażowanych w nie było 15 ochotników, z których większość spędziła w naszej instytucji prawie cały rok. Wspierali oni pracę w działach: oświaty, marketingu, promocji, konserwacji, a także w Bibliotece, Archiwum oraz Ośrodku Badań Historycznych. Wolontariusze pomagali przy konserwacji mebli i obrazów, aktywnie uczestniczyli w obsłudze cyklu wykładów *Sześć wieków relacji polsko-tureckich* czy wspierali przeprowadzanie ankiet przygotowanych przez Dział Marketingu. Projekt autorstwa wolontariusza współpracującego z nami zdalnie stał się oficjalnym plakatem dnia atrakcji towarzyszącego rocznicy odbudowy Zamku. Wolontariusze spędzili w naszym muzeum łącznie ponad 787 godzin. Pod koniec roku ruszył nowy projekt wolontaryjny *Opowiadam*, skierowany do osób, które chcą poznać historię Zamku i dzielić się nią z innymi.

1 Plakat dnia atrakcji autorstwa jednego z wolontariuszy. Na pozostałych zdjęciach – wolontariusze wspierający Zamek

Kierownik projektu Wolontariat:
Monika Siadak-Wereda

9 INFORMACJE

Informacja finansowa dotycząca działalności Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum w 2017 roku

I. PRZYCHODY OGÓŁEM

50 378 059,86

w tym:

1.	Dotacja podmiotowa na wydatki bieżące z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego	27 630 871,00
2.	Dotacje na realizację zadań celowych z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Miasta Stołecznego Warszawy	1 201 854,76
	- Dziedzictwo książek mazowieckich. Stan badań i postulaty badawcze – publikacja materiałów z sesji naukowej - Publikacja Początki murowanych zamków w Polsce do połowy XIV w. - Publikacja Maria Kazimiera Sobieska (1641–1716). W kręgu rodziny, polityki i kultury - Organizacja sesji naukowej Ludwika Maria Gonzaga (1611–1667). Między Paryżem a Warszawą - Organizacja wystawy Życie codzienne na Wyspie św. Ludwika w XIX i na początku XX w. w kolekcjach Towarzystwa Historyczno-Literackiego / Biblioteki Polskiej w Paryżu - Organizacja wystawy Koronacja papieska obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej na Jasnej Górze w 1717 r. i jej jubileusz - Organizacja wystawy Modernizm na Węgrzech 1900–1930 - II ogólnopolska konferencja naukowa z cyklu seminariów kastellologicznych Colloquia castrensis: Wielkie murowanie. Zamki w Polsce za Kazimierza Wielkiego - Wymiana zbiorników wraz z głowicami i środkiem gaśniczym Novec 1230 w instalacjach gaszenia w Zamku Królewskim w Warszawie – Muzeum - Królewskie Arkady Sztuki (Miasto Stołeczne Warszawa)	52 001,88 31 143,12 38 120,44 36 646,87 29 353,51 37 960,48 219 305,64 25 347,82 531 975,00 200 000,00
3.	Pozostałe dotacje	347 534,57
	- Królewskie Arkady Sztuki (Fundacja Teresy Sahakian) - Cykl wykładów Sześć wieków relacji polsko-tureckich w pałacu Pod Blachą (Fundacja Teresy Sahakian) - Digitalizacja zbiorów Zamku Królewskiego w Warszawie (Fundacja Teresy Sahakian) - Organizacja wystawy Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 2007–2017 (Fundacja Teresy Sahakian) - Przygotowanie witryny internetowej prezentującej zbiory Zamku w ramach projektu The Google Art. Project (Fundacja Teresy Sahakian) - Cykl koncertów Pierwsze wykonania (Fundacja Teresy Sahakian) - Publikacja Meble króla Stanisława Augusta (Fundacja Teresy Sahakian) - Dofinansowanie działalności merytorycznej i edukacyjnej Zamku (Fundacja Teresy Sahakian)	30 193,87 4 685,01 120 480,16 93 101,65 220,00 35 431,23 2 317,61 61 105,04
4.	Przychody własne	9 082 100,68
	w tym:	
	a) wpływy z biletów wstępu	3 099 782,38
	• zwiedzanie, koncerty	3 097 270,38
	• wystawy czasowe	2 512,00
	b) lekcje muzealne, wykłady	538 271,30
	c) wpływy ze sprzedaży wydawnictw	757 365,50
	d) wpływy z wynajmu krótkoterminowego (wynajem sal, Arkad Kubickiego, ogrodów) oraz obsługa wynajmu	3 959 395,33
	e) przychody z nieruchomości zamkowych (czynsze)	607 248,28
	f) inne usługi	120 037,89

5. Pozostałe przychody	12 115 698,85
a) wyrównanie amortyzacji (dot. środków trwałych finansowanych lub współfinansowanych dotacją z budżetu państwa)	11 991 736,65
b) przychody finansowe (m.in. odsetki na rachunku bankowym)	26 430,56
c) wpływy od sponsorów (Republika Turecka – Ambasada Turcji w Warszawie)	10 000,00
d) pozostałe (m.in. barterowa wymiana usług – Lidex sp. z o.o., przychody ze źródeł poza RP, darowizny, wymiana zbiorów bibliotecznych)	87 531,64
II. KOSZTY OGÓŁEM	49 592 885,82
1. Wydatki osobowe oraz ZUS pracodawcy i Fundusz Pracy	20 616 768,73
2. Wynagrodzenia bezosobowe	1 123 275,28
3. Zakupy materiałów i energii	4 559 121,58
4. Zakupy usług (m.in. ochrona obiektu, usługi teleinformatyczne, poligraficzne, transportowe)	8 888 493,42
5. Pozostałe koszty (m.in. koszty promocji, marketingowe, reprezentacji, reklamy, sprzedaży towarów, finansowe, podróże służbowe krajowe i zagraniczne)	1 377 725,99
6. Amortyzacja środków trwałych	13 027 500,82
III. WYNIK (PRZYCHODY–KOSZTY)	785 174,04
IV. PODATEK DOCHODOWY OD OSÓB PRAWNYCH	65 049,00
V. WYNIK FINANSOWY (III–V)	720 125,04

W tym wydatki na działalność merytoryczną

Liczba zadań merytorycznych w 2017 r. – 50 **1 889 848,17**

ZESTAWIENIE WYDATKÓW INWESTYCYJNYCH REALIZOWANYCH W 2017 ROKU W RAMACH DOTACJI MAJĄTKOWEJ PRYZNANEJ PRZEZ MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Lp.	Nazwa zadania	Podział na źródła finansowania	
		MKiDN	Środki własne
1.	Modernizacja Wieży Grodzkiej – etap I	561 602,00	13 502,35
2.	Kompleksowa rewitalizacja i modernizacja Wieży Zegarowej	1 146 034,38	0,00
3.	Zakup i wdrożenie programów komputerowych wraz z zakupem sprzętu komputerowego	46 839,16	0,00
4.	Zakup unikatowej komody z 1790 r.	114 800,00	33 525,00
5.	Zakup unikatowego zegara konsolowego z ok. 1740 r.	49 980,00	0,00
6.	Zakup unikatowych srebrnych łańcuchów	10 020,00	2 480,00
Łączna kwota		1 929 275,54	49 507,35

ZESTAWIENIE WYDATKÓW ZWIĄZANYCH Z REALIZACJĄ ZADANIA
ODTWORZENIE OGRODÓW DOLNYCH ZAMKU KRÓLEWSKIEGO W WARSZAWIE

Lp.	Nazwa zadania	Podział na źródła finansowania	
		Dofinansowanie z Unii Europejskiej	Dotacja celowa z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
1.	Odtworzenie Ogrodów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie – część inwestycyjna	406 484,11	101 621,01
2.	Odtworzenie Ogrodów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie – część bieżąca	5 023,89	1 255,99
Łączna kwota		411 508,00	102 877,00

Darczyńcy, sponsorzy, patroni medialni

Darczyńcy Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum w 2017 r.

Stefan Borkowski	Hubert Kowalski	Muzeum Narodowe w Warszawie
Adam Broż	Robert Kunkel	Towarzystwo Przyjaciół
Andrzej Bulc	Kazimierz Madej	Zamku Królewskiego w Warszawie
Kazimierz Głowacki	Andrzej Pazda	Warszawskie Towarzystwo
Krzysztof Głuchowski	Roman Taborski	Numizmatyczne (w likwidacji)
Joanna Grabowska	Marek Wrede	Narodowy Bank Polski
Małgorzata Kobiela	Stanisław Zieliński	

Sponsorzy

Ambasada Republiki Turcji w Warszawie	Chronos – kamienne dekoracje ogrodów	Fundacja Teresy Sahakian
LIDEX – Partner Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum	Miasto Stołeczne Warszawa	Ogólnopolskie Stowarzyszenie Twórców Ogrodów
Park M sp. z o.o.	Piąta Ćwiartka – bistro w Arkadach Kubickiego	Turecka Agencja Współpracy i Koordynacji TIKa
	Vestel Poland sp. z o.o.	

Patroni medialni

AMS SA	Co Jest Grane	Gazeta Wyborcza	NN6T – Notes Na 6 Tygodni
O.pl Polski Portal Kultury	Polskie Radio SA	Spotkania z Zabytkami	Stolica
Świat Elit	TVP Kultura	Wszechnica.org.pl	

Rada Muzeum

- prof. Stanisław Maria Mossakowski – przewodniczący
- prof. Juliusz Chrościcki – zastępca przewodniczącego
- prof. Tadeusz Bernatowicz
- prof. Andrzej Buko
- Marcin Jastrzębski
- Marek Konopka
- prof. Mirosław Nagielski
- prof. Jan Ostrowski
- prof. dr hab. Andrzej Rottermund
- prof. dr hab. Wojciech Włodarczyk
- Andrzej Walczak
- Wit Karol Wojtowicz
- Małgorzata Zakrzewska

Dyrekcja

- **prof. dr hab. Wojciech Fałkowski** – dyrektor (od 20 listopada 2017 r.)

Historyk, mediewista, profesor Uniwersytetu Warszawskiego.

Po studiach na Uniwersytecie Warszawskim pracował na uczelni jako asystent, jednak został zwolniony z powodu zaangażowania w akcję pomocy robotnikom fabryki w Ursusie po proteście w czerwcu 1976 r. Był aktywnym członkiem Komitetu Obrony Robotników, brał udział w organizowaniu podziemnej działalności wydawniczej, pozostając bezrobotnym aż do czasu powstania ruchu Solidarność. Następnie przywrócono go do pracy na uniwersytecie, gdzie w 1986 r. obronił pracę doktorską. W latach 1993–2001 pełnił funkcję sekretarza generalnego Polskiego Komitetu ds. UNESCO. W 2000 r. otrzymał etat profesorski na Uniwersytecie Warszawskim. Dwa lata później został doradcą prezydenta m.st. Warszawy Lecha Kaczyńskiego oraz szefem zespołu ds. oszacowania strat Warszawy i jej mieszkańców w okresie okupacji niemieckiej 1939–1945.

W latach 2008–2012 wykładał na Uniwersytecie Paryskim (Sorbona) jako profesor gościnny. W 2013 r. odebrał nominację profesorską z rąk Prezydenta RP. Jest wieloletnim przewodniczącym Stałego Komitetu Polskich Mediewistów, a od 1994 r. redaktorem naczelnym międzynarodowego rocznika naukowego „Quaestiones Medii Aevi Novae”. W latach 2015–2017 piastował stanowisko podsekretarza stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej.

Odnznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz łotewskim Krzyżem Oficerskim Krzyża Uznania. Żonaty, ma czworo dzieci.

- **dr hab. Przemysław Mrozowski** – dyrektor (do 15 listopada 2017 r.)
- **Irena Zalewska** – pierwszy zastępca dyrektora ds. zarządzania
- **Ziemowit Koźmiński** – zastępca dyrektora ds. marketingu
- **Agnieszka Bębenek** – główna księgowa



Raport Roczny 2017

ISSN 2081-7878